

VILAFRANCA A TRAVÉS DE LA LITERATURA

UN ESPAI ESCRIT PER DESCOBRIR

Alumna: Laia Sonet i Argemí

Curs: 2n batxillerat-B

Any: 2022-23

Tutor: Jaume Ferrer i Puig

Institut Eugeni d'Ors

«El paisatge us fa comprendre la literatura,
perquè la literatura és la memòria del paisatge en el temps.»

Josep Pla, *Cartes de lluny* dins *El nord*.

AGRAÏMENTS

Abans de presentar el treball m'agradaria agrair a totes aquelles persones que han contribuït i aportat el seu ajut en qualsevol aspecte i que, per tant, d'alguna manera han afavorit a la realització del projecte.

En primer lloc, donar les gràcies al meu professor Jaume Ferrer i Puig per tutoritzar-me el treball. Agraeixo la seva constància i els comentaris realitzats per tal de millorar la feina, així com el material que m'ha proporcionat. És d'agrair compartir el viatge amb una persona tan professional i amb tanta experiència en l'àmbit com ho és ell.

En segon lloc, un especial agraïment per l'acompanyament dels meus pares. Han mostrat interès al llarg del procés i s'han preocupat per si necessitava quelcom. Agrair novament al meu pare per llegir el treball un cop ja elaborat i, a través de crítiques constructives, ajudar-me en algun retoc final.

Per últim però no menys important, agrair tots els autors que, en el seu moment, van creure oportú deixar constància en la seva obra elements de l'àmbit vilafranquí. Com que la gran majoria no són contemporanis i, els que ho són, dubto que els arribi el treball, mai sabran que algú ha trobat interessant descobrir-los. Així i tot, el meu major agraïment per a tots ells puix que, gràcies a la seva literatura, he pogut realitzar el meu projecte.

RESUMEN

Este proyecto consiste en un estudio literario sobre cómo se escribía sobre la población de Vilafranca del Penedès a lo largo de los siglos XIX y XX. Por lo tanto, el objetivo principal del trabajo es llegar a averiguar de qué manera la capital ha acontecido materia literaria en las obras de algunos escritores de estos siglos pasados. Por consiguiente, se trata de descubrir en qué aspectos se centran estas figuras literarias, ya sean locales o externas a la villa.

He creado un recorrido por las diferentes temáticas que tratan estos autores. Este camino surge de las obras que nos dejan algunos narradores que utilizan Vilafranca como objeto de sus libros.

A medida que van apareciendo, explico brevemente la vida de estas figuras literarias, pero me centro principalmente en su relación con la villa. Además, los textos que nos dejan son presentados en el momento en los que los cito –si son fragmentos narrativos breves– o en los anexos del trabajo –si se trata de poemas o secciones largas–.

Estos autores, a través de sus textos, nos permiten extraer conclusiones. Brevemente expresado, descubro que los elementos villafranquinos en los que se centran los autores antiguos son el paisaje –tanto urbano como natural–, la cultura –donde tienen lugar los castillos y el folklore– y, finalmente, textos que tratan homenajes y memorias.

ABSTRACT

This project consists of a literary study about how Vilafranca del Penedès was written about during the 19th and 20th centuries. Having said that, the main objective of the work is to figure out in what way the capital has turned into literary substance for writers in these past centuries. Consequently, it deals with discovering in which aspects do these literary figures focus on, not taking into account if they are from the village or not.

I have created a route through the different topics which these authors deal with. This itinerary comes up from the lines which some authors who use Vilafranca as an object of their books, let us.

While they start showing up, I briefly explain the authors' lives but, basically, I focus on their relationship with the town. Moreover, their texts are introduced at the moment when I talk about them –if they are brief narrative fragments– or at the annexes part –if they are poems or long pieces of prose–.

These authors, through their texts, allow us to extract conclusions. In a few words, I discover that the elements of the town which take part in the old authors are the scenery –urban and natural–, the culture –where it takes place the human towers and the folklore– and, finally, texts which deal with homages and memories.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	8	
2. VILAFRANCA DEL PENEDÈS, UN ESPAI ESCRIT PER	DESCOBRIR	11
2.1. CARRERS, PLACES, BARRIS I CEMENTIRI		13
2.1.1. Plaça de la Constitució		14
2.1.2. Plaça de l'Oli		19
2.1.3. Plaça de Sant Joan		21
2.1.4. Carrer de botigues vilafranquí		24
2.1.5. Plaça de la Vila		26
2.1.6. Les Clotes		28
2.1.7. Fossar de Vilafranca		30
2.2. CASTELLS		33
2.3. FOLKLORE I FESTA MAJOR		38
2.3.1. Sant Fèlix		42
2.3.2. Els grallers		45
2.3.3. El drac		46
2.3.4. Els diables		47
2.3.5. Els serrallongues		48
2.3.6. L'àliga		49
2.3.6. Els Gegants		50
2.3.7. Els nans		51
2.3.8. Els Capgrossos		52
2.3.9. Les Cotonines		53
2.3.10. Les panderetes		54
2.3.11. Els pastorets		54
2.3.12. Els Cercolets		55
2.3.13. El Ball Pla		55
2.3.14. Els Figuetaires		57
2.3.15. Els Bastoners		57
2.3.16. Els Panderos		58

2.3.17. Les Gitanes	59
2.3.18. Els Falcons	59
2.3.19. La Moixiganga	61
2.3.20. Peça teatral	62
2.4. MONUMENTS I EDIFICIS	63
2.4.1. Monument Milà i Fontanals	63
2.4.2. Cal Noi-Noi	66
2.4.3. Cafè del Comercio	67
2.4.4. Església de Sant Joan	67
2.4.5. Santa Maria	68
2.5. PAISATGE NATURAL	69
2.6. HOMENATGES I MEMÒRIES	73
3. CONCLUSIONS	75
4. FONTS D'INFORMACIÓ	85
4.1. AUTORS	85
4.3. CASTELLS	89
4.4. FOLKLORE I FESTA MAJOR	90
4.5. MONUMENTS I EDIFICIS	91
4.6. PAISATGE NATURAL	92
4.7. HOMENATGES I MEMÒRIES	93
4.8. ALTRES CONSULTES DIÀRIES	93
5. ANNEXOS	94
5.1. CARRERS, PLACES, BARRIS I CEMENTIRI	94
5.2. CASTELLS	106
5.3. FOLKLORE I FESTA MAJOR	108
5.4. MONUMENTS I EDIFICIS	108
5.5. PAISATGE NATURAL	114
5.6. HOMENATGES I MEMÒRIES	116

1. INTRODUCCIÓ

Ara que ja estic a punt d'enllestir el meu Treball de Recerca de batxillerat, procedeixo a escriure la introducció. Em diuen que ha de despertar interès, que ha d'enganxar i atraure el lector, i jo, veritablement, no sé gaire com fer-ho. Simplement em centraré en recordar el llarg i entretingut viatge al qual m'he endinsat per dur a terme aquest estudi.

L'inici del recorregut comença el curs passat. Em plantejo possibles temàtiques per tractar al meu treball de batxillerat, una feina que tanta mala fama adquiria en el meu cap per tots aquells comentaris que m'havien transmès els meus amics i amigues que ja l'havien dut a terme. Amb això que em poso a reflexionar sobre àmbits que em despertin interès però que, a la vegada, trenquin amb l'habitual. Em venen al cap idees com la relació entre els castells i la literatura, dues disciplines molt presents al meu dia a dia. Hi dono toms però, certament, no m'acaba de convèncer.

M'atorguen llavors el professor que em tutoritzarà el treball, Jaume Ferrer i Puig. El primer que em diu és que hem de fer quelcom que no s'hagi fet mai, puix que, si no, no serviria de res. Cert, penso. He d'aportar alguna cosa nova. Aleshores, cerquem idees i, entre d'altres, sorgeix la que acabo seleccionant. De quina manera Vilafranca del Penedès ha esdevingut matèria literària en les obres d'alguns autors i lletraferits dels passats segles XIX i XX? En quins aspectes es centraven primordialment aquestes figures literàries, tant locals com externes a la vila? Focalitzaven el seu interès en el paisatge urbà, en el natural, o potser eren inspirats per la cultura vilafranquina? Probablement tracten aquests elements, com jo espero a l'inici de la recerca, o possiblement n'introdueixen d'altres que no podria haver imaginat mai. Ho esbrinareu endinsant-vos en la lectura del treball.

Dit això, el motiu pel qual decideixo que aquest sigui l'eix central que vertebrí el meu treball és el fet de conèixer autors antics que parlin i facin referència, en els seus llibres, sobre aspectes que jo conec. Em desperta interès veure com ells expliquen, en les seves obres, el que perceben. Per tant, plasmen aquests elements que jo aprecio avui en dia tal com eren en la seva època. Això em captiva, puix que em dona l'oportunitat de comparar les dues escenografies sobre Vilafranca, trobant-hi les similituds i les discrepàncies. Per tant, com que vull conèixer aquest contrast, m'endinsó en l'aventura de descobrir antics escriptors que parlin sobre la vila que estimo, i concloure de quina manera ho fan.

Dit això, el plantejament i l'estructura del treball consta d'un recorregut per tots els espais i àmbits sobre els quals han deixat constància aquests autors que he anat descobrint. La temàtica de carrers, places, barris i cementiri dona tret d'inici a l'expedició. El camí adquireix, llavors, un enfocament més cultural, i és que parlo dels castells i folklore vilafranquí, que veurem que també són elements inspiradors per als poetes. Seguint l'excursió, em torno a centrar en el paisatge urbanístic, fent referència, ara a elements més concrets com són monuments i edificis diversos. Aquest paisatge civil, però, no és l'únic que destaco, sinó que estudio també de quina manera el paisatge natural que ofereix l'entorn de Vilafranca serveix d'inspiració als autors dels segles anteriors. Finalment, faig referència als narradors que, mitjançant els seus textos, parlen sobre homenatges i memòries varies –ja sigui referit-se a amics seus o a edificis rellevants de la vila. Aquests, serveixen com a clausura del recorregut.

Val a dir també que els autors que han tractat Vilafranca com a matèria literària en les seves obres són explicats breument a mesura que van apareixent, tot dividint-los en temàtiques i, dins aquestes, seguint un ordre cronològic. Si n'hi ha que tenen lloc a diferents apartats, és en el primer moment que els cito on explico els trets més importants i característics de la seva vida. Juntament amb aquesta breu biografia, faig referència també als motius pels quals eren captivats per la població, que són, realment, el que ens plasmen en les seves obres. Per tant, connecto les seves vides envers la relació que tenen amb Vilafranca del Penedès.

Tanmateix, els textos dels quals extrec el contingut i les conclusions del treball són classificats de maneres diferents. En el cas dels autors que parlen, en fragments breus dels seus llibres, sobre Vilafranca, aquests trossos estan inserits en el mateix moment en què us els cito. Si, pel contrari, els autors fan referència als aspectes que els inspiren a través de fragments més llargs o bé de poemes, els trobareu majoritàriament reproduïts als annexos del treball. Així i tot, hi ha algun cas de poemes que no consten en el treball sinó que els heu de cercar en el propi llibre, puix que, a l'extreure'ls d'un exemplar físic, era poc útil copiar-lo sencer. Per tant, en aquests dos últims casos –obres reproduïdes als annexos del treball i poemes que heu de cercar en un llibre físic– hi ha una cita a peu de pàgina. En aquesta, dono la informació sobre quin és l'autor que narra el contingut i, igualment, la procedència dels textos –majoritàriament llibres. És en aquesta cita on indico a quina pàgina de quin llibre heu de cercar el text i, si estan reproduïts als annexos, en quina pàgina concreta del treball podeu visitar-los.

Havent-vos explicat ja la meva motivació del treball i la metodologia que he utilitzat per estructurar-lo, només em queda animar-vos a endinsar-vos en aquest recorregut. Certament, penso que us serà interessant o, si més no, curiós, ja que podreu descobrir de quina manera Vilafranca del Penedès ha esdevingut font d'inspiració de creació literària en els darrers segles. A més a més, si, com jo, sou apassionants tant de la literatura com d'aquesta capital, crec que us serà entretingut introduir-vos en aquesta expedició. Així doncs, desitjo que gaudiu del treball de la mateixa manera que ho he fet jo al llarg del seu procés.

2. VILAFRANCA DEL PENEDÈS, UN ESPAI ESCRIT PER DESCOBRIR

Vilafranca del Penedès és la capital de l'Alt Penedès, una vila que ha inspirat nombrosos escriptors i lletraferits, tant locals com de fora, en les seves obres. El paisatge tant urbà com natural, la cultura, les tradicions o el folklore són alguns dels nombrosos aspectes que han esdevingut matèria literària.

Així doncs, és interessant veure com aquests elements han inspirat els escriptors i, per tant, què trobaven tant interessant en la nostra vila com per referir-s'hi en les seves obres.

Vilafranca va ser objecte de força textos primordialment al llarg dels segles XIX i XX. Així i tot, trobem també alguna mostra del segle XVIII o altres exemplars contemporanis a nosaltres i, per tant, del segle XXI. Tractem, doncs, amb aquestes obres i autors que utilitzaven la temàtica vilafranquina com a idea per a plasmar en els seus escrits, i veiem quins elements en comú destacaven els autors o bé què és el que ressaltaven de la zona.

Així doncs, el fet que en aquests segles anteriors alguns autors i lletraferits decidíssin interpretar la Vilafranca del Penedès del seu moment en la seva obra, no és quelcom que ens hagi d'estranyar, pel simple fet que és la capital de comarca i, per tant, podia ser més coneguda o atractiva per a la gent. Dit això, esbrinem de quina manera a aquests autors els sorprenia la població, així com en quins aspectes concrets hi trobaven interès.

Observem, doncs, que els autors abasten tant l'entorn natural d'aquestes zones com l'urbà, fet per l'ésser humà a través, bàsicament, de l'arquitectura i l'escultura. En aquest sentit, trobem molts textos que se centren en la descripció o les impressions que els han causat els edificis senyorials o més emblemàtics de la vila, com cafès o esglésies, per exemple, a la vegada que ens presenten a les obres monuments importants sobre intel·lectuals rellevants de l'època i la zona.

Figura 1: Vilafranca del Penedès

Font: Turisme Vilafranca.

Relacionat també amb aquest àmbit però no amb l'arquitectura pròpiament dita, places i establiments són també objecte de la literatura vilafranquina al llarg d'aquests anys. En aquest cas, els autors solen explicar experiències personals ocorregudes en aquestes localitats, o bé la història i transcendència d'aquestes. Així mateix, trobem algunes obres on ens parla sobre el cementiri, una zona de Vilafranca que els artistes també valoraven força.

Tanmateix, també es centren en les activitats i festivitats que tant caracteritzen la vila. Si per algun fet molt rellevant la capital és tan coneguda arreu de Catalunya és, precisament, per la Festa Major que s'hi organitza. A més a més, els autors i lletraferits són els primers que viuen aquesta cerimònia amb il·lusió, sentiment i emoció, fet que produeix que plasmin totes aquestes emocions dels dies festius en les seves obres. Ho fan amb tanta transparència que aconseguen que els lectors, els quals també estan majoritàriament interessats per aquestes últimes jornades d'agost, rebin el missatge que els autors volen transmetre.

Altrament, un tema que també és molt rellevant en aquesta literatura és tot allò que vagi relacionat amb alguns personatges de la vila. Així doncs, els autors solen inspirar-se també en altra gent, ja siguin prohoms locals, intel·lectuals significatius de l'època o bé simplement amics d'aquests narradors. En podria ser un exemple Manuel Milà i Fontanals.

Pel que fa a aquells que escriuen sobre cèlebres vilafranquins, utilitzen habitualment com a objecte de l'obra monuments que s'han realitzat com a dedicació a aquests personatges tan destacables. Tant és així que els escriptors, per manifestar-los i donar-los encara més rellevància, troben oportú descriure aquests monuments referits als intel·lectuals. Seguint amb aquesta inspiració sobre els personatges crucials de la vila, trobem també escrits on els autors lloen la seva existència i, novament, donen importància a tot el que han realitzat aquestes persones.

D'altra banda, no tots els autors es fixen amb personatges que havien deixat tanta petjada a nivell vilafranquí o català, sinó que alguns no van a buscar persones tan llunyanes. Simplement, es senten agraïts d'haver compartit experiències varies amb amics que els van marcar molt a les seves vides. Així doncs, troben aquest motiu prou important com per escriure sobre ells, principalment quan ja son morts. D'aquesta manera, fan memòries sobre aquells vells amics, on expliquen els records i les experiències més remarcables viscuts conjuntament.

Veiem també que una altra de les temàtiques que s'utilitzava molt a l'hora d'escriure sobre la comarca és l'entorn natural i la seva producció. Si per algun fet ens caracteritzem els penedesencs, a banda de la ja esmentada Festa Major, és pel vi. És, doncs, precisament aquest motiu el que inspira altres autors a escriure. Parlen no només del vi o el cava com a producte,

sinó que també, és evident, sobre la vinya en general, aquests cultiu que permet, de fet, la seva producció. D'aquesta en fan descripcions, tot utilitzant recursos literaris per enriquir el text. Focalitzen l'atenció en el verd mar de vinyess amb els pàmpols esponerosos, que observen en temps de verema. Tanmateix, parlen també sobre les seves característiques o conceptes principals relacionats amb la collita del fruit d'aquestes vinyes, el raïm.

Tot aquest seguit de temes, doncs, els veiem més detalladament en aquests pròxims apartats, on analitzem de quina manera els autors i lletraferits tractaven Vilafranca com a matèria literària. Això ens permet observar amb quina abundància es parlava sobre aquests conceptes esmentats i, així mateix, què destacaven aquests autors sobre la vila.

2.1. CARRERS, PLACES, BARRIS I CEMENTIRI

Un dels temes més habituals que tracten els autors sobre Vilafranca del Penedès és els carrers i les places, principalment, del centre històric. Aquests fet és molt útil actualment ja que, a través d'aquestes obres clàssiques on hi havia la presència de tot aquest contingut podem imaginar-nos avui en dia com era la situació geogràfica de la nostra vila. Per tant, llegir i analitzar les obres de cronistes tant vilafranquins com de fora la vila, ens permet no només conèixer la seva manera de fer poesia i els seus punts de vista sobre diferents aspectes vilafranquins, sinó que ens serveix igualment per poder, avui en dia, imaginar-nos com es veia la vila en els segles XIX i XX.

Així doncs, és a través de les descripcions que ens evoquen els autors en les seves obres, que ens faran arribar a aquestes conclusions. Fins i tot, en algunes ocasions ens ubiquen i situen en unes hores concretes del dia o bé en alguna estació de l'any específica. Ho fan per tal de poder-nos posar en context d'una manera més detallada i, així, aproximar-nos al màxim a com era la Vilafranca que ells van conèixer.

Per tant, la temàtica del paisatge urbà la trobem representada en diferents obres d'autors diversos, i són interessants de llegir, estudiar i analitzar per, així, poder contrastar la Vilafranca del Penedès d'avui en dia amb aquella que ens plasmen els autors clàssics en les seves línies.

2.1.1. Plaça de la Constitució

En primer lloc, una de les places sobre la qual diversos escriptors i cronistes s'hi refereixen és la plaça de la Constitució. En aquest cas trobem que ens en parla Rafael d'Amat i de Cortada, conegut popularment com a baró de Maldà, el qual va néixer el dia 10 de juliol de l'any 1746 a Barcelona i va morir a dia 15 de febrer del 1819.

El cinquè baró de Maldà va ser un escriptor que, com la majoria dels joves aristòcrates, estudià al col·legi de Cordelles. Ell no va gaudir de grans riqueses, prestigi ni poder, fet que causà que la seva intenció no fos mostrar les seves habilitats literàries, sinó que habitualment se les reservava per a ell mateix o bé per als seus amics més íntims. Malgrat no ser un home amb fàcil accés a recursos que el permetessin tirar endavant i triomfar en aquest àmbit de la literatura, ell va decidir prosseguir i sobrepassar les limitacions que li posava la seva vida.

En ell, és destacable la seva obra *Calaix de Sastre*, un dietari que va començar a escriure i que va mantenir la seva afició literària fins la seva mort. Es tracta d'una obra monumental, de més de cinquanta-dos volums. En aquest recull, l'autor plasma gairebé tota la vida barcelonina a peu de carrer d'aquells anys.

Per tant, des de mitjans de 1769, l'escriptor va explicant el que succeeix a Barcelona i pobles veïns. Entre d'altres temes que l'autor treballa en l'obra, destaquen la literatura popular i la local. És per aquest motiu que el baró escriu sobre Vilafranca. De fet, ens ofereix un text on descriu la seva travessa cap al Penedès, des que surt de Tarragona a les vuit del matí fins a l'arribada, a la tarda, a casa dels Barons de Rocafort, situada a Vilafranca del Penedès. Vegem, doncs, aquest text.

Figura 2: Baró de Maldà

Font: Museu de Badalona.

«A una hora tocada, si fa no fa, guarnit ya lo coche, hem tirat avant cap a Vilafranca..., Hem pasat, al cap de mitja hora que corrian los andurrials, per sota de l'antiquíssim Arch de Barà....

...Después, al cap de mitja hora, vérem a la caseria del Vendrell, ab sa iglésia, cimbori y campanar del tot acabat, que feya plantota ab cimboriet y cupuleta sobre, tot blanch. Entràrem a la vila y [hi] havia ya alguna negró de núbuls. Mitja hora después hem pasat per la vora y un carrer de casas del lloch de Bellvey, que hem dexat, ab la iglésia, pegat lo campanar, de una paret ab dos finestrals y dos campanas, a una com porxada sobre de la iglésia.

Un quart después de dexats a Bellvey entràrem mal lloch del Gornal, veyent-se a tota la vila de l'Arbós dalt de un promontori, que pujàrem aquella costa ab alguns garrics-garracs que feya lo coche, y aixís en vários trosos de camí; y sutragots, que alguns ne donàbam. Per més espatlar la cosa, emenazant ya rato havia los núbols, por lo que se extenían ab negró a la part de llevant y mitjorn, pluja o altre desori pitjor, detenint-los lo ayre serè de ponent. Se mudà al de llevant y, tot seguit, comensaren a càurer gotas y luego un ramasot de pluja, que mulas, Francesch y Josep la tingueren que tomar com los de Sanahuja (*).....!

En fi arribàrem a l'hostal del poble antes del dels Monjos, determinats de deturar-nos-hi, vist que plovia poch o molt encara. Entràrem allí. Y lo coche y mulas, posant-se'ls las mantas per axugar-las. Resolguérem pèndrer allí lo batum, o.l chocolate. Y llavoras ya no plovia gota, ans bé se serenaba un poch lo cel. Per consegüent, llestos de pèndrer chocolate ab un poch de pa y algun got de aigua fresca, luego de tornadas a guarnir las mulas al coche, arriaren cap a Vilafranca, de la qual vila ne veníam a distar una horeta.»¹

En el fragment, el baró de Maldà glossa l'itinerari que fa fins arribar a Vilafranca, mentre passa pel camí que coincideix amb l'actual carretera de Barcelona –la N-340–. El cronista passa pel Vendrell, Bellvei, la Gornal i l'Arboç fins arribar a la capital de l'Alt Penedès. Al llarg del viatge el baró fixa la mirada en el paisatge i els núvols, però també en la fisonomia dels pobles o l'hostal dels Monjos, una de les parades que fa durant el viatge per agafar forces.

L'autor troba oportú plasmar la seva experiència personal d'aquest viatge des del seu lloc d'origen fins arribar a Vilafranca del Penedès. Així doncs, aquestes línies ens ofereixen

---

¹ Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà. *Dia 1 d'octubre*, del seu dietari.

simplement aquest trajecte però, un cop a la capital, l'autor contempla la plaça de la Constitució i considera digna també de plasmar en la seva obra. Així doncs, en fa un escrit.

«Les cases de senyors dintre de la vila són: la del senyor baró de Sant Vicenç, al costat de la parròquia, frente de la plaça; la de Desvalls; la d'Espuny o de Berardo en una placeta contigua a la plaça de las Voltes, que és la millor de Vilafranca, ample per cinc cotxes de frente i bastant llarga, amb algunes cases noves, denotant-ho la blancura de sos frontis passant un hom sota dels pòrtics a una i altra banda de plaça, quals són quadrats i no voltes, podent-s'hi passejar còmodament en temps de calor, pluja i altres inclemències de temps. En aquella plaça i carrer, que ix al costat de la parròquia, s'hi sol fer lo mercat, a on acut tota la gent de ambos sexes de la vila i de tota la rodalia del terme per comprar i vendre. De menestralia, n'hi ha un número suficient, de totes arts mecàniques. No falta algun metge i cirurgia en dita vila.»²

En aquest fragment de l'obra *Viatge a Maldà i anada a Montserrat*, l'autor ens plasma la seva visió sobre la plaça de la Constitució de Vilafranca del Penedès, la qual és un dels espais més emblemàtics de la ciutat. El baró n'ofereix una descripció i configura, doncs, una estampa de la Vilafranca de les darreries dels segle XVIII. Ell l'explica amb l'excusa de situar la casa del senyor Espuny o bé de Berardo i és que, en l'obra, Amat, com ja ens avança en el títol, escriu precisament amb aquesta intenció d'ubicar-nos alguns senyors amb importància en l'època. És quan arriba a l'hora de descriure l'habitatge d'Espuny o de Berardo que l'autor inclou la plaça de la Constitució. Aquesta, la qual es denomina també com a placeta de les Voltes, és descrita per Amat com a «ample per cinc cotxes de frente i bastant llarga, amb algunes cases noves, denotant-ho la blancura de sos frontis passant un hom sota dels pòrtics a una i altra banda de plaça, quals són quadrats i no voltes, podent-s'hi passejar còmodament en temps de calor, pluja i altres inclemències de temps.» Aquesta descripció detallada que ofereix l'autor, juntament amb la informació que la plaça de la Constitució era on tenia lloc el mercat, ens permet avui en dia imaginar-nos la importància que adquiria aquesta zona dins la vila. Tanmateix, aquesta rellevància ve reforçada per l'opinió que ens mostra l'autor en la mateixa obra, quan diu que «és la millor de Vilafranca». Naturalment, això és una opinió personal i subjectiva, amb la qual cosa no ens hi podem aferrar amb certesa, però si alguna cosa és ben clara és que, entre aquest comentari i la informació que ens en dona l'autor, sens dubte la Plaça de la Constitució tenia, en aquella

---

² Rafael d'Amat i de Cortada, *Viatge a Maldà i anada a Montserrat*. 1ra ed. 1986. (p. 178).

època, molt valor dins Vilafranca del Penedès. Això va portar al Baró de Maldà a trobar interessant escriure sobre aquesta zona de Vilafranca.

De la mateixa manera que Amat troba interessant deixar constància d'aquesta plaça de la Constitució, encara que sigui puntualment, en la seva obra, també ho fa Antoni Massanell i Esclassans en un dels seus poemes.

Figura 3: Antoni Massanell i Esclassans

Font: Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010.

Massanell va néixer l'any 1924 a Vilafranca del Penedès, on, igualment, va morir.

Fou poeta i promotor cultural a Vilafranca i a la comarca en general durant la postguerra, així com va ser també autor d'estudis d'història i folklore locals i comarcals. Al llarg dels anys seixanta i a principis també dels setanta, l'autor obtingué premis en diferents Jocs Florals, tant a Catalunya com a l'exili. Als seus poemes sovint tracta la reivindicació catalanista, amb força càrrega irònica. Més endavant, el 1973, quan la seva filla va morir, la seva poesia es va encarrilar cap a una temàtica més espiritual i transcendent.

Pel que fa a la seva obra relacionada amb Vilafranca, trobem que en té un ampli repertori. Massanell i Esclassans utilitzava en gran abundància la seva població per fer poesia, però, de quina manera? Doncs bé, l'obra de l'autor consta fins i tot d'una antologia poètica, la qual conté molta presència d'escrits sobre Vilafranca. És precisament dins d'aquesta on trobem el seu poema titulat «Plaça de la Constitució».³

En el poema, el gran autor i promotor cultural vilafranquí de principis de segle XX exposa també la mateixa plaça de la Constitució com a tema principal. En aquesta obra mètricament treballada, el poeta es dirigeix a la mateixa plaça, és a dir, com si aquesta fos la seva receptora.

L'autor comença dient que la plaça de la Constitució era, antigament, l'única que Vilafranca oferia a la gent de la població, fossin quins fossin els seus orígens socials. De fet,

---

³ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: editen Institut d'Estudis Penedesencs i Ajuntament de Vilafranca del Penedès. 1994. (p. 49). Vegeu-lo, en aquest treball, als annexos, a les pàgines 94-95.

així ho diu: «prou sap que antigament eres l'única plaça / que la vila que avui du el títol de «Senyora» / oferia als seus fills, fos clergue o llevadora.» Per tant, l'autor exposa que aquesta zona era un recinte on tothom podia accedir, passejar o comprar, entre d'altres.

I és precisament aquest fet de comprar que també és rellevant en aquesta plaça. És així ja que, com ens diu el mateix poeta, la plaça de la Constitució es caracteritzava també per la seva activitat comercial. Era plena de botigues, tantes que, fins i tot, Massanell diu que «De l'un a l'altre extrem ets una gran botiga.» A més a més, també ens remarca que aquest sector de la vila era l'escollit per realitzar-hi el mercat i que, per tant, aquests dies que es feia mercat la plaça era plena de gom a gom, fins al punt que «no hi cap ni una formiga», com ens descriu el poeta. Tanmateix, a la quarta estrofa ens relata que, al mercat de la plaça de la constitució, no hi faltava de res. És precisament aquest fet el que atreia tant els ciutadans, fins al punt que, els pagesos botiguers de qui eren les paradetes, podien guanyar-se prou bé la vida i sobreviure amb aquest sou que adquirien.⁴ Relacionat precisament amb aquest aspecte, veiem que Massanell exposa que, malgrat amb aquests diners adquirits de les vendes en el mercat els pagesos acostumaven a tenir-ne prou, sí que és veritat que tenien dies de tot, fet que anava molt relacionat amb el temps meteorològic. Si era un dia assolellat, i per tant, «el sol somriu»,⁵ el botiguer també ho feia, perquè «el calaix s'apuja», és a dir, la gent sortia de casa, anava a fer la compra i, per tant, els pagesos aconseguien el sou necessari per viure. Ara bé, si pel contrari el dissabte, que era precisament el dia de mercat, coincidia amb pluja, els botiguers ja no tenien aquell somriure a la cara perquè la gent no acostumava a sortir tant del seu domicili. Totes aquestes emocions, segons l'autor, es veien reflectides en les cares dels pagesos, les quals transparentaven, doncs, el seu estat d'ànim.

Figura 4: Plaça de la Constitució

Font: blog flickr de Pere Alagret, editor.

Deixant enrere aquesta temàtica del comerç dins l'obra, un altre aspecte que el poeta recorda també a la plaça és la importància de les seves senyorial voltas. Ens diu, per exemple, que són el refugi dels enamorats en dies plujosos d'hivern, i és que Massanell les

⁴ Aquesta idea l'autor ens l'expressa, en el text, amb la frase feta de «I així fa la viu-viu la nostra pagesia.»

⁵ Recurs literari de la personificació.

posa molt en valor pel fet que ell té infinits records bonics d'aquesta plaça on tant temps ha passat –per ser originari de la vila–.

Finalment, cal remarcar com acaba el poeta la seva obra. Ho fa amb un últim vers potencial, el qual ens permet extreure moltes conclusions sobre el punt de vista del poeta envers aquest sector de la vila. Amb el vers de «Mentre em resti un alè, sigues-me, o plaça, vida!», tan significatiu, Massanell transmet que la plaça de la Constitució ha estat, tant pels vilafranquins generalment parlant, com per a ell mateix personalment, un indret crucial el qual, mentres sigui viu, vol que es conservi amb la mateixa activitat i vida que ho havia estat fent durant tots els anys de la vida de l'autor.

Així doncs, Massanell procura també plasmar la rellevància que li transmet la plaça de la Constitució, i ho fa deixant escrites totes aquestes característiques comentades que plasma en el seu poema «Plaça de la Constitució».

2.1.2. Plaça de l'Oli

A banda de la plaça de la Constitució, una altra que també era destacable per alguns autors a l'hora de remarcar aspectes sobre Vilafranca és la plaça de l'Oli.

Figura 5: Josep Maria de Sagarra
i de Castellarnau

Font: revista Visat.

Un exemple d'obra que ens parla precisament sobre aquesta és «Pujant, pel carrer de Santa Bàrbara». Es tracta, en aquest cas, d'un text de Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau, nascut el 5 de març del 1894, a Barcelona, i mort el dia 27 de setembre del 1961. L'autor era descendent d'una antiga família de la noblesa catalana, i va cursar la carrera de Dret a la Universitat de Barcelona i, posteriorment, quan va estudiar a Madrid, va deixar els estudis per dedicar-se de ple a la literatura.

Sagarra va tenir un gran èxit literari entre les classes populars durant els anys vint i trenta, i això és el que el va portar a ser conegut.

Es diu, fins i tot que, en aquest àmbit, l'autor va ocupar llavors el buit que havien deixat personatges importants anteriors com ara Frederic Soler, Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà o Joan Maragall.

Deixant de banda aquesta curiositat, el motiu pel qual l'autor decideix escriure sobre Vilafranca és, generalment, la voluntat d'exaltar-la, tot destacant-ne els aspectes més rellevants. Així doncs, l'autor ens accentua la plaça de l'Oli en un fragment de l'obra *L'aperitiu*, concretament en el següent:

«Pujant, pel carrer de Santa Bàrbara, i sortint a la plaça de l'Oli, trobeu a Vilafranca un d'aquests llocs que fan sentir la importància d'haver nascut a Catalunya.

És la una de la nit i no hi ha una ànima; les pedres de les cases pidolen amb una veu de fred, romàntica i vergonyant. S'ha de confessar que aquestes pedres tenen la seva força. En un angle hi ha la casa del rei Pere el Gran; la casa, se la va fer perquè, de tant en tant, li agradava beure uns gots de vi del país i li agradava parlar amb els frares i els pagesos i passar una estona normal amb alguna vídua de gran presència; les vídues de Vilafranca, des que el món és món, han tingut fama de posseir els braços ondulants i perfumats de roses.»⁶

En el fragment, Sagarra continua basant, com era habitual en ell, la seva obra en els carrers o places de Vilafranca del Penedès, tot destacant-ne la seva importància per a ell. Remarca també que són precisament aquestes, entre d'altres, les que «fan sentir la importància d'haver nascut a Catalunya». En aquest cas, la plaça que té protagonisme és la de l'Oli. L'autor la descriu en un instant de fredor, en plena nit, i en absoluta soledad. Així doncs, l'escriptor exposa les seves vistes, reconeixent perspectiva i valoració sobre la zona en la qual es troba, i en el moment en què es troba. És remarcable, aquí, l'aportació que ens fa al dir l'hora en què es troba quan escriu el text. Aquesta dada de «És la una de la nit», doncs, juntament amb la seva continuació de «i no hi ha una ànima», ens permeten posar-nos en situació, imaginar-nos el context en què es troba l'autor. D'aquesta manera, podem empatitzar més amb ell, la qual cosa sol ser un dels objectius dels escriptors. Altrament, un aspecte remarcable en l'obra és el fet d'utilitzar una personificació. Sagarra ens diu que «les pedres de les cases pidolen amb una veu de fred». Evidentment, les pedres, éssers inerts, no són capaces de pidolar, però el que pretén l'escriptor amb aquest recurs literari és, novament, crear-nos en la nostra ment l'atmosfera que ell sent.

---

⁶ Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau, *L'aperitiu*. 1ra ed. La Campana. 1995. (p.455).

Al fer ús dels recursos literaris, l'autor no fa una simple descripció de la zona ni pretén oferir-nos informació objectiva sobre aquesta, sinó que va més enllà. Podríem dir que té la intenció d'enganxar els lectors i despertar, en ells, un interès per a aquests llocs tan destacables de Vilafranca.

Així com Sagarra se centra amb aquesta plaça de l'Oli, també ho fa, posteriorment, Massanell. En aquest cas, ell ho fa a través d'un poema, el qual rep com a títol «Plaça de l'Oli».⁷

Pel que fa a la temàtica d'aquest poema mètricament tan ben treballat, podem observar que, així com ho feia també en l'obra «Plaça de la Constitució», l'autor escriu el poema dirigint-se a la propia plaça de la qual parla. Així doncs, en aquesta obra, adreçant-se a la plaça de l'Oli, Massanell comença accentuant l'impacte que fa l'indret al passar-hi per davant. Diu que, si algú passeja per allà i no s'adona de la seva presència, «deu dur als ulls la son encara. / O pitjor: que no té la vista clara.» Amb això l'autor plasma que la plaça de l'Oli no és insignificant, sinó que més aviat al contrari. Com diu l'escriptor, l'espai es fa veure i notar per la seva lluminositat i el seu perfum, dos aspectes que fan extasiar els sentits de l'autor.

Així doncs, dona a entendre que se sent gratificant i agraït d'haver pogut passar tants moments a aquesta plaça i d'haver-la pogut conèixer ja des de ben petit.

Per tant, novament, Massanell plasma en aquestes línies el seu agraïment d'haver nascut a Vilafranca del Penedès.

2.1.3. Plaça de Sant Joan

Seguidament, tot recurrent encara aquestes places que alguns autors posen en valor, trobem que parlen també de la plaça de Sant Joan.

En primer lloc, hi ha constància de l'obra «Placeta de Sant Joan», la qual va ser escrita pel gran escriptor i editor català de principis de segle XX Joan Teixidor i Comes, nascut a Olot el dia 8 d'abril del 1913 i mort a Barcelona el 20 de gener de l'any 1992.

---

⁷ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 48). Vegeu-lo, en aquest treball, als annexos, a la pàgina 95.

Teixidor va esdevenir escriptor i editor, i es va llicenciar en lletres a Barcelona. Ja des de molt jove va endinsar-se en el món de la literatura i aviat va fer una gran amistat amb Carles Riba, Salvador Espriu i Joan Vinyoli.

Figura 6: Joan Teixidor i Comes

Font: Espais escrits.

És aquest autor qui ens aboca contingut sobre aquesta temàtica de les places, i ho fa precisament amb el poema esmentat anteriorment, «Placeta de Sant Joan».⁸

Sabem que, en aquells temps, la plaça central de Vilafranca del Penedès estava dividida, des d'un punt de vista administratiu, en dues parts, les quals són la plaça de Sant Joan i la plaça de la Vila. Aquestes dues zones estaven separades pel carrer de la Font, i és precisament en aquestes localitats on es trobaven els llocs civils i religiosos més importants del municipi en l'època. Malgrat aquesta divisió, es deia que aquest espai central de la vila era com un mateix indret, un tot unitari on, al llarg de molts segles, havien tingut lloc els esdeveniments més destacables, fonamentals i cabdals de la vida social de la població.

Teixidor ens fa una explicació d'aquesta secció cèntrica denominada com a plaça de Sant Joan. Utilitza, en la seva descripció, els colors, per tal que els lectors ens puguem imaginar l'espai amb més exactitud. Com a mostra tenim els tercers últims versos de la primera estrofa, els quals són «i blau de cel que s'encela; / arbres d'un verd expectant / que el gris dels porxos entela.» Així doncs, l'autor ens l'exposa tal i com la veia objectivament. És

---

⁸ Joan Teixidor i Comes, *Una veu et crida*. 1ra ed. Curbet Edicions. 2013. (p. 155-156). Visiteu-lo a les pàgines 96-97, als annexos.

veritat, però, que aquesta definició l'explica a través d'experiències pròpies i, per tant, plasman connexions personals que tenia ell amb la plaça, fet que genera que el fragment adquireixi també un caire subjectiu.

Un altre element interessant en l'obra és que l'autor relata aquests costums que tenia de visitar la plaça en diferents franges horàries. Especifica, doncs, què trobava quan anava a la placeta de Sant Joan al matí, i, posteriorment, quan hi anava més cap al tard, i n'exposa les diferències. Aquestes són, justament, les que ens fan concloure i imaginar avui en dia com es trobava la zona en cada instant i qui acostumava a fer-hi acte de presència habitualment en cada moment del dia.

De la mateixa manera que ens dona aquestes referències temporals, també ho fa, a l'última estrofa, en relació amb el clima i el temps meteorològic. És precisament en aquests darrers versos que ens explica que la plaça de Sant Joan no té vida quan plou, sinó que, simplement, hi ha la presència de l'aigua que degota i de les fulles que cauen. Aquest fet també ens ofereix el contrast de les dues cares que té aquesta plaça en funció de l'ambient i l'aire que s'hi respiri; la brillantor o l'opacitat.

Finalment, com a incís i detall del poema, sabem que l'autor situa l'Ajuntament, originàriament un palau gòtic que el municipi va adquirir el 1559 per fer les funcions de casa de la vila, a la plaça de Sant Joan. Certament, però, si seguim la divisió oficial que es tenia en compte en aquella època, des d'un punt de vista administratiu l'edifici era situat a la plaça de la Vila. Dit això, Teixidor ens parla també d'aquesta última plaça esmentada, encara que ell no n'és pròpiament conscient.

Un altre autor que també fa referència a la plaça de Sant Joan és l'anomenat Josep Vallverdú i Aixalà, un escriptor nascut el dia 9 de juliol de l'any 1923 a Lleida, Segrià, i que encara no és mort. Ell va estudiar filosofia i lletres, amb l'especialitat de clàssiques, a la Universitat de Barcelona, ciutat on vivia amb la seva família. Durant els anys d'estudiant, va unir-se al cercle d'intel·lectuals de gran importància en el catalanisme cultural dels anys del franquisme.

Figura 7: Josep Vallverdú i Aixalà

Font: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana.

Pel que fa a la relació de la seva obra amb Vilafranca del Penedès, és precisament aquesta obra que parla sobre la plaça de Sant Joan que ens fa mantenir aquesta connexió entre l'autor i la vila. Concretament, ell ens ofereix una estampa més específica sobre la Vilafranca als anys setanta del segle XX, on descriu, bàsicament, el gran carrer de botigues i en mostra l'encant que té envers la vila. Això ho podem veure exemplificat en un fragment de la seva obra *Visions de Catalunya. Anoià, Alt Penedès i Garraf*.

En aquest fragment narratiu,⁹ però, l'autor centra la seva obra en l'Ajuntament de Vilafranca. Ara bé, és important el fet que citi on es troba aquest edifici que descriu amb tant detallisme, ja que no és gratuït que un establiment tan important en una població com és l'Ajuntament es trobi en aquest indret. Per tant, la plaça de Sant Joan no passa per desapercibuda en el fragment de l'obra de Vallverdú i Aixalà.

Sabem, però, que aquesta informació no és certa, ja que, realment, Vallverdú comet el mateix error que Teixidor en dir que l'Ajuntament era situat a la plaça Sant Joan quan, certament, es trobava a la plaça de la Vila, tenint en compte la divisió oficial de l'època.

2.1.4. Carrer de botigues vilafranquí

Tanmateix, Josep Vallverdú i Aixalà, en la seva obra *I és una plaça, un encant permanent*,¹⁰ proclama i ofereix una estampa de la Vilafranca als anys 1970. En aquest fragment de caràcter narratiu, l'escriptor ens determina, bàsicament, el gran carrer de botigues vilafranquí. Treballa una descripció tan detallada que, fins i tot, ens fa esment de la roba estesa penjada, la qual «abasta des de les peces d'abric fins al tapavergonyes», comenta. Així mateix, accentua l'abundància de sabateries que tenim a la nostra vila, posant en escena també el fet que, en general, a Catalunya predominen les botigues de sabates. L'autor concreta que «les sabates són omnipresents a Vilafranca: de tots els preus i de tots els estils i per a tots els gustos.»

A l'analitzar aquestes línies trobem també que l'autor té, en certs punts, un to humorístic. Ho exemplifico amb la següent cita: «Aneu on aneu, podeu trobar, en poblacions

---

⁹ Josep Vallverdú i Aixalà, *Visions de Catalunya. Anoià, Alt Penedès i Garraf*. (p. 158). Consulteu-lo, en aquest treball, a la pàgina 97, dins l'apartat del annexos.

¹⁰ Josep Vallverdú i Aixalà, *Visions de Catalunya. Anoià, Alt Penedès i Garraf*. (p. 164). Consulteu-lo, en aquest treball, a la pàgina 98, dins l'apartat del annexos.

entre cinc i deu mil habitants, més sabateries, a proporció, que no en trobaríeu en una ciutat gran. O és que es veuen més, no ho sabem.»

Seguint amb l'anàlisi, Vallverdú continua oferint un quadre d'aquest carrer tan comercial. Ens el descriu de manera que nosaltres, a dia d'avui, ens puguem fer una idea de com era antigament i el puguem contrastar amb l'actualitat. El pinta, doncs, com un conjunt de botigues, de les quals n'hi ha que, fins i tot, fan parada a fora. Fa referència també als venedors ambulants, tot dient-nos que també estenien la seva mercaderia, en la qual no hi faltaven sabates.

Seguidament, l'autor ens fa arribar també l'escena en què dos personatges, concretament un home esguerrat i una dona embarassada, ofereixen música, en un racó, com a ambientació, i ho fan a través d'un piano de maneta, el qual està muntat en un tricicle, i mig destrossat. Sembla que, entre la tertúlia que fa la gent que passeja pel carrer, la peça que ofereix la parella és de Gerónimo Giménez,¹¹ i forma part de l'obra *La boda de Luis Alonso*.¹² Si més no, és el que li sembla reconèixer a l'autor.

Vallverdú fa també esment de les dones que han sortit a donar un tomb per aquest carrer comercial amb l'objectiu, possiblement, de firar-se i que, per tant, es remiren la matèria que està a la seva disposició. Així doncs, com que s'entretenen a mirar les parades, l'autor afirma que «les que només havien anat en cerca de queviures acaben comprant un davantal o unes sabatilles.» Aquesta frase ens permet tornar a connectar amb l'ús de l'humor que utilitza l'autor en l'obra, esmentat ja prèviament.

Retornem també a la presència de contrast, i és que Vallverdú ens diu que, mentre les dones no es cansen de mirar i remenar per les paradetes, «la mainada ja no sap on mirar». Així doncs, l'escriptor ens ofereix novament aquesta contraposició de dues perspectives i actituds diferents davant una mateixa situació i un mateix instant.

Ja al final de l'obra, l'autor exposa la seva veritable i atraient opinió sobre aquesta zona de Vilafranca. Ens diu que, un cop els comerciants comencen a plegar, ell s'adona de la bellesa que comporta aquesta avinguda comercial, la qual, fins i tot, diu que «gosariem recomanar a l'Ajuntament de Vilafranca que fos conservada i que sota cap pretext no arribés a ésser canviada de decoració i de presentació.» Així doncs, amb aquestes últimes línies l'autor ens relleva la importància que té per a ell el fet de mantenir aquest carrer tal i com està en el moment en què escriu l'obra.

---

¹¹ Compositor i director d'orquestra espanyol que, gràcies a aquesta peça que cita Josep Vallverdú i Aixalà, entre d'altres, adquireix títols.

¹² Un sàinet líric (peça teatral d'humor i de caràcter popular d'un sol acte) que està escrit en vers i, a més a més, musicat per Gerónimo Giménez.

Ell considera que, aquest conjunt de botigues –carnisseries o fleques, per exemple– juntament amb totes les altres, fan tan bona presentació i caliu que, fins i tot, es podria assignar com a ambientació de museu.

Tant amb aquesta descripció objectiva com també amb els seus punts de vista personals, així com amb l’ajuda de recursos literaris o presència de la rima en el text,¹³ Vallverdú ens fa arribar una majestuosa estampa d’aquella Vilafranca dels anys 1970, i ens mostra el gran interès que tenia envers la vila.

2.1.5. Plaça de la Vila

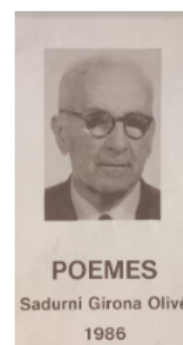
Finalment, la que podríem denominar com a última plaça sobre la qual trobem alguns textos d’autors antics és la plaça de la Vila. En aquest cas, se’ns en parla a l’obra que rep el títol de «Vilafranca, vila castellera». Es tracta d’un poema escrit per Sadurní Girona i Olivé, el qual va néixer a Vilafranca del Penedès el dia 23 d’abril de l’any 1900, i va morir el 2 de gener del 1988. L’autor vilafranquí, en la seva obra, acostuma a destacar i exemplificar els elements que més caracteritzen i representen la vila, tan senyorial, com ell assigna. Ell no era precisament escriptor, sinó que era músic i compositor, i la relació que té la seva obra amb Vilafranca és tant la seva coneguda sardana «Vilafranca, vila senyora»¹⁴ com un poema que escriu titulat «Vilafranca, vila castellera».¹⁵

Figura 8: Plaça de la Vila, Vilafranca del Penedès

Font: ArquitecturaCatalana.Cat

Figura 9: Portada *Poemes Sadurní Girona Olivé, 1986.*

Font: *Poemes Sadurní Girona Olivé, 1986.*

¹³ L’autor, tot i tractar-se d’un text narratiu, utilitza la rima en algun moment precís, com pot ser en el cas de «És el gran carrer de botigues vilafranquí, on tot sembla subordinar-se a un anar i venir».

¹⁴ Sadurní Girona i Olivé, *Poemes Sadurní Girona Olivé, 1986.* 1ra ed. Ajuntament de Vilafranca del Penedès. (p. 1). Vegeu-la reproduïda en aquest treball a les pàgines 98-99.

¹⁵ Sadurní Girona i Olivé, *Poemes Sadurní Girona i Olivé, 1986.* (p. 2). Veure poema a les pàgines 99-100 del treball.

És aquest últim poema el que ens interessa en aquest apartat que parla de places, carrers i barris sobre els quals centren l'atenció diferents autors. El títol de l'obra sembla introduir-nos que l'objecte principal de l'escrit seran els castells, però no acaba sent d'aquesta manera. Així doncs, no és aquesta activitat cultural tan típica de Catalunya la que acaba protagonitzant l'obra, però sí que és veritat que hi està relacionada.

Girona, en el seu poema «Vilafranca, vila castellerà», ens parla sobre la Plaça de la Vila, la qual és altrament anomenada plaça més Castellera. Es tracta d'un indret on, històricament parlant, hi ha tingut lloc diversos esdeveniments cabdals de la vida social de la població. Un d'aquests, doncs, són les diades castelleres, ja que les més importants, com poden ser la de Sant Fèlix (30 d'agost) o bé la de Tots Sants (1 de novembre), se celebren en aquesta localitat, i atrauen un nombre de gent molt elevat. Aquesta gentada inclou tant vilafranquins, com aficionats dels Castellers de Vilafranca, com altres castellers i castelleres encuriosits per veure part dels castells més difícils mai realitzats. Així doncs, és gràcies a la història que s'ha fet en aquest indret, castellerament parlant, que la plaça de la Vila és denominada també com a La plaça més Castellera, en referència a les històriques diades que s'hi han realitzat des de fa tants anys.

En aquesta obra de Sadurní Girona i Olivé podem observar com, precisament, l'autor assigna el nom de La Plaça més castellerà a la localitat que utilitza com a matèria de la seva obra.

En el poema veiem com inicia les línies dient que aquesta zona esmentada està formada tant per la plaça de la Vila, que és on s'acostumen a alçar els castells, com per la plaça de Sant Joan, ja que sol haver tanta expectació que acaba ocupant també aquesta plaça. A continuació, l'autor segueix els seus versos tot confessant que, al ser una plaça tan històrica, «recorda als vilatants, / tant als petits com als que són grans / fets que no perd la memòria». És precisament en aquest instant que el músic ofereix un llistat d'establiments, llocs i persones que eren força protagonistes en aquesta zona cèntrica de la nostra vila.¹⁶

Un cop acabada aquesta enumeració, en les seves últimes dues estrofes el poeta confessa que són precisament tots aquests elements que formen la plaça els que la complementen i li donen la importància que adquireix l'indret. Així doncs, l'autor acaba posant-lo molt en valor i accentuant la seva excepcionalitat, tot dient que és única i que, com aquesta, no n'hi ha cap més.

---

¹⁶ Cita molts establiments com ara el cafè de cal <<Nen Muxó>>, el forner de cal <<Oliver>>, el majorista <<Carrué>>, els barbers <<Ràfols i Vinós>> i l'església de Sant Joan, entre molts d'altres. Consultar el poema als annexos per veure, detalladament, tot el llistat d'establiments, edificis i persones que ens ofereix l'autor en l'obra.

Precisament per aquest motiu, el compositor creu oportú deixar constància dels sentiments i emocions que li transmet aquesta plaça en el seu breu poemari de l'any 1986.

2.1.6. Les Clotes

En aquest context que, tot resseguint les obres d'escriptors i lletraferits amb Vilafranca com a objecte de la seva obra, sent, ells, vilafranquins o no, molts d'aquests han parlat sobre places i carrers. Així doncs, ens endinsem ara en un espai geogràfic relacionat amb aquest àmbit, i és que el barri de Les Clotes de Vilafranca del Penedès també ha sigut la temàtica principal de dues obres.

Tant és així que, ara, Massanell deixa una mica enrere el tema de les places i carrers i es centra més concretament en aquest barri. En fa una descripció de la seva imatge a principis del mes de maig, i és per aquest motiu que ell titula l'obra com a «Les Clotes a primers de maig».¹⁷

A l'observar aquest poema, ens fixem en la seva estructura regular –formalment parlant–, la qual cosa ja no ens estranya pel fet que, en les obres de Massanell analitzades anteriorment, ja hem pogut observar la seva dedicació en la mètrica. Treballa molt tant l'estructura externa del poema com la seva rima.

Deixant enrere la laboriosa mètrica de Massanell i tornant-nos a centrar amb el tema que protagonitza «Les Clotes a primers de maig» observem que, com ja ens avança el títol, el poema consisteix en una descripció de la imatge que abasta el barri de les clotes, així com les seves vinyes, els primers dies de maig. A mesura que avança el poema, però, veiem com l'escriptor no ens fa una simple descripció, sinó que ens l'enfoca regalant-nos també la seva perspectiva i els sentiments que li transmeten aquesta imatge que il·lustra.

Dit això, trobem que, a la primera estrofa, ens ofereix el que seria la pròpia descripció del barri. És d'un sol color, el verd, tant pel sembrat com per la vinya que brota per l'època de l'any en què Massanell escriu el poema. Sobre aquesta vinya, l'autor ens exposa que es caracteritza per la seva fertilitat. A mesura que passen els anys, es manté ferma i no defalleix.

---

¹⁷ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 146). Vegeu-lo, en aquest treball, als annexos, a la pàgina 101.

El poeta decideix descriure'ns aquest fet a través d'uns versos tan significatius com «si el graner és curull de blat, / al celler es vessa la bóta.»

Adreçant-se també al mateix barri sobre el qual escriu, com era habitual en la seva obra, Massanell i Esclassans se'ns presenta agraït de poder gaudir d'aquest barri, d'aquesta terra, i veure-la cada dia sense que res li ho impedeixi. Així doncs, l'autor, ens els seus dos últims versos, ens acaba confessant que «Per a mi ets la millor llenca / de terra penedesenca!»

A més a més, Massanell sent tant efecte per aquest barri que té una altra obra en la qual s'hi refereix novament. Es tracta del poema «Les Clotes».¹⁸ En aquest cas, però, no especifica cap referència temporal, sinó que ens en parla més generalment, també des d'una perspectiva descriptiva i afegint, al final de tot, alguna visió personal.

Com acostuma a succeir en les obres d'aquest poeta vilafranquí, no només té gran importància la faceta conceptual, sinó que en els seus poemes cal destacar també la treballada mètrica.

Dit això, ens endinsem en l'anàlisi de la seva temàtica. Com ja ens indica el títol, l'obra tracta d'una descripció d'aquest barri de les clotes, el qual l'autor ens denomina com a mirador. Ho fa precisament a través del primer vers: «Des del mirador del cementiri evangèlic». Aquesta primera línia introductòria cal destacar-la pel fet que el poeta l'utilitza per contextualitzar-nos i situar-nos. D'aquesta manera, els lectors, al llegir l'obra, podem transportar-nos en aquest precís lloc des d'on escriu Massanell la seva obra i, així, comprendre més meticulosament tot allò que ens va narrant.

Així doncs, un cop situats l'autor comença explicant que, davant seu, no hi ha res més que vida. Verds sembrats i vinyes predominen i comprenen el terreny. El cel, pintat d'un blau pur amb la presència d'un núvol blanc, permet el vol i, en conseqüència, el cant dels ocells que passen pels aires. A més, l'autor veu una parella que passeja pel camí, aturant-se sovint, així com un «pollancre, d'aspecte esvelt, altiu, / que es deleix per tenir el mirall d'un riu.» La imatge consta també d'una masia aïllada, sense ombres i, al seu fons, la muntanya, “de clar somriure.”¹⁹

Amb tot aquest llistat d'elements naturals que ens entreposa Massanell en la seva descripció, conclou el poema amb l'aparició de la mateixa paraula que ha plasmat ja al primer vers: «vida». El poeta exposa que és precisament aquesta vida reflectida en el meravellós

---

¹⁸ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 57). Vegeu-lo, en aquest treball, als annexos, a les pàgines 101-102.

¹⁹ Recurs literari de la personificació. Al ser una muntanya en principi no pot tenir la capacitat de somriure, així com sí que la té una persona.

paisatge la que l'inunda el cor. Ara bé, a l'últim vers, l'autor ens fa aparèixer el que podria ser una preocupació seva, la mort. Ho fa amb les paraules de la darrera línia: «Però darrere meu, a frec, la mor.» Podem arribar a la conclusió que l'autor sent una angoixa, una temor que aquesta mort li tregui tots aquests moments d'apreciar el paisatge de les seves terres i, per tant, que li tregui el que, per a ell, és la vida.

Així doncs, Massanell acaba l'obra amb aquest contrast del conceptes vida i mort, els quals donen intensitat al final del poema.

Amb aquestes dues obres d'Antoni Massanell i Esclassans podem concloure que el barri de Les Clotes era un dels sectors més inspiradors per a ell en la vila. Quan hi anava, tots els elements naturals el captivaven, i l'autor reflectia, doncs, aquella imatge que se li apareixia al davant de manera gairebé perfecta. Ho feia, com hem vist, combinant l'objectivitat amb la subjectivitat, la qual també ens ha donat peu a concloure de quina manera ell apreciava el sector.

2.1.7. Fossar de Vilafranca

Finalment, el darrer element del paisatge urbà que actua com a objecte d'obra és el fossar de la població. El cementiri de Vilafranca també va ser un dels llocs comentats en l'obra d'alguns autor dels dos segles anteriors. Com que es tracta d'un indret on no només s'hi enterren els difunts sinó que també s'hi manifesten els moviments artístics de finals del segle XIX i començaments del XX, és un lloc atractiu. Per tant, alguns ciutadans de l'època, com Jaume Mercader-Miret o bé Antoni Massanell i Esclassans, els quals també van fer creació literària sobre la població, són captivats per l'estança.

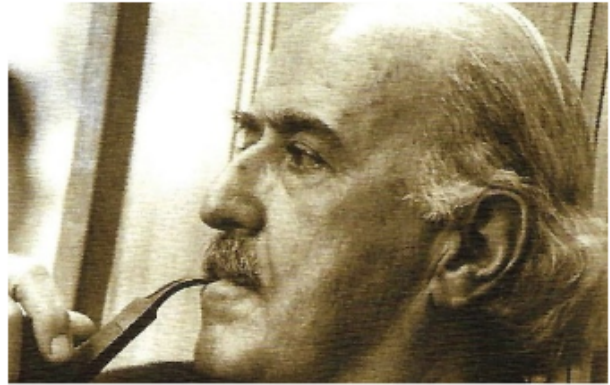
En primer lloc, Jaume Mercader-Miret parla del fossar de Vilafranca a través del poema «Els xiprers del cementiri de Vilafranca».²⁰

---

²⁰ Jaume Mercader-Miret, *XXV sonets triats*. 1ra ed., Barcelona: Columna, 1990. (p. 41). Poema reproduït a la pàgina 102 del treball.

Ell va néixer el dia 22 de juliol de 1914, a Vilafranca del Penedès, i va morir el 31 de desembre de l'any 2009, a Barcelona. L'autor va estudiar al col·legi Sant Ramon fins traslladar-se a Barcelona amb la seva família. Un cop finalitzats els estudis bàsics va exercir d'orfebre, però l'artista es va voler moure sempre en un àmbit cultural ampli, i és per aquesta mateixa raó que ell escrivia també goigs,

Figura 10: Jaume Mercader-Miret

Font: Biblioteca Torras i Bages.

com els *Goigs a llaor de Sant Ramon de Penyafort, que es venera al seu altar de la Basílica de Santa Maria de Vilafranca del Penedes* (1961) o els *Goigs a llaor de Sant Salvador, que es venera en la seva ermita de Pereres del terme de Mediona* (1959). També va fer poesies i col·laboracions a les publicacions vilafranquines, on predominaven els sonets. Alguns d'aquests foren publicats durant la postguerra, per exemple, *Dotze sonets vilafranquins* (1948) i anys més tard donaren pas a *XXV sonets triats* (1990). Als anys noranta del segle passat la seva figura literària agafà volada i interès, la qual cosa es traduí en l'aparició de les *Memòries d'un aprenent vilafranquí* (1990), en el qual explica el seu aprenentatge professional...; *Vilafranca ben a prop* (Vilatana, 1995), un mosaic d'història i costums vilafranquins del segle XX amb relats personals de l'època; a més del conte infantil, també de temàtica vilafranquina, titulat *L'enganeta i l'àngel del campanar* (1995).

De tota la seva producció sobre Vilafranca, ens interessa, aquí, el poema esmentat anteriorment: «Els xiprers del cementiri de Vilafranca». Com el mateix títol indica, centra l'atenció en aquests arbres que pertanyen al sector, tot accentuant la seva funció, el seu significat i el seu lligam amb aquesta zona de la qual formen part. Ja a l'inici, amb els dos primers versos, ens diu que «Elegant i severa robustesa / dels xiprers suggerint l'eternitat;». L'autor exposa, doncs, aquesta funció característica dels xiprers d'unir el cel i la terra, l'ànima amb el cos. A més a més, a través de la metàfora «Són llances guardianes, flama encesa / en la pira de la perennitat;» l'autor ens mostra que aquests arbres són sempre presents en el fossar. El guarden i el conserven, mai l'abandonen.

Per tant, en l'obra de Mercader-Miret, la veu poètica ens expressa la seva admiració per la solemnitat que representen aquests xiprers. Dels mateixos arbres en parlarà també Massanell en les seves obres.

Altrament, doncs, Massanell, dins la seva àmplia obra literària sobre Vilafranca del Penedès, parla també sobre el cementiri de la població. No és que sigui un dels elements més comuns en la literatura generalment parlant i, per tant, tampoc ho fou en l'època, però ell, al tractar tots els racons de la vila, sí que troba oportú deixar-ne constància. És, doncs, l'altre autor que ens en parla, i ho fa a través d'alguns poemes com «Fossar de Vilafranca»,²¹ «Al plàtan que hi havia davant el cementiri»,²² o bé «Beneiré els vells xiprers...»²³. Aquests títols ens avancen que Massanell no només tracta el cementiri com a tal, sinó que es fixa també amb alguns elements naturals que l'envolten, concretament un plataner i els característics xiprers. Veurem de quina manera ho fa.

En primer lloc, observem al poema «Fossar de Vilafranca» com l'autor expressa la seva voluntat de ser enterrat en el cementiri de la vila que sempre tant ha estimat. Justifica que ha de ser així pel fet que, allà, hi reposen tant els seus familiars com vells amics seus, i ell no hi pot faltar. «Em plau l'indret.» –diu–.

En el mateix poema, ens introdueix també l'element dels xiprers, uns arbres tant característics dels cementiris per representar la unió entre el Cel i la Terra a través de la seva alçada. I no només en fa referència a aquest poema, sinó que també escriu una obra titulada «Beneiré els vells xiprers...» on, com ja ens indica al mateix títol, ens parla d'aquests arbres.

En aquest segon poema, Massanell se centra en fer un reconeixement als xiprers del mateix cementiri de Vilafranca, i eleva la seva presència. Tant que, si el poema consta de set estrofes, cadascuna d'elles inicia amb el vers «Beneiré els vells xiprers,». Així doncs, aquest recurs de l'anàfora serveix per remarcar-nos l'exaltació i importància que vol donar l'autor als xiprers que formen part del fossar de la seva vila. A més, en les seves línies el poeta compara aquests arbres amb diferents elements externs, ja siguin caputxes de frare, banderes plegades o bé gotes d'aigua que cauen.

---

²¹Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 51). Vegeu-lo, en aquest treball, als annexos, a la pàgina 103.

²² Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 50). Vegeu-lo, en aquest treball, als annexos, a la pàgina 104.

²³Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 52). Vegeu-lo, en aquest treball, als annexos, a la pàgina 105.

Aquí, però, no acaba la seva obra sobre l'indret, i és que escriu un altre poema titulat «Al plàtan que hi havia davant el cementiri». En aquest cas, es centra només en el plàtan que havia estat present durant tants anys al que l'autor diu que és el «més gran / i bell jardí que té la nostra vila,». Al cementiri de Vilafranca, doncs, hi havia hagut durant tants anys aquest arbre que l'autor s'hi refereix, a través d'una metàfora, com al seu guardià. És així precisament pel fet d'haver passat tantes hores, dies, mesos i anys en aquesta localitat. L'autor, però, ens deixa escrit que va acabar sent desterrat, i ens transmet la seva incertesa i tristesa al no saber on acabarà sent transportat aquell plàtan a qui ell sempre havia admirat tant.

Així doncs, el poeta decideix escriure aquests sentiments relacionats amb l'arbre, tot accentuant la seva bellesa als dos últims versos: «el temps en què als meus ulls feies més goig / per dur el fullatge tot tenyit de roig.»

Esmentats aquests tres poemes, podem veure com Massanell tenia també un racó de la seva obra literària reservat per aquest fossar de Vilafranca. Era un indret que visitava sovint, on li agradava passejar i el qual, com hem vist, inspirava la figura literària a plasmar els sentiments que li eren transmesos.

2.2. CASTELLS

Figura 11: Tres de deu amb folre, manilles i puntals dels Castellers de Vilafranca

Font: Diari *Avui*.

Deixant enrere el paisatge urbà –carrers, places, barris i cementiri– com a objecte de la poesia realitzada pels autors i lletraferits que es centraven en Vilafranca del Penedès en els dos darrers segles, sabem que els castells també eren molt comuns com a tema principal de les seves obres. Aquest fet no ens ha d'estranyar, ja que els castells són una activitat cultural molt típica de Catalunya, tan importants i rellevants al nostre país que, fins i tot, són considerats Patrimoni de la Humanitat. Arreu de Catalunya, doncs, és comú trobar colles castelleres, tant a la pròpia capital, Barcelona, com en alguns poblets petits, amb poca importància a nivell català.

Els castells, doncs, són una activitat que abasta molts indrets de la nostra catalana terra, però és evident que predominen en alguns sectors més que en d'altres. Vilafranca no destaca precisament per ser el seu lloc d'origen, ja que els castells van néixer a Valls, la capital de la comarca de l'Alt Camp, pertanyent a la província de Tarragona. A finals del segle XVIII, doncs, van néixer en aquesta població, però va ser el 1948 quan es va crear la primer colla vilafranquina, el Castell de Vilafranca. Posteriorment, es van originar dues colles més, les quals són els Xicots de Vilafranca i, posteriorment encara, la Jove dels Xiquets de Vilafranca. Aquestes dues últimes colles, però, no han adquirit tanta importància ni popularitat com la primera, encara que els Xicots de Vilafranca han arribat a ser colla de castells de nou.

No obstant això, la colla capdavantera tant de Vilafranca com, en molts anys, del món casteller, són els Castellers de Vilafranca. És un grup on hi va moltíssima gent, amb la qual cosa tant vilafranquins com no poden formar-ne part. Tant en l'actualitat com en l'antiguitat han sigut guanyadors del Concurs de Castells, concretament han quedat en primera posició dotze vegades.

Així doncs, com que l'èxit crida l'èxit, de la tanta gent que en formava part hi havia, evidentment, gent de totes les classes socials, així com de tots els oficis. Per tant, molts escriptors vilafranquins en formaven part i, com que era una activitat fonamental en les seves vides, escrivien utilitzant com a objecte aquesta temàtica castellera.

Tenint en compte, doncs, aquest context, trobem diverses obres i autors que exemplifiquen aquest fet de tractar la temàtica castellera en els segles XIX i XX.

Realment, que parli sobre castells trobem únicament l'escriptor vilafranquí Massanell, el qual ens ofereix l'obra titulada «Als castellers».²⁴ Com el seu mateix títol ja ens avança, tracta aquesta temàtica castellera. Aquest poema pertany a *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*, un llibre de poesia on l'autor fa un recull de tot el seguici de la Festa Major de Vilafranca del Penedès, i escriu un o més poemes de tot allò que hi pugui anar relacionat. També el podem trobar en el llibre *Antologia poètica Antoni Massanell i Esclassans*, on hi ha un recull de poemes varis de l'autor, ja siguin de temàtica vilafranquina o no.

---

²⁴ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 60). També l'inclou al llibre *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: Vilatana, 1992. (p.99). Vegeu-lo, en aquest treball, als annexos, a la pàgina 106.

Així doncs, en el poema «Als castellers», l'autor s'adreça als castellers i castelleres així que, d'alguna manera, els dedica l'obra; té la intenció que siguin els seus receptors.

A l'inici del poema, Massanell, amb un vers tan literari com és «Camins enllà de l'aire us somriu un estel» ens dona a entendre el fet que caracteritza els castells el qual és, precisament, l'alçada. Tan elevada és la distància en què es troben els més petits del castell que, fins i tot, el poeta ens fa referència que un estel els somriu i, per tant, ens deixa imaginar-nos fins a quin punt són alts els castells, malgrat fer-ho, potser, amb una mica d'exageració.

Més endavant, Massanell ens cita els valors que serveixen fins i tot com a lema d'aquesta activitat catalana. Si el seu eslògan és «Força, Equilibri, Valor i Seny», l'autor, en el seu poema, ens fa referència a la germanor d'aquests valors, concretament ell cita «Seny, Agilitat i Força». Amb això, que l'autor posa en valor la resiliència que tenen els castellers i castelleres a l'hora de complir un somni, un objectiu a assolir, un castell a executar per primera vegada i, així, fer història. Per aquest mateix motiu, l'autor escriu que «sigueu, o castellers!, fidels a l'exercici / que ens llega aquesta terra que ens ve donant el pa». Amb aquest parell de versos, l'autor ens transmet, indirectament, la importància que ell dona a aquesta activitat castellers, ja que prega als seus implicants que no l'abandonin mai. A més a més, també ens mostra aquí una connexió amb la pàtria i la nacionalitat, tot remarcant el paper tan crucial que tenen els castells en l'àmbit cultural de la nostra terra, Catalunya. Així doncs, Massanell també en l'últim vers posa en valor totes les persones que practiquen l'afició, tot dient que són «l'esperit inquiet del poble català.»

És el mateix autor qui ens ofereix una altra obra sobre aquesta temàtica castellera, i ho fa amb el poema titulat «Pilar de cinc a la missa castellera».²⁵

En aquesta obra l'autor ens comença posant en situació, i és que comenta que ens trobem a dia 29 de novembre de l'any 1987. A continuació, inicia les seves línies literàries, en forma de versos decasíl·labs. Així doncs, l'autor comença referint-se a un arbre situat al costat de l'església, i és que dirigeix precisament les seves paraules cap a aquest. El que fa realment, és informar-lo que, aquest diumenge, ha vist amb els seus propis ulls un altre arbre al seu davant. Aquest últim, però, no es tractava d'un arbre en el sentit que el coneixem, és a dir, no era una planta altra amb tronc llenyós i amb presència de branques i fulles sinó que,

---

²⁵ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 62). Vegeu-lo en les pàgines 106-107, dins l'apartat dels annexos.

com diu Massanell, era nu, sense fullatge. Es tractava, doncs, d'un pilar de cinc dels Castellers de Vilafranca, en un acte que a l'autor li sembla ser que era un homenatge.

És el seu tercer vers: «enlairar-se, blanc-verd, al teu davant», el que ens dona la informació que aquest pilar era realitzat pels Castellers de Vilafranca, i no pas pels Xicots de Vilafranca o bé la Jove dels Xiquets de Vilafranca. En primer lloc, podem descartar l'opció que sigui executat per la colla Jove dels Xiquets de Vilafranca ja que encara no existien.²⁶ Altrament, no eren els Xicots de Vilafranca la colla que van fer aquesta construcció ja que l'autor en parla dels colors blanc i verds, en què el blanc fa referència als pantalons dels castellers i castelleres i el verd al color de les seves camises. Els Xicots de Vilafranca, doncs, no vesteixen amb camisa verda, sinó que el seu color és el vermell.

I sí, evidentment l'autor utilitza el recurs literari de la comparació per enriquir aquest poema. Els dos elements que hi intervenen són, primerament, aquesta estructura castellera, el pilar, la qual està formada per una persona en cada pis. Massanell i Esclassans, al títol, ens diu que aquest pilar era concretament de cinc pisos, amb la qual cosa podria ser perfectament que aquesta característica garantis que la seva alçada s'assemblés a la de l'arbre amb què compara l'autor aquest pilar i, per tant, el que seria el segon element de la comparació.

Dit això, veiem que, en el penúltim vers del poema, l'autor ens descriu aquest pilar d'homenatge. Ens ofereixen les paraules: «un aiguabarreig de goig i esforç», les quals ens fan veure una mica la percepció que rep Massanell sobre aquesta construcció castellera. Ell veu, doncs, que, malgrat no ser una de les construccions més difícils realitzada per la colla, l'esforç no es perd. És així ja que, al tractar-se d'un pilar i, per tant, haver-hi una sola persona a cada pis, és una estructura tan fràgil que, al mínim detall mal comès, pot caure i enderrocar-se. Malgrat aquest esforç plasmat en el participants, al vers l'autor també fa referència al goig. Aquest aspecte ens transmet, potser indirectament, que l'autor realment sent afició per aquesta activitat cultural catalana. A més a més, al tractar-se d'una actuació amb l'objectiu d'homenatjar quelcom, que no se'ns dona el motiu al poema, la situació encara adquireix més joia i satisfacció.

Del mateix Massanell trobem una altra obra de temàtica castellera. En aquest cas es titula «Somni Casteller»,²⁷ i el trobem inclòs dins el mateix llibre on hem situat l'obra «Als

²⁶ La colla Jove dels Xiquets de Vilafranca és la tercera de la població, i es funda l'any 2010.

²⁷ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit -versos de Festa Major-*. (p. 101). Vegeu-lo a les pàgines 107-108, als annexos.

castellers». Així doncs, és al final d'aquest volum, a la secció on l'autor ens parla sobre els castells, que ofereix l'obra.

El poema inicia quan l'autor ens deixa anar, a la primera estrofa, unes paraules que algú, malgrat no recorda qui era, li va comentar. Aquestes paraules surten de la boca d'un casteller, el qual transmet a l'autor de l'obra que, malgrat ser trenta d'agost i, per conseqüència, la calor és inevitable i provoca que els castellers i castelleres suïn, és el dia per tirar amunt el Carro Gros i dedicar-li a Sant Fèlix.²⁸

Seguidament, Massanell anuncia als seus lectors que «No em pregunteu pas qui és que així em parlava», sinó que, pel contrari, «pregunteu-vos: aquestes paraules / les veurem mudades en realitat?» El que passa és que aquest castell, el quatre de vuit, era molt complicat en aquella època. És per això que l'autor s'arriba a preguntar si realment es podrà realitzar aquest castell.

És a la tercera estrofa quan Massanell ens relata que tanca els ulls i, llavors, ens fa una descripció de com es troba la plaça de la Vila, altrament anomenada plaça més Castellera, en aquell moment. Diu que la presència de camises de diferents colors abunda a la plaça, i exposa que les de color verd «plantegen batalla». És així ja que, pel que l'autor ens dona a entendre, són la colla, o almenys una de les colles, que intentarà aquest Carro Gros, aquest quatre de vuit. Així doncs, l'autor procedeix a explicar-nos com s'enlaira aquest castell amb el so de les gralles, i com la gent es comença a exaltar, tot mirant amunt per centrar l'atenció en la construcció que s'està enlairant. «els quints ja es col·loquen en el seu just lloc.», narra l'autor, de la mateixa manera que informa que el castell tremola i remena pel moviment que ha causat la pujada dels castellers i castelleres, però que després s'assenta, és a dir, que s'estabilitza i es queda més quiet. Finalment, Massanell ens diu que els dosos ja s'han col·locat i que un dels nens, no sabem si es refereix a la cassoleta o a l'enganeta, ja s'enfila també cap amunt. L'autor, davant aquesta situació, ens explica que aquesta última persona en tirar amunt, l'enganeta, planteja dubtes, i és que Massanell, en la seva obra, no ens diu si acaba pujant o si tira avall per por i desconfiança.

Amb aquest poema, doncs, malgrat la manca d'informació pel que fa a la carregada o descarregada del castell, ens mostra com l'autor admira aquesta activitat cultural catalana, i no només que l'apassiona, sinó que, a més a més, hi entén.

---

²⁸ Carro Gros era el nom popular per referir-se al quatre de vuit, un castell de vuit pisos que comporta quatre persones per pis (a accepció de la pinya i del pom de dalt).

Hem pogut observar, doncs, que la temàtica castellera també rep importància en l'àmbit de la literatura vilafranquina. En aquest cas, només Antoni Massanell i Esclassans ha parlat d'aquesta activitat cultural tan significativa per a Catalunya, però, amb les seves obres, ja deixa força constància dels sentiments que poden arribar a transmetre formar part d'aquesta agrupació castellera.

Relacionat amb aquest àmbit cultural català però deixant enrere els castells pròpiament dits, trobem que els autors clàssics també creuen oportú escriure sobre el folklore vilafranquí, ja que també adquiriria una importància remarcable a la població.

2.3. FOLKLORE I FESTA MAJOR

Malgrat els castells siguin una activitat realment destacada i molt remarcable en la cultura catalana, no és l'única que rep rellevància. El folklore en general, és a dir, el conjunt de figures i balls populars, per dir-ho d'alguna manera, és també molt transcendent.

A més a més, acotant aquest aspecte en la nostra població, sabem que, si per alguna cosa es caracteritza Vilafranca del Penedès, a part de per la seva activitat viticultural tant important a nivell català, és per la seva Festa Major. Aquesta festa se celebra del dia 29 d'agost al 2 de setembre –amb activitats també al llarg d'alguns dies previs o posteriors– en honor a Sant Fèlix, patró de la vila.

Aquesta Festa Major consta de cercaviles, castells i processons. Durant els tres dies centrals, que són el 29, 30 i 31, les cercaviles tenen protagonisme als matins, les diades castelleres ocupen la franja horària del migdia i, finalment, a la tarda-vespre hi ha les processons.

Totes les activitats d'aquests dies, ja siguin concerts, espectacles o actes en general, són organitzades per cinc persones que varien cada any, les quals es fan dir Administradors de la Festa Major. Aquestes tenen un paper molt destacat en tota l'activitat festamajorenca. Elles són qui tenen l'honor i prestigi d'encendre la tronada, per exemple, o bé de gaudir de les actuacions dels balls i de les diades castelleres des del balcó de l'Ajuntament. A més a més, es muden per anar a processó i fan el recorregut amb el Sant, així com segueixen també els oficis i el Cant dels Goigs des del primer banc de la Basílica de Santa Maria.

Amb tot això que, dins aquests actes festamajorencs, hi té lloc el folklore vilafranquí. En les cercaviles i processons, entre altres actes com poden ser també les entrades a ofici, hi ha la presència de diferents balls, així com de Falcons i colles castelleres. Aquest conjunt de grups formen un seguici, el qual es repeteix constantment conservant el mateix ordre. A més a més, a Vilafranca hi ha la presència de molts balls que no existeixen arreu de Catalunya, i aquesta és una de les distincions que fa que la festa tingui tanta rellevància en l'àmbit català.

Les cercaviles de la Festa Major de Vilafranca del Penedès, doncs, s'inicien amb el ball del drac. El Drac de Vilafranca és un element del bestiari popular de la capital de l'Alt Penedès, i és que es tracta d'un dels dracs més antics de Catalunya.

A continuació, el segueix el ball de Diables, el qual també és una manifestació folklòrica i tradicional de la cultura popular catalana. En aquest cas, els diables representen la lluita entre el bé i el mal, i en les cercaviles, processons i correfocs, omplen els carrers amb foc que expulsen de les forques. Fan també un recital de versos, que tenen lloc el dia 31 d'agost i és un dels actes més esperats pels vilafranquins i vilafranquines.

En tercera posició tenim el ball d'en Serrallonga, el qual s'identifica per escenificar les correrries del bandoler, la seva esposa Joana i el seu fill Joanet, juntament amb els altres bandolers secundaris. Aquest ball també participa en molts dels actes de la Festa Major de Vilafranca i és un dels balls que també fa versos el dia 31 d'agost al migdia.

Darrere, el ball de l'Àliga, que també és molt captivador, sobretot pels més petits de la vila. L'àliga de Vilafranca del Penedès és una de les més antigues, i per aquest motiu se n'han anat fent de noves, encara que amb la mateixa aparença, per poder treure-les als seguicis. L'àliga és un element del bestiari fantàstic dels Països Catalans i que, per tant, participa també en aquestes cercaviles i processons al llarg de la Festa Major. A més a més, podríem dir que és també com un símbol de poder i autoritat per aquell qui la porta, ja que és una de les peces més honorables i solemnes. Ho és tant que, fins i tot, un dels seus balls rep el nom de «Ball Solemne», el qual els balladors ofereixen a les autoritats de Vilafranca i els administradors de la Festa.

Seguit d'aquesta, trobem el ball dels Gegants de Vilafranca. Aquesta parella de gegants representen un home i una dona, anomenats Ferragut i Elisenda respectivament. Malgrat estar inspirats en una parella de monarques i representar, doncs, la seva imatge, sabem que al llarg de la història han estat vestits també de musulmans, pagesos o nobles renaixentistes. El Ferragut i l'Elisenda tenen una gran atracció sobretot pels infants i nens, que s'emballen en veure les seves dimensions i les seves singulars danses.

Posteriorment, trobem els Nans de Vilafranca. Aquestes figures apareixen al folklore català concretament el segle XVII, i sorgeixen com a contrapunt burlesc als gegants. Aquests caps representen personatges populars vilafranquins, i és per això que hi ha, per exemple, el Quique dels Cavallitos, el Graller i el Casteller, entre d'altres.

A continuació trobem els Capgrossos de Vilafranca, els quals, com el seu nom ja ens avança, es tracta d'unes figures de caps de dimensions més grosses que les dels nans, que representen dues parelles – la Zingarella i el Canyamàs, i l'Humbert i la Roseta–.

Deixant enrere ja tant el foc com les figures, trobem el ball de les Cotonines de Vilafranca. Aquest consisteix en un grup de genets, actualment totes noies, que porten cadascuna d'elles un cavall. D'entre elles destaca una capitana, la qual porta una cotonina blanca i el banderí del ball, mentre que les altres integrants del grup es fan càrrec de quatre cotonines de color negre i quatre de marrons.

A aquestes, les succeeixen les panderetes. El ball de les Panderetes està compost per un grup d'únicament noies les quals, tot uniformades amb unes faldilles blau marí i una armilla negra, fan sonar l'instrument de la pandereta, i és precisament d'aquí que ve el nom.

Darrere, trobem el ball dels Pastorets, els quals, vestits amb camisa blanca, armilla, barret de palla i altres complements com poden ser el sarró o la faixa per tal de simular els pastors, piquen amb un pal gruixut de fusta, de més d'un metre, contra el terra així com entre els bastons dels companys. Ballen, doncs, seguint el ritme de la música, tocada per un sac de gemecs, flabiol i tamborí.

Seguidament, trobem el ball dels Cercolets. Es tracta d'una dansa tradicional, habitual en comarques vinícoles catalanes, ja que s'origina de les cerimònies i festes de la verema, que tenen lloc als mesos de setembre i octubre. És així ja que, antigament, en el ball, era habitual simular la construcció d'una bota, tot unint els seus cercols adornats amb fulles de ceps i flors. Actualment, els cercols dels balladors són de fusta i estan coberts de cotó fluix i cintes, que es renoven anualment.

A continuació, el ball Pla travessa també els carrers vilafranquins per Festa Major. Es passen les cercaviles i processons ballant danses tradicionals catalanes en honor a Sant Fèlix, i ho fan amb la indumentària també característica d'aquestes danses.

Posteriorment, tenim el ball de Figuetaires. El seu nom prové de l'expressió fer figa, que significa fer ganyotes de menyspreu. Sembla que, antigament, el ball de Figuetaires de Vilafranca del Penedès era un ball parlat però, després d'una pausa, en recuperar-lo, va deixar de ser-ho.

Tot seguit, trobem el ball de Bastoners, un ball profundament arrelat al Penedès i, específicament, a la vila. Aquest ha mantingut una presència gairebé sense interrupcions a la Festa Major de Vilafranca durant els segles XIX i XX. Inicialment, vuit homes formaven part d'aquest ball, però, darrerament, s'hi han anat incorporant noies i, per tant, actualment és un ball que inclou tots dos gèneres.

Aproximant-nos ja al final del seguici, el ball de Panderos ens apareixen en penúltim lloc. Així com ho fan el ball de Panderetes, consisteix en fer sonar, en aquest cas, no una pandereta sinó que un pandero. A diferència de les panderetes, però, el ball de Panderos és mixt i, per tant, hi participen tant nois com noies.

Finalment, el ball que tanca amb aquest llarg seguici popular vilafranquí és el ball de les Gitanes. D'origen agrari, sembla que l'objectiu és representar la dansa de les cintes i l'exaltació de l'arbre de maig, representat, actualment, amb un pal de gran dimensions. També es tracta d'un ball parlat, és a dir, que el tercer dia de la Festa Major de Vilafranca, el 31 d'agost, els nois i noies participants puguen a l'escenari de la plaça de la Vila a recitar els seus versos.

Després de tot aquest seguit de balls, però, trobem la colla dels Falcons de Vilafranca, als quals els agrada fer-se reconèixer també com a ball, i no com a colla casteller. Els Falcons de Vilafranca es caracteritzen per anar uniformats de color blanc amb faixes, en aquest cas, verdes. Són un grup de persones sense límit que fan construccions humanes, però no són castells. Fan figures de diferents formes i, d'entre aquestes, hi ha l'escala, la pira o la piràmide drets, per exemple.

Seguit dels Falcons, recorren també els carrers de la vila les tres colles castelleres de Vilafranca del Penedès. En primera posició, rere els Falcons, la Colla Jove dels Xiquets de Vilafranca. D'aquests, els segueixen els Xicots de Vilafranca i, finalment, els Castellers de Vilafranca tanquen la secció casteller. Les tres colles fan construccions petites al llarg de les cercaviles i processons, perquè no tenen tant de temps a disposar i, a diferència dels altres balls, no és on acostumen a lluir-se, perquè ho fan a les diades castelleres. Així doncs, les colles castelleres fan pilars de quatre o de cinc, així com castells de sis o set pisos al llarg de les cercaviles i processons.

Aquí s'acabaria el seguici en el cas de les cercaviles però, si es tracta de processons, encara tenen lloc també la Moixiganga i el Sant. Acompanyant aquest Sant Fèlix, hi ha figures importants de la vila com poden ser els cinc administradors d'aquell any, o bé també altres voluntaris i voluntàries que vulguin glorificar-lo i acompanyar-lo al llarg d'aquestes processons.

A més a més, en alguns casos també trobem la Banda, un conjunt de músics d'instruments de vent i percussió que actuen en algunes cercaviles i processons de la Festa Major de Vilafranca del Penedès.

Així doncs, aquest conjunt de grups de balladors, falconers o castellers, així com músics de la banda, participants de la Moixiganga o acompanyants del Sant, són els que formen el seguici vilafranquí i, en conseqüència, els que fan precisament que la Festa Major de Vilafranca del Penedès sigui tan rellevant en l'àmbit català.

Dit això, tot aquest folklore vilafranquí és prou significatiu com per fer-se lloc en algunes obres d'autors que parlen de Vilafranca. El folklore vilafranquí és matèria principalment de Massanell, encara que trobem també una peça teatral de Jordi Casanovas que ens parla de la Festa Major més genèricament.

Pel que fa a Massanell, recull gairebé tots els seus poemes, a excepció l'obra «De l'ofertori en l'ofici a honor de Sant Fèlix», al llibre *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*.

2.3.1. Sant Fèlix

Pel que fa a la primera subdivisió d'aquesta secció del folklore, ens trobem que és destacable la figura de Sant Fèlix, patró de Vilafranca del Penedès i a qui se li dedica la gran majoria d'actes ens els dies festamajorencs.

Per començar, tenim l'obra titulada *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*, la qual es tracta d'un llibre on l'autor Antoni Massanell i Esclassans reuneix diferents poemes, escrits per ell, que parlen sobre la temàtica del folklore vilafranquí. Aquest llibre, doncs, es divideix precisament d'acord amb aquest últim aspecte. Majoritàriament l'autor escriu un poema en cadascun del subapartats, que consten dels diferents balls o altres aspectes relacionats amb el seguici.

Figura 12: Sant Fèlix

Font: Jordi Güell.

És en el primer apartat d'aquesta obra on Massanell aboca el sentiment tant important que té generalment la gent vilafranquina envers el seu sant, Sant Fèlix, el qual és el patró de la vila, i ho fa a través d'un poema.

Així doncs, és d'aquesta manera que Massanell obre el llibre titulat *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de festa major–*. Aquest poema amb el qual l'autor decideix iniciar la seva obra no rep títol pel fet que ja es troba dins la secció de Sant Fèlix i, per tant, ja sabem que tracta aquesta temàtica.²⁹ Consta de deu estrofes de quatre versos cadascuna, compostos de vuit síl·labes i, entre ells, mantenen una rima entre el primer i tercer vers de cada estrofa, així com el segon amb el quart.

Pel que fa a l'anàlisi conceptual i la temàtica del poema, que és precisament pel que és rellevant, Massanell inicia posant-nos en situació. Ens trobem a les portes del mes d'agost, un mes importantíssim per a la capital de l'Alt Penedès perquè és quan hi té lloc la Festa Major. Així doncs, contextualitzats en aquestes dates, el poeta ens diu que l'aparició d'un dring desperta els vilafranquins.

Amb aquesta excusa, l'escriptor ens introdueix la importància que adquireix a Vilafranca el personatge de Sant Fèlix, un sant al qual «un poble, el nostre, Vilafranca, / faci gran Festa al seu honor.» Per tant, d'alguna manera aquesta figura era fruit d'obres d'autors vilafranquins, i és que aquest poema n'és un clar exemple.

Massanell, en les estrofes següents, ens anomena un llistat de grups de folklore vilafranquí, amb l'amplitud de dues estrofes. Cita, entre d'altres, els cercolets, els gegants o bé els castells. Així doncs, ens fa referència a aquest seguici del qual parlàvem, tant present en els carrers de Vilafranca durant aquestes dates de Festa.

A més a més, no només fa referència a alguns d'aquests grups participants de les cercaviles i processons de la Festa, sinó que també a altres activitats que tenen lloc al llarg d'aquests dies com poden ser la tronada,³⁰ les matinades,³¹ o bé l'entrada.³² Fins i tot ens parla també dels dies previs a la Festa, on tenen lloc esdeveniments com ara la capta³³ o bé la novena³⁴.

²⁹ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 11).

³⁰ Acte molt característic de la festa Major de Vilafranca on un seguit de trons forts inauguren els dies de festa.

³¹ Activitat que té lloc dos d'aquests dies la qual consta de grallers i timbalers que passen ben d'hora pels carrers centrals de la Vila, tot tocant els instruments, amb l'objectiu de despertar els ciutadans.

³² Després de la processó del dia 29 al vespre, passades les dotze de la nit i, per tant, ja a dia 30 d'agost, sant Fèlix, el Sant entra a la Basílica de Santa Maria. És un acte multitudinari que té gran expectació a nivell vilafranquí.

³³ Esdeveniment que té lloc els dies previs a la Festa Major amb l'objectiu de vendre el Programa de cada any i començar a fer ambient.

³⁴ Nou dies abans del dia de Sant Fèlix, músics i cantants actuen a la Basílica de Santa Maria i regalen al públic el cant del Goigs en honor al Sant.

En relació amb tots aquests aspectes referenciats, Antoni Massanell i Esclassans ens els connecta, a l'última estrofa del poema, amb l'honorificació del Sant Fèlix. Ens diu, doncs, que realment totes les activitats que tenen lloc a la rellevant Festa Major de Vilafranca són dedicades al Sant i que, de la mateixa manera, nosaltres també l'hem de lloar i gratificar. Ens ho expressa precisament en el seu últim vers, al dir «lloem-lo amb cants de gratitud!»

És al final d'aquest mateix llibre *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–* que l'autor ens torna a oferir dos poemes més en els quals l'eix central és Sant Fèlix.³⁵

En el primer d'aquests dos poemes, l'autor ens diu que el fet de creure en el Sant és subjectiu, però ell ens narra llavors el que sempre li han explicat. Ens diu que, com a bon vilafranquí, havia estat sempre present a tots els actes de la Festa Major de Vilafranca. Així doncs, el podíem trobar des de a la pinya dels castells fins a l'exhibició dels versos del diables, passant per les misses i les matinades. Ara, però, resta al cel, mort, per acollir tots els vilafranquins i vilafranquines que abandonen la vida i, per tant, van a fer companyia al Sant, dalt al cel.

En el darrer poema del seu llibre festamajorenc, Massanell fa incís a la palma que du el Sant a la mà. Hi fa referència a cada estrofa, i és que inicia cadascuna d'elles amb els versos «Els nostres ulls sobre la vostra mà. / Sobre la vostra mà,». Darrere aquests dos versos, l'autor relaciona Sant Fèlix amb diferents elements de la Festa Major, ja siguin balls o actes que tenen lloc durant aquests dies festius de finals del mes d'agost.

Així doncs, amb aquest conjunt de poemes que l'autor vilafranquí dedica al qui és precisament el patró de la vila, podem observar la gran rellevància que li atorga. El fet de començar el seu llibre amb aquesta temàtica i també concloure'l no és gratuït, i és que l'autor decideix fer-ho d'aquesta manera per remarcar que tots els balls que han sigut objecte de la seva obra al llarg del llibre, situats entre aquest primer poema que ens parla del Sant i aquests dos últims que també ho fan, estan dedicats precisament al patró de Vilafranca, amb l'objectiu d'honorificar-lo.

---

³⁵ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit -versos de Festa Major-*. (p. 111, 112, 114 i 115).

2.3.2. Els grallers

A més a més, els grallers i timbalers són també contingut d'obra del mateix Massanell. Aquests són unes figures que també reben molt protagonisme en la tradició catalana. Així doncs, aquí a Vilafranca del Penedès també són molt destacables al llarg de tot l'any pel fet d'acompanyar els actes relacionats amb el folklore o bé amb la cultura vilafranquina. Per tant, és comuna la presència de grallers i timbalers acompanyant actes com ara la Fira del Gall,³⁶ diades castelleres o, evidentment, la Festa Major.

És precisament per la seva importància i rellevància que Massanell troba oportú escriure unes línies sobre aquest grup de músics.

En aquest cas, l'autor fa un poema titulat «Grallers»,³⁷ en el qual es centra primordialment en aquest grup de músics.

En el poema, concretament, Massanell fa una enfocament cap a les matinades, un acte que té lloc alguns dies de la Festa Major de Vilafranca. Aquest consisteix en què, a primera hora del matí, un nombre generós de grallers i timbalers tomben per la vila tot fent sonar els seus instruments amb la intenció de despertar els ciutadans. Els volen fer veure que, durant aquests dies de Festa, han d'aprofitar el temps, i no dormir!

Dit això, observem que el poeta comença la seva obra amb una descripció d'aquest moment d'inici del dia. Amb el vers de «es congrega l'estol supervivent» l'autor fa referència a aquelles persones que s'han quedat tota la nit despertes, gaudint de la festa, i que comencen el dia amb les matinades per, després d'aquestes, anar a dormir i tenir així forces per afrontar un nou dia –o, realment, tarda, vespre i nit– amb la mateixa fortalesa. A més a més, Massanell i Esclassans ens diu també que «Hi ha cares ensonyades.» Amb aquest últim vers de la primera estrofa es pot referir tant a aquella gent que encara no ha anat a dormir com a les persones que sí que ho han fet i s'han despertat ben d'hora per veure aquesta actuació dels gralles i iniciar un nou dia amb aquest acte tan festamajorenc.

---

³⁶ Tradicional mercat d'aviram que se celebra a Vilafranca del Penedès on es pot trobar, a banda d'aquest aviram, mostres gastronòmiques, visites a cellers, mercat d'artesanía o bé cercaviles de folklore sobre bestiarí festiu de ploma, per exemple.

³⁷ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 65). També l'inclou al llibre *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p.15).

Ja en la segona estrofa, Massanell narra que inicia aquest toc de matinades, i és en la tercera on l'autor plasma precisament el sentit d'aquestes, el qual és despertar la vila.

Finalment, l'escriptor ens acaba mostrant la importància que tenen per a ell aquestes gralles i timbals, i és que ens diu que, si aquest instrument de la gralla emmudís, «ai!, crec / que ens deixaria diluïda l'ànima.» Així doncs, és aquest últim vers el que serveix a l'autor per confessar aquest sentiment seu tan profund que aconseguen despertar els tradicionals instruments al sonar, i que és precisament el que el porta a deixar-ne constància.

2.3.3. El drac

A banda de la figura de Sant Fèlix i del grup de gralles i timbalers, Antoni Massanell i Esclassans ens fa referència també al ball del Drac de Vilafranca del Penedès. És així ja que, certament, en la seva obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*, l'autor aboca mínimament un poema de cada ball del seguici de la Festa Major de Vilafranca del Penedès.

Així doncs, en la tercera secció del seu llibre, havent parlat ja sobre el Sant i sobre els gralles a través dels poemes analitzats anteriorment, Massanell ens introdueix ara la temàtica del Drac de Vilafranca.

En aquest cas, ho fa a través de dos poemes,³⁸ els quals no estan estructurats per estrofes, sinó que, simplement, són un conjunt de versos units.

En l'anàlisi d'aquests dos poemes, trobem que hi ha un aspecte en el qual l'autor es focalitza en abundància, i és el fet de contrastar els sentiments que pot tenir el públic segons l'edat que té. Això es concreta, per exemple, a les primeres paraules del segon poema d'aquesta secció del primer ball del seguici vilafranquí, on el poeta ens diu que «Ets la por / dels xics, / ets el goig / dels grans». Aquesta idea que ofereix Massanell és totalment certa; mentre els més petits de la vila acostumen a sentir rebuig per a aquest tipus de balls que contenen foc –almenys fins a tenir una certa edat– els espectadors més grans gaudeixen de les seves emblemàtiques actuacions i danses, tot observant precisament aquest «mar de foc» al qual s'endinsa el drac.³⁹

³⁸ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p.19 i 20).

³⁹ Recurs literari de la metàfora.

A més a més, a banda d'aquesta contraposició, en els poemes de la temàtica d'aquesta figura folklòrica vilafranquina l'autor ens destaca la seva vellesa i tradicionalitat, que fa que aquest Drac de Vilafranca rebi tanta importància.

2.3.4. Els diables

Deixant enrere aquest ball del Drac de Vilafranca, és novament l'autor Antoni Massanell i Esclassans el que ens parla sobre el grup de balladors que el segueixen. Es tracta, doncs, del ball de Diables de Vilafranca. L'autor també dedica una secció de la seva obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, cit –versos de Festa Major–* a aquest ball parlat, on plasma dos poemes els quals tampoc titula, puix que ja denomina el títol a la secció.

En primer lloc, és en el primer poema que l'escriptor comença situant-nos,⁴⁰ i és que ens fa connectar els diables amb els «Sons de timbal molt greus, obscurs.» Es tracta, doncs, dels tambors que acompanyen aquest ball, els quals li donen serenor, serietat i elegància.

Després, l'autor ens fa una descripció de la vestimenta dels components d'aquest ball, els quals llueixen «Vestits de sac ornats amb flames.» Per tant, aquest vestit que tant caracteritza el ball de Diables és prou destacable i significatiu per a l'autor fins a arribar a citar-lo en la seva obra.

És llavors quan Massanell deixa la banda descriptiva del ball i se centra ara a endinsar-se més en les emocions i sentiments que li transmet. Així doncs, es basa amb el record, i ens exposa les memòries que aquest ball li evoca. Ell recorda el que denomina com a «antigues cares», és a dir, persones amb qui havia compartit aquesta experiència de ser diable de Vilafranca però que ja no hi són. Així doncs, ara que alguns dels seus companys l'han deixat, a l'autor només li queda el record de les seves cares i els versos que ells deien el dia 31 d'agost.⁴¹

Per concloure el poema, l'autor inicia la darrera estrofa de la mateixa manera que comença el poema, amb el mateix vers, doncs.⁴² És en aquestes mateixes línies finals on Massanell ens continua confessant aquesta enyorança que sent envers el ball de Diables, tot dient: «Mes ai!, d'allò que el temps s'ha endut, / com no sentir-ne l'enyorança?»

⁴⁰ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p.19 i 20).

⁴¹ El ball de Diables de Vilafranca del Penedès és un ball parlat i es caracteritza molt pels seus versos.

⁴² Recurs literari de l'anàfora.

Pel que fa al segon poema d'aquesta mateixa secció,⁴³ així com inicia també el poema analitzat anteriorment, l'autor comença amb una descripció. Aquest cop, però, no ens explica com és la indumentària del ball de Diables, sinó que ens exposa com acostumen a ser les seves actuacions i, en conseqüència d'aquestes, com actua el públic que els observa.

Així doncs, Massanell ens diu que, un cop el diable encén la seva piula i inicia la dutxa de foc, hi ha qui xiscla per temor i horror i, en canvi, hi ha qui s'atreveix a endinsar-se sota el foc i acompanyar el participant del ball en la seva dansa.

Així i tot, l'autor, en la segona estrofa, ens dona a entendre que la majoria de gent s'espanta, en veure aquesta cortina de foc, i provoca que la gent fugi i els obri el pas. Així ho diu Massanell: «La porra, el coet, la metxa, / fàcilment van obrint bretxa / migpartint la multitud.»

Per tant, amb aquests dos poemes en els quals l'objecte de l'obra és el ball de Diables, podem observar, a través de les descripcions de l'autor, que la idea principal que ens expressa és aquesta dualitat d'actituds i reaccions a l'hora de l'aproximació del ball al públic. Tanmateix, el poeta també creu oportú i interessant plasmar les seves emocions i sentiments que el connecten amb aquest ball. D'aquesta manera, els lectors podem deduir, a través de la seva obra, l'admiració que tenia personalment Antoni Massanell i Esclassans envers aquest ball tan característic del seguici vilafranquí.

2.3.5. Els serrallongues

Pel que fa al següent ball del seguici, el Ball d'en Serrallonga, Massanell també en dedica un apartat en la mateixa obra. En aquest cas, només escriu un poema, que tampoc titula.⁴⁴

En aquest breu poema, l'autor explica a través de versos, la història del ball d'en Serrallonga. Ens exposa que, durant un temps, va estar inactiu en els seguicis de la Festa Major de Vilafranca del Penedès. Al cap d'uns anys, però, va recuperar els seus trabucs –element que caracteritza el ball– i va tornar a sortir a fer exhibició. A més, va reprendre també els seus versos, i és que el ball d'en Serrallonga és un dels balls parlats. Per aquest

---

⁴³ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p.27).

⁴⁴ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p.31).

motiu, els components del grup pugen a l'escenari cada 31 d'agost a recitar les seves paraules.

Així doncs, en aquest poema l'autor no ens fa arribar cap sentiment que rep d'aquest ball, però tampoc cal passar-lo per desapercebut, ja que, al fer-hi referència, ens dona a entendre que també és un element important pel folklore vilafranquí.

2.3.6. L'àliga

D'aquest ball de l'àliga, una figura tan solemne i característica de vilafranca que captiva la mirada dels més petits de la vila, també en parla, Massanell. Tracta aquesta temàtica precisament a la mateixa obra de *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. En aquesta secció, l'autor ens ofereix dos poemes.⁴⁵

En el primer cas, el poeta es dirigeix a l'àliga de Vilafranca del Penedès. És aquesta figura folklòrica la que se'ns presenta com a receptora de l'obra. Tant és així que l'autor se li dirigeix, i li procura fer arribar l'aparença que té. Li diu que es veu feixuga, cansada i amb un «aire lent», i és que l'autor afegeix que aquest caire no es deu a la seva vellesa, sinó que, precisament, a la seva inactivitat, ja que aquesta figura només surt durant els tres dies de la Festa Major, i no té presència en cap més acte vilafranquí ni tampoc de fora la vila al llarg de tot l'any.

En les dues darreres estrofes del poema, que són tercets, l'autor relaciona aquest cansament que ha estat utilitzant a l'hora de descriure l'àliga vilafranquina amb la seva actitud de gandul que presenta constantment. Ho relaciona, ara, amb la caça, i és que mostra una certa burla envers el comportament de l'àliga a l'hora d'aconseguir l'aliment. S'exemplifica a la tercera estrofa, on l'autor escriu: «Abans, has de saber fer anar les ales. / O et tempta més fer ús de les escales / que alcen els castellers, per caçar una au?»

Pel que fa al segon poema que ens narra Massanell, l'enfoca ara no tant de cara a l'àliga com a figura en sí sinó que centrant més l'atenció en tot el que comporta. Així doncs, fa referència tant a la música que l'acompanya, que és concretament el flabiol, com a la

---

⁴⁵ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p.35 i 37 respectivament).

quitxalla, que, tot cantant la cançó popular de «tres passos endarrere, / tres passos endavant», acompanya el ball de l'àliga, i queda embadalida mirant la seva dansa.

Més concretament, si hem de destacar quelcom d'aquest poema, és evident que l'autor té la intenció de remarcar aquesta cançó popular, tan antiga, que passa de generació en generació i que tot infant vilafranquí ha cantat alguna vegada, tot emocionat, al ritme de la dansa del ball de l'àliga. Tan destacable la troba que decideix plasmar la importància de la seva tradicionalitat en el poema «Fidelitat aguilenca».

2.3.6. Els Gegants

Troblem ara que Massanell fa referència també al tradicional i tan important culturalment parlant ball de Gegants de Vilafranca del Penedès. En parla, evidentment, en la mateixa obra que estem tractant, en la qual va resseguint tot el seguici que omple els carrers i places de la capital de l'Alt Penedès els darrers dies del mes d'agost.

En la secció que dedica l'autor a escriure sobre aquest ball, hi tenen lloc dos poemes.⁴⁶ És evident que, si algun aspecte vol destacar l'autor sobre aquestes dues figures de grans dimensions, anomenades Ferragut i Elisenda a Vilafranca del Penedès, és la seva bellesa. Massanell, doncs, ens fa arribar la gran tradició que comporten aquestes dues figures del folklore vilafranquí, i és que ens diu que, ja des que ell era ben petit, dansaven el seu vals.

Fins i tot, en el segon poema que ens parla sobre aquest ball, l'escriptor vilafranquí ens expressa que arriba a sentir un punt d'enveja per aquestes figures, puix que, malgrat passin els anys i, fins i tot, els segles, es mantenen igual, no envelleixen.

A més a més, en el primer d'aquests poemes on els Gegants de Vilafranca són l'objecte principal, el poeta ens fa referència no només a les majestuoses figures sinó també als seus balladors, els quals són realment qui fan moure aquests gegants tot embadalint les mirades dels caps alçats del públic.

A aquests dos poemes que parlen sobre el Gegants de Vilafranca i que l'autor inclou en la seva obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*, podem afegir-hi un altre poema, malgrat no pertanyi al mateix llibre.

---

⁴⁶ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p.41 i 243 respectivament).

Es tracta del poema titulat «Mentre al lluny dansen»,⁴⁷ on l'autor accentua la majestuositat de les dues figures i, novament, l'antiguitat que li recorden en veure-les dansar.

Tenint en compte aquests conceptes comentats, els quals Massanell plasma amb gratitud en els seus tres poemes, podem concloure que la raó que porta l'autor a escriure sobre aquest aspecte de Vilafranca és l'admiració que té per l'antiguitat de les dues figures. A ell, doncs, li crida l'atenció i troba remarcable el fet que portin tants segles ballant, i ens diu també que ho continuaran fent. Vegem-ho en els quatre últims versos del primer poema: «El gegant i la geganta, / la geganta i el gegant, / sempre, sempre ballarien, / sempre més ja ballaran.» Podem veure aquest mateix concepte reflectit també en els últims versos del segon poema que ell dedica a aquest ball, tot dient: «passaran els dies, / passaran els anys, / passarem nosaltres... / i anireu ballant!»

2.3.7. Els nans

Un altre element característic del folklore vilafranquí és el ball dels Nans. Sobre aquest, el mateix Massanell ens ofereix dos poemes. El primer d'aquests no el titula,⁴⁸ puix que, al formar part de la secció «Els nans», dins l'obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*, ja ens connota que tractarà sobre aquesta temàtica. El següent poema en què es refereix a aquest mateix ball, malgrat formar part d'aquesta mateixa secció del llibre, sí que el titula: «De dos grans nans».⁴⁹

En el primer d'aquests poemes, l'autor comença remarcant un valor essencial com és la igualtat. Ja en els dos primers versos ens diu que «De tots els grups és l'únic que s'entesa / a proclamar, dels homes, la igualtat.» Així doncs, podem veure que Massanell és captivat per aquest valor que caracteritza el ball dels Nans, fins al punt que el considera fet remarcable per a deixar-ne constància en la seva obra. Certament, l'autor destaca que, malgrat ser un ball compost per personatges ben diferents entre ells, com poden ser una criada, un cuiner, un xinès o un pallasso, s'agermanen encara que no s'assemblin en cap aspecte. Tot i les seves

⁴⁷ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 62).

⁴⁸ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 47).

⁴⁹ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 49).

discrepàncies, doncs, ells, en ballar, es donen les mans i no es fixen en la significació de cada personatge, sinó que es centren en fomentar aquesta igualtat entre els éssers humans.

Per tant, podem observar com l'autor, a través d'aquesta figura literària de l'antítesi, que comporta la diferència i la igualtat, ens fa arribar la crucialitat d'aquest valor que tant representa i exemplifica el ball dels Nans.

En el segon poema sobre aquest mateix grup de balladors, el poeta el que fa és contrastar dos d'aquests personatges que estan representats en les figures dels nans. No ens expressa directament els personatges als quals es refereix, però sí que sembla que un d'ells sigui el casteller, tal i com el descriu.

El que pretén destacar l'autor sobre aquests dos personatges és que, malgrat les seves distincions, els dos «han assolit una molt alta gesta: / ser populars entre els vilafranquins, / lluir, com una estrella, en la gran Festa.» Novament, malgrat no fer-ho d'una manera tan directa com ho deia en el poema anterior, Massanell ens torna a dir que, malgrat les diferències que comporten tots aquests personatges representats en les figures dels nans, tenen una igualtat entre ells, el fet de ser significatius en la vila, fet que troba de tant interès que decideix plasmar-lo en la seva obra.

2.3.8. Els Capgrossos

Figura 13: Capgrossos de Vilafranca

Font: Dolors Sans.

Seguidament, el ball dels Capgrossos de Vilafranca del Penedès també hi té cabuda, en l'obra de l'emblemàtic poeta vilafranquí Antoni Massanell i Esclassans. Ho fa, en aquest cas, a través d'un poema que consta igualment en l'obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de la Festa Major–*.

En aquestes línies,⁵⁰ doncs, l'autor procura oferir-nos el seu punt de vista sobre aquest ball. Ell

⁵⁰ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 53).

considera oportú escriure sobre els Capgrossos de Vilafranca amb motiu de reivindicació. Bé, ell no es revolta, però sí que ens deixa anar una crítica; considera que, amb tots els personatges importants que podem relacionar amb Vilafranca, és poc que siguin tan sols quatre els integrants d'aquest ball. Així doncs, creu que no n'hi ha prou amb aquests vuit peus que fan ballar les dues parelles de caps, formats pel Canyamàs i la Zingarella –una parella de gitano– i l'Humbert i la Roseta –parella de pagesos–.

Manifesta la seva queixa a través del recurs literari de l'anàfora. És així ja que utilitza el vers «Se'm fa difícil de creure,» per introduir cada estrofa, amb la presència d'alguna variació en el cas de la darrera, que s'inicia amb el vers «Se'm fa difícil de creure-ho...» Aquest recurs anafòric l'utilitza per remarcar la seva valoració sobre el ball. No confonguem, però, la intenció de l'autor, i és que ell no ens critica la importància del ball, sinó que més aviat al contrari. Creu que, d'alguna manera, al ser tan rellevant, hauria de tenir més integrants i no només dues parelles de caps de grans dimensions.

Per tant, és aquesta angoixa i preocupació que sent l'autor envers el ball que el fa redactar el poema i reflectir, en es seus versos, els sentiments que l'envaeixen.

2.3.9. Les Cotonines

Deixant ja de banda el folklore vilafranquí que està relacionat amb el foc o bé amb figures materials, entrem ara als apartats on el mateix Massanell ens parla sobre altres balls del seguici.

Així doncs, entrem en contacte amb el ball de les Cotonines de Vilafranca del Penedès. Al ser també un dels balls que protagonitza les cercaviles i processons en els dies de la Festa Major, Massanell no se'l passa per alt. Per tant, en el seu llibre *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–* també trobem constància de dos poemes que en parlen.

Ens els dos poemes,⁵¹ l'autor fa referència a la tradicionalitat de la seva vestimenta i dels elements que caracteritzen el ball. Així doncs, ell ens destaca la presència de les faldilles, les quals mai ha abandonat aquest ball. Aquestes faldilles, però, no són portades per les balladores del grup, sinó que les duen els cavalls, les figures que tant il·lustren el ball.

---

⁵¹ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 57 i 59).

Per tant, l'aspecte que més destacable troba Massanell a l'hora de descriure l'aparició del ball de les Cotonines, és la seva vestimenta que tanta constància i perseverança ha tingut al llarg dels anys i que, per consegüent, tant caracteritza el ball.

2.3.10. Les panderetes

Sobre aquest ball, compost únicament per noies, del seguici festiu vilafranquí, l'autor també en fa referència en la seva obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de festa Major–*.

Ho fa a través d'un poema,⁵² en el qual enalteix el dringar dels sonalls que porten aquests instruments musicals que piquen les balladores del grup. Podríem denominar-lo com a l'element més característic del ball, i és que és precisament el que li dona nom. Per tant, en aquesta breu pinzellada que fa Massanell sobre el ball, ens accentua aquest soroll que tant el captiva i desperta, i que fa acte de presència en el seguici festiu vilafranquí.

2.3.11. Els pastorets

El ball dels Pastorets també ocupa un important lloc en les cercaviles i processons dels dies festius a Vilafranca. Tant és així que no pot faltar tampoc en el llibre on Massanell escriu versos que tractin sobre aquest folklore vilafranquí.

Així doncs, ens en fa també un poema,⁵³ on se centra, primerament, en descriure la vestimenta que tant caracteritza el ball. Els participants duen un barret de palla, una armilla, un carbasseta i un sarró, entre d'altres elements. Són aquests els que els connecten perfectament amb la idea de pastor.

A més a més, Massanell exposa també que aquest grup de gent balla amb alegria i il·lusió durant els dies de la Festa Major de Vilafranca del Penedès.

Per tant, en aquest pas pel ball dels Pastorets, el poeta ens transmet, a través de descripcions, el que més ressalta, des del seu punt de vista, en aquest ball, que és la

⁵² Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 71).

⁵³ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 79).

vestimenta. Per tant, centra la seva atenció en descriure'ns-la per tal que nosaltres, com a lectors, si no l'hem vist mai, ens la puguem imaginar amb la màxima precisió possible.

2.3.12. Els Cercolets

El ball dels Cercolets de Vilafranca també el podem trobar en l'obra on Massanell ressegueix el seguici vilafranquí.

En el poema que tracta sobre aquest ball,⁵⁴ l'autor ens comença explicant que es tracta d'un grup de balladors els quals acompanyen el Sant Fèlix en les seves processons i que surten també a les cercaviles que tenen lloc els dies de finals d'agost en motiu de la Festa Major de Vilafranca.

Del ball, la figura literària ens en destaca la seva coloraina, la qual desitja que no acabi mai, que la conservin, que perduri per sempre ja que, d'alguna manera, és el que més els caracteritza.

A més, també ens ressalta un dels exercicis que fan els seus participants, el qual consisteix en unir tots els cercols formant una mena de nus i, un cop aconseguit això, un dels participants puja a fer el pi sobre aquesta base creada. Aquesta figura, l'autor ens la compara amb els castells, i ens diu que, d'alguna manera, els cercols units serien la pinya i la persona emparrada sobre d'aquests es relacionaria amb un pilar. Per tant, amb aquest paral·lelisme Massanell ens exposa aquest punt de similitud que hi ha entre els dos elements folklòrics tan típics de Vilafranca.

2.3.13. El Ball Pla

Un ball tan tradicional com és el ball Pla no pot faltar en l'obra d'Antoni Massanell i Esclassans, i encara amb menys motiu si es tracta d'un grup de balladors que també surten a exhibir les seves danses els darrers dies del mes d'agost.

---

⁵⁴ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 63).

Per tant, en l'obra on l'autor escriu sobre cada ball del seguici vilafranquí, també dedica un poema al ball.

En aquest,⁵⁵ l'autor ens explica una mica la relació que tenia aquest ball envers la Festa Major de Vilafranca. Ens diu que, originàriament, no formava part del seguici festiu i, per tant, l'autor no l'havia vist mai durant la seva infantesa i joventut. En els seus inicis, el ball només tenia cabuda a algunes places d'església, i no a actuacions festives. A mesura que avança el poema, però, Massanell ens diu que, un cop ja començats els anys seixanta, el ball va començar a fer acte de presència en aquest seguici vilafranquí. Per tant, els balladors i balladores participants van iniciar l'exhibició de les seves danses en actes festamajorencs com poden ser les cercaviles i processons.

En el poema, l'autor escriu amb l'objectiu de plasmar aquesta curiositat, aquest fet històric del ball. Pensa que, fer-ho a través d'un poema i, per tant, de literatura, és oportú per captar l'atenció dels lectors i, d'aquesta manera, donar-los a conèixer aspectes que poden ser d'interès per a un vilafranquí, així com ho van ser per a ell mateix.

Figura 14: Ball Pla de Vilafranca

Font: Mapes de Patrimoni Cultural.

---

⁵⁵ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 87).

2.3.14. Els Figuetaires

Darrere aquest ball Pla, el ball dels Figuetaires té lloc també al seguici festiu vilafranquí.

En aquest cas, el mateix autor ens en fa referència en un poema,⁵⁶ en el qual comença ressaltant un tret que diferencia aquest grup respecte els altres balls. Es tracta del fet de no portar cap objecte ni instrument a les mans. Els Figuetaires, doncs, no porten «ni cèrcol ni panderos, / ni cintes ni bastons,». Així i tot, l'autor ens remarca que «Si no ens mostren cap estri / és ben bé que no els cal / puix rau en els seus rostres / la força del seu ball». Per tant, el que més remarcable troba l'autor d'aquest ball i que el porta a escriure aquest poema, és el fet que les parelles dansen tot fent-se ganyotes entre elles, sense la necessitat de cap objecte extern que els faci adquirir protagonisme.

2.3.15. Els Bastoners

Un altre grup que també té lloc al folklore vilafranquí és el ball de Bastons. Així doncs, l'escriptor vilafranquí Antoni Massanell i Esclassans ens ofereix, en la seva obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de festa Major–*, un poema que dedica a aquest grup de balladors.

En els seus versos,⁵⁷ l'autor comença destacant els estris que duen els balladors. Són bastons de fusta d'alzina, els quals donen, precisament, nom al ball.

Tanmateix, l'autor enalteix els giravolts, crits, sota comes i salts, entre d'altres que ell anomena en l'obra, que realitzen els participants a l'exhibir-nos el seu ball. És per aquests gestos tan poc habituals que Massanell decideix, en el poema, comparar-nos aquest ball de Bastons amb un combat. Per tant, fa servir aquest recurs literari de la comparació per accentuar que els bastoners i bastoneres no passen per desaparcebuts en les cercaviles i processons, sinó que reben l'atenció i admiració del públic. Contemplació i encant que també

⁵⁶ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 75).

⁵⁷ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 83 i 84).

arriba al poeta, i és que, en alguns casos, trobem que l'exclamació «Oh» enceta alguns versos.

Per tant, amb aquest poema l'autor ens fa arribar la fascinació que li transmet aquest ball, tanta que, fins i tot, ens acaba dient en les estrofes finals que desitja que aquest ball no manqui mai als actes de la Festa.

2.3.16. Els Panderos

Si el ball de les Panderetes es caracteritzava per fer sonar una pandereta, els participants del ball de Panderos duen i piquen l'instrument del pandero. A diferència del primer, però, es tracta d'un ball on hi ha tant balladors com balladores, i no només noies.

Així doncs, com que és un ball que també forma part del seguici festiu, Massanell l'inclou també en la seva obra festamajorenca. En el poema que dedica a aquest ball,⁵⁸ el poeta vol accentuar l'alegria que transmeten, tant als grans com als més petits, a través d'aquest drings provocats pels sonalls. A més a més, destaca també el so que generen els cascavells que porten els balladors als turmells.

Dit això, Massanell ens ofereix, en les estrofes centrals del poema, una pinzellada sobre l'actuació d'aquest ball. Així ens l'exposa: «Mà esquerra alçada, / pandero al cim, / brandant, gronxant-se / amb gest precís. // Mà dreta activa / –ocell en vol– / que va arrencant-li / festívols sons.» És interessant el recurs de la comparació que utilitza el poeta al connectar els moviments que fa la mà dreta al picar el pandero per fer-lo sonar, amb el vol dels ocells.

Finalment, destacar que l'autor decideix plasmar aquests versos, a banda de per recórrer a través de tot el seguici festiu en la seva obra, amb la intenció de transmetre als lectors tots aquells sentiments que el ball li provoca. Així doncs, ho fa amb la penúltima estrofa, tot dient: «Oh com inundes / amb ritme i llum / i amb rius de joia / els nostres ulls!»

---

⁵⁸ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 67).

2.3.17. Les Gitanes

El ball que fa de cloenda als seguicis vilafranquins, abans d'entrar en els grups dedicats a fer construccions humanes, és ni més ni menys que el ball de les Gitanes de Vilafranca del Penedès. Ball, doncs, que també apareix en el llibre *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*, manifestat en un poema.

En aquestes línies que l'autor dedica als últims balladors i balladores del seguici festiu,⁵⁹ se'ns descriu l'essència del ball de les Gitanes de Vilafranca del Penedès. En aquest, doncs, és imprescindible la presència del pal de grans dimensions, les cintes que surten d'aquest i, evidentment, els balladors i balladores del grup. Se'ns explica, llavors, l'objectiu del ball, que és, en primer lloc, traçar una trena entorn aquest pal i, posteriorment, desfer-la. És curiós com l'autor fa un paral·lelisme a aquesta acció, al dir-nos que, igual que aquesta trena és feta i desfeta pels balladors, la mateixa vida també «És un fer i desfer constant».

A més a més, l'autor també ens fa referència als versos de les gitanes, i és que es tracta d'un ball parlat. A diferència de la resta de balls parlats del seguici festiu, les gitanes no només surten a l'empostissat a recitar els seus versos el dia 31 d'agost, sinó que també és al llarg de les cercaviles i processons que deixen anar alguna frase tan típica del ball que el públic dona la resposta que els balladors busquen.

Finalment, és a l'última estrofa del poema que l'autor ens confessa el motiu pel qual troba oportú deixar constància d'aquest ball. Massanell ens diu que «Com el ball de les gitanes / cap més ball no he contemplat / que em dugui tanta alegria, / que em deixi tan admirat.» Per tant, aquesta fascinació i estima que ell ens mostra cap al ball és digne d'accentuar.

2.3.18. Els Falcons

Els Falcons de Vilafranca, un grup de persones, des dels més petits fins als més grans, dedicats a fer construccions humanes, també formen part del seguici. Ells es volen diferenciar dels castells, puix que no són cap colla castellera i, per tant, es consideren un ball, encara que, pròpiament, tampoc ho siguin.

---

⁵⁹ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 91).

Massanell ens fa referència d'aquesta agrupació a través d'un poema de sis estrofes formades per dos versos cadascuna.⁶⁰ En aquest, l'autor fa honor a la colla falconera de Vilafranca del Penedès, i a les figure que aquesta realitza. En fa referència d'algunes, com poden ser la pira, el vano o l'escala, així com la del pilar de sis, construcció que la colla vilafranquina ha aconseguit descarregar només en alguns dels seus intents.

Tanmateix, el poeta dona importància a la seva vestimenta. Totes les colles falconeres de Catalunya van de color blanc i amb la faixa d'un color que els diferenciï. Els de la vila, doncs, s'apropien de la faixa i el mocador verd, i ho fan en motiu de la connexió amb el color de la vinya. Aquest fet, Massanell el troba tan destacable que decideix obrir l'obra amb aquests dos versos: «Bella indumentària!: faixa i mocador / del verd de la vinya n'han pres el color.»

Seguit d'aquests Falcons de Vilafranca, al seguici festiu tenen lloc les tres colles castelleres de la vila, de les quals el promotor cultural vilafranquí també en fa referència. Aquests poemes, però, ja els hem analitzat anteriorment en classificar-los a la secció del treball on els castells són el motiu pel qual es fa literatura sobre Vilafranca.

Figura 15: Falcons de Vilafranca

Font: Diari *El 3 de vuit*.

Figura 16: Falcons de Vilafranca

Font: Diari *El 3 de vuit*.

⁶⁰ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 95).

2.3.19. La Moixiganga

La Moixiganga és l'últim element folklòric del qual ens parla Massanell en la seva extensa obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. Ho fa, aquest cop, a través de dos poemes.

El que pretén l'autor en aquests dos poemes és exaltar la serenor que aquest ball comporta.⁶¹ Si tota la resta del seguici vilafranquí es caracteritzava pel seu regal d'alegria i il·lusió cap al públic que observava els balls, aquest grup, la Moixiganga, manté un posat seriós al llarg de tota les processon. I per quin motiu? Doncs bé, la seva funció és commemorar la tragèdia del martiri de Jesucrist.

És per aquest mateix motiu que l'autor ens exposa que la vestimenta del col·lectiu té un significat. Van de color blanc per tal de ressaltar el vermell, color que representa precisament la sang de Jesucrist i del seu màrtir Fèlix, patró de Vilafranca del Penedès.

A més a més, trobem que el mateix poeta vilafranquí Antoni Massanell i Esclassans ens escriu un altre poema on fa referència a aquesta Moixiganga, malgrat no s'introdueixi en la seva obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*.

Es tracta de l'obra titulada «De l'ofertori en l'ofici a honor a Sant Fèlix (1990)»,⁶² on el poeta ens descriu la funció principal d'aquesta Moixiganga, que és, precisament, representar escenes de la passió, acompanyades del toc de gralla, element tan important i destacable també en el folklore vilafranquí.

Amb aquest recorregut literari d'Antoni Massanell i Esclassans que ha passat per tots els grups que tenen lloc al seguici festiu de Vilafranca del Penedès, hem pogut observar l'efecte que ell sentia en veure dansar i actuar tots aquests balls. Li despertaven tants sentiments que va decidir crear una obra amb l'únic objectiu de deixar constància d'aquests elements folklòrics de Vilafranca. Així doncs, aquestes tradicions han aconseguit inspirar en abundància el poeta vilafranquí.

⁶¹ Antoni Massanell i Esclassans, *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–*. (p. 105 i 107).

⁶² Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 64). Vegeu-lo en la pàgina 108, dins l'apartat dels annexos.

2.3.20. Peça teatral

Per acabar de complementar aquesta secció del folklore com a temàtica habitual en la qual es fixava algun autor antic, –Massanell, en aquest cas– trobem una obra teatral que ajuda a entendre la significació de la Festa Major per als vilafranquins.

Es tracta de la peça teatral *Vilafranca, un dinar de Festa Major*,⁶³ de Jordi Casanovas. Jordi Casanovas i Güell va néixer el dia 9 de novembre del 1978 a Vilafranca del Penedès, i és un dramaturg i director teatral. A més a més, va estudiar enginyeria de telecomunicacions i belles arts a la Universitat de Barcelona. Pel motiu que és un personatge destacat i conegut és pel fet de ser dramaturg. Va formar-se en aquest àmbit a l'Obrador de la Sala Beckett i a l'Institut del Teatre de Barcelona. De les obres teatrals que ell mateix crea, n'és habitualment el director, i és que els temes centrals d'aquestes solen ser casos polèmics de l'actualitat.

Casanovas ens interessa el l'estudi de la literatura penedesenca per aquesta gran obra teatral que ha arribat força lluny. És gràcies a l'extensió que ha adquirit la versió en pel·lícula, centrada en el gènere de teatre document, que l'obra s'ha donat tant a conèixer. El dramaturg utilitza com a eix central del film una família entre els membres de la qual apareixen problemes i enemistats pel repartiment de quatre miserables trossos de vinya. En aquesta situació, l'obra se situa el dia de Sant Fèlix, el 30 d'agost i, per tant, té aspectes relacionats amb la Festa Major de Vilafranca del Penedès, un dels elements més destacables de la nostra població.

Dit això, aquesta mostra de teatre document té una dimensió que transcendeix l'àmbit vilafranquí, puix que l'obra aborda temàtiques ja comentades o que es comentaran més endavant.

Troblem, per exemple, que un dels personatges és casteller, i que l'acció succeeixi durant el dinar de Festa Major tampoc és gratuït. Es tracta d'un dels actes més simbòlics al llarg de la festa, puix que reforça el concepte de trobada i concòrdia familiar en aquests dies. A més a més, sabem que el motiu de la disputa dels integrants de l'obra, que representen aquests familiars, és l'herència de la vinya. Aquest monocultiu és un dels elements que més cridava l'atenció en els autors dels segles anteriors.

Per tant, per totes aquestes temàtiques reflectides en l'obra, *Vilafranca, un dinar de Festa Major* és una peça que aborda la memòria i identitat sobre la vila. Així doncs,

---

⁶³ Jordi Casanovas i Güell. *Vilafranca. Un dinar de Festa Major*. 1ra ed., Vilafranca del Penedès: Edicions i Propostes Culturals Andana, 2015.

complementa la mostra de textos sobre la temàtica vilafranquina, però ho fa des d'una mirada més actual i contemporània.

És clar, però, que hi ha més temes de l'àmbit de la vila que han despertat interès en autors tant de Vilafranca com externs a la població. Un altre exemple de temàtica vilafranquina en l'obra d'alguns autors clàssics són alguns edificis i monuments.

2.4. MONUMENTS I EDIFICIS

Elements arquitectònics com edificis i monuments vilafranquins eren també font d'inspiració en alguns autors tant de la vila com externs. Així doncs, la literatura local també consta d'alguns textos, ja siguin fragments narratiu o poemes, en què els escriptors es refereixen a aquests dos àmbits.

2.4.1. Monument Milà i Fontanals

Trobem, en primer lloc, que diversos autors utilitzen el monument Milà i Fontanals, situat al capdamunt de la rambla de Sant Francesc, com a objecte de la seva obra. Es tracta d'un element que rep molta importància a Vilafranca del Penedès, fins el punt que està protegit com a bé cultural local. Per tant, no és estrany que alguns autors decideixin ressaltar-lo i deixar-ne constància en les seves publicacions.

Figura 17: Monument a Manuel Milà i Fontanals

Font: Arquitectura Catalana.

En primer lloc, Miquel Costa i Llobera escriu un poema en el qual centra l'atenció en aquest monument. L'autor va néixer el dia 10 de març del 1854 a Pollença, Mallorca, i va morir a la Ciutat de Mallorca el 16 d'octubre del 1922. Ell fou poeta, traductor, orador i prosista. De fet, a mig camí entre el segle XIX i XX, és considerat un dels autors més

destacades de l'Escola Mallorquina. A més a més, és una figura fonamental en l'evolució de la poesia catalana moderna.

Pel que fa a la relació entre la seva literatura i Vilafranca, l'autor és inspirat pel monument de Manuel Milà i Fontanals, dedicat al filòleg i escriptor català vilafranquí que tant destacable és a la nostra zona. Així doncs, Costa decideix escriure l'obra per destacar l'alçada intel·lectual d'aquest important personatge català. Ell, doncs, crea el poema «Per a la inauguració del monument a Milà i Fontanals» aprofitant aquesta ocasió de l'aixecament del monument en honor al filòleg.⁶⁴

En aquestes línies, l'autor fa servir l'excusa del monument per honorificar la significant rellevància que va aportar el filòleg Milà i Fontanals en l'àmbit català. Així doncs, Costa vol plasmar l'agraïment que li té, i parlar-ne en aquesta obra seva per tal que els lectors puguin conèixer la figura. A més a més, tanta consideració li és donada a Milà i Fontanals que, segons l'autor, serà etern. Així ens ho expressa: «Tard s'és alçat el monument de glòria, / però sa imatge durarà en la història».

Figura 18: Josep Pla i Casadevall

Font: Ajuntament de Palafrugell.

A més a més, sobre aquest mateix monument de l'emblemàtic Manuel Milà i Fontanals també ens escriu Josep Pla i Casadevall. L'autor neix el 8 de març de l'any 1897 a Palafrugell, Girona. Mor el 23 d'abril de l'any 1981, a Llofriu, municipi pertanyent també a la província de Girona.

L'autor era fill d'una família de petits propietaris rurals. Pla va començar a escriure per diaris i revistes de prestigi i, per la seva funció de corresponsal, va viure llargues temporades fora de Catalunya. Va realitzar els seus estudis bàsics

a Palafrugell i Girona i, posteriorment, va cursar Dret a la Universitat de Barcelona.

L'any 1920 va començar a exercir de corresponsal a Europa per a *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya*, i en els anys cinquanta i seixanta per encàrrec de la revista *Destino*. Va ser, doncs, des dels anys vint i fins a la guerra –en català– i a partir de la postguerra –en castellà– que inicià la seva publicació de les cròniques dels seus viatges a la premsa.

⁶⁴ Miquel Costa i Llobera, *Horacianes, dins Poesia completa*. (p.591). Vegeu-lo també a les pàgines 108-109 del treball.

La darrera etapa de la seva vida es caracteritza per ser-ne una de reconeixement, premis, polèmica i revisió de tota la seva obra. Pla és un dels escriptors més prolífics de la literatura catalana. És capaç de, a través de la seva obra descriptiva i testimonial, reflectir el poder del paisatge i reflexionar també sobre els canvis socials del seu temps. L'autor acostuma a oferir una visió personal, atractiva i irònica del seu món mitjançant un llenguatge simple i també amb una gran riquesa d'imatges.

Com s'ha comentat anteriorment, en les seves obres, destaquen les descripcions i, de fet, aquesta característica manera d'escriure es pot veure reflectida en algunes obres que té sobre la capital de l'Alt Penedès. A través de la tècnica descriptiva, doncs, aprofita per elogiar diferents personatges o edificis de Vilafranca.

També Pla destaca la figura de Milà i Fontanals, i ho trobem en el següent fragment: «El senyor Milà té un monument a Vilafranca. És una obra de confiteria, estil bunyol, d'una poca solta arravatada. Consisteix en una columna que porta un àngel a sobre, un àngel que sembla que avança portant una petita Venus de Milo a la mà. Tot plegat, una *monada*. Sota aquestes formes elevades hi ha un bust del professor que és l'únic element real i existent del monument: Milà hi té una certa noblesa i els seus ulls desprenen una mirada que emplena tot el passeig de Sant Francesc - una mirada que no és gaire intensa, però que ultrapassa la mitjana de la mirada universitària. Naturalment: com la majoria dels monuments elevats en la nostra època i especialment dedicats a perpetuar un fet o una obra determinada, el monument vilafranquí fa pensar en tot menys en l'home i la finalitat que tracto de recordar.»⁶⁵

Podem observar que Pla, en aquest fragment narratiu de la seva obra, ens fa una descripció sobre el monument que tant el captiva. En la seva obra era molt comú aquest recurs literari descriptiu, i aquest n'és un clar exemple. La intenció que té l'escriptor en aquestes línies és, doncs, explicar-nos els elements que constitueixen el monument. De retruc, però, ens remarca l'elegància, presència i majestuositat que manifesta l'escultura.

---

⁶⁵ Josep Pla i Casadevall, *Tres biografies. Maragall, Pijoan, Pujols*. 1ra ed. Ediciones Destino. (p. 480).

2.4.2. Cal Noi-Noi

El local de Cal Noi-Noi és un establiment que no ha passat desapercebut en les obres d'alguns autors que agafen edificis típics de Vilafranca com a objecte de la seva obra.

Primerament, Josep Maria de Sagarra i Castellarnau, en un fragment de la seva obra completa anomenada *L'aperitiu*, ens fa referència a aquest local.⁶⁶ Realment, Sagarra inicia el seu fragment parlant sobre l'interior del Palau de Pere el Gran, l'actual Vinseum. Ens diu, però, que «ara no hi ha res més que un cafè, mig cafè mig taverna, que en diuen a cal Noi-Noi.» És precisament aquest cafè anomenat Cal Noi-Noi que ocupa, en l'època de l'autor, la planta baixa de l'antic Palau Reial. Així doncs, en la resta de fragment l'autor ens ofereix una descripció d'aquesta acollidora estança de cal Noi-Noi. Ens plasma, fins i tot, les emocions que sent en anar-hi, i és que, pel que diu l'autor, «Aquí la gent canta poc i juga sense fe, però hi ha tracte familiar i l'establiment no té hora fixa per a tancar les portes. Això fa que les persones sensibles sempre deixin la cadira de cal Noi-Noi amb una punta de tristesa. Jo, quan trobo un lloc així, no me'n sabia moure mai.» Amb aquestes tres línies del fragment seleccionat l'autor ens exposa el punt de vista que té sobre aquest local, el qual és tan positiu que decideix fer-ne constància.

Ens segon lloc, trobem que Massanell també ens introdueix aquest bar de cal Noi-Noi en un dels seus poemes. Ho fa, concretament, amb l'obra «Record a Cal Noi-Noi».⁶⁷ La intenció de l'autor en aquest poema, realment no és deixar constància del cafè que hi havia als baixos de l'edifici del Palau Reial de Vilafranca en època moderna, però sí que en fa esment. El que fa Massanell en l'obra és escriure un poema dedicat al seu pare i, en un moment puntual d'aquest, fa referència al cafè, on anaven sovint. Per tant, en aquest cas Cal Noi-Noi no és l'eix central de la temàtica del poema, però el fet de nombrar l'establiment tampoc és gratuït, puix que, a través del record, Massanell ens dona a conèixer que aquell cafè situat a la planta baixa del Palau Reial era una seu comuna en els ciutadans vilafranquins de l'època.

⁶⁶ Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau, *L'aperitiu* (p. 455-456). Vegeu-lo reproduït a les pàgines 109-110.

⁶⁷ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 46). Vegeu-lo en les pàgines 110-111.

2.4.3. Cafè del Comercio

Així com es parlava del cafè de Cal Noi-Noi, també era remarcable en alguna obra literària el cafè del Comercio. En aquest cas, observem que només Pla ens parla sobre aquest establiment. Ho trobem exemplificat en un fragment extret del seu llibre *Tres biografies. Maragall, Pijoan, Pujols*.⁶⁸ En aquestes passatges narratiu, l'autor ens transmet la importància que tenia el Cafè del Comercio antigament, i és que era el lloc de reunió d'intel·lectuals vilafranquins. Ens posa l'exemple la figura de Milà i Fontanals, tot dient-nos que «Fou freqüentat pel senyor Manuel Milà i Fontanals i els vilafranquins il·lustres del segle passat. [...]» Tant és així que va ser en aquest mateix lloc on, de fet, es varen realitzar les primeres tertúlies de la comarca, tot volent imitar les que tenien lloc a diverses capitals europees o a la mateixa Barcelona.

Així doncs, Pla considera que, si hagués de remarcar algun dels edificis transcendentals i comuns en la seva època, sens dubte el Cafè del Comercio seria un d'ells, per l'activa presència dels intel·lectuals del moment, que sovint el visitaven.

2.4.4. Església de Sant Joan

És aquest mateix autor, Josep Pla i Casadevall, qui ens parla sobre un altre edifici en motiu de la importància que li atorga dins la població. Es tracta de l'església de Sant Joan, i ho fa a través d'un breu fragment:

«A Vilafranca, encara hi flota l'esperit equànime, una mica irònic, de la terra de Manuel Milà, tan fi i equilibrat com els seus monuments tan notables. El primer és l'església de Sant Joan, a la plaça de la Verdura, exemplar preciós de l'arquitectura romanicoogival catalana (transició del segle XII), que no és sinó l'antiga capella del convent de l'Orde de l'Hospital de Jerusalem, joia de la ciutat. Els seus tres portals romànics són d'una puresa de línies bellíssima, incomparable. Els sostres i l'absis, amb els seus finestral gòtics primitius, són realment remarcables.»⁶⁹

⁶⁸ Josep Pla i Casadevall, *Tres biografies. Maragall, Pijoan, Pujols*. (p. 480-481). En els annexos, fragment reproduït a la pàgina 111 del treball.

⁶⁹ Josep Pla i Casadevall, *Tres guies*. (p.1028).

L'eix central de les línies extretes és precisament aquest edifici, l'església de Sant Joan, que l'autor ressalta pel seu valor i la seva bellesa arquitectònica. En la seva obra era comuna la descripció, i és que, en aquest fragment seleccionat s'exemplifica perfectament. L'autor centra l'atenció en l'explicació d'aquest edifici pertanyent a la plaça de la Verdura, i ho fa des d'un enfocament artístic. És precisament l'estètica de l'església de Sant Joan la que fa que l'autor sigui captivat i, per aquest motiu, decideix dedicar una part de la seva obra a aquest edifici.

2.4.5. Santa Maria

Per últim, el darrer edifici emblemàtic de Vilafranca del Penedès en el qual s'inspiren també alguns autors dels segles XIX i XX és la majestuosa Basílica de Santa Maria. Se situa, evidentment, al centre del nucli medieval de la població.

Sobre aquest edifici, en parla Jaume Mercader-Miret. Ell té una extensa obra relacionada amb la vila, però a la que fa referència de la Basílica de Santa Maria és a *XXV sonets triats*, publicada l'any 1990. Ho fa a través d'un poema que titula «El campanar de Santa Maria, de Vilafranca.»⁷⁰ En aquest, la figura literària ens fa una explicació sobre el campanar de l'església Santa Maria, la principal de la població. Se'ns comença referint ja a aquesta secció de l'edifici amb el recurs literari de la metàfora, i és que Mercader-Miret fa referència al campanar tot denominant-lo com a «Gegant de pedra amb veu de torrentada». A més a més, el poeta també ens explica que aquest campanar fa la seva funció tant en els dies tristos –si toca fer sonar les campanes en motiu de dol– com en jorn de festa –tot repicant-les, llavors, amb alegria–.

Per acabar, l'autor també fa referència a l'Àngel que corona el campanar, tot explicant-nos que el seu motiu de presència és senyalar les ventades.

A banda de Mercader-Miret, Massanell, en la seva àmplia obra literària sobre Vilafranca del Penedès, guarda un lloc també per a la remarcable Basílica de Santa Maria.

---

⁷⁰ Jaume Mercader-Miret, *XXV sonets triats*. 1ra ed., Barcelona: Columna, 1990. (p. 40). Als annexos, reproduïda a la pàgina 112 del treball.

Ell ens en fa referència amb el poema titulat «A Santa Maria de Vilafranca».⁷¹ En aquest seguit de versos, Massanell remarca la Basílica de Santa Maria coma a eix central cultural i religiós vilafranquí. Tan àmplia troba la seva importància que, en el poema, ens diu que si una espiga o una vinya, cultius característics de la comarca, es torcen, en cap cas és culpa dels fenòmens naturals, sinó que es deu al simple fet de fer una reverència a Santa Maria.

Amb aquest exemple que el poeta vilafranquí utilitza com a eix central de l'obra, ens procura fer arribar la magnitud que arriba a tenir l'església de Santa Maria. Per tant, ell troba que, a través d'aquesta imatge, els lectors es pararan a pensar en l'enfocament que mereix tenir la Basílica de Santa Maria, i per això en deixa constància en la seva obra.

Així doncs, amb aquest edifici cèntric i de grans dimensions, tanquem la secció on hem destacat els elements vilafranquins més importants, escultòricament i arquitectònicament parlant.

Per tant, fins ara hem trobat que la capital de l'Alt Penedès és font d'inspiració per algun autors i lletraferits dels segles XIX i XX. Hem vist que es fixen en carrers, places i barris, així com en la temàtica castellera. També mostren interès pel folklore vilafranquí i per alguns monuments i edificis característics de la Vilafranca de l'època, però és evident que el paisatge natural ocupa també part de l'obra d'alguns autors dels dos segles anteriors.

2.5. PAISATGE NATURAL

El paisatge natural de la comarca de l'Alt Penedès no passa per desapercebut en la creació literària dels segles XIX i XX inspirada en la seva capital. L'entorn natural vilafranquí ens ofereix les vinyes, el cultiu més característic del Penedès que, a la primavera, les seves grans extensions de terra ens pinten un mar de color verd, així com de colors càlids a la resta d'estacions de l'any. Tanmateix, no és rellevant només per l'atracció visual que genera, sinó també pel fruit que proporciona. El raïm és precisament el que permet la producció de caves i vins, els quals són dos elements que també caracteritzen la zona. Si per algun aspecte és coneguda Vilafranca del Penedès, a banda dels matisos ja esmentats com

---

⁷¹ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 201). Vegeu-lo en les pàgines 112-113, dins l'apartat dels annexos.

poden ser el seu folklore, activitat castellera o edificis emblemàtics que la singularitzen, és per la destacable activitat viticultural que comporta.

Vilafranca, per tal de ser la capital de l'Alt Penedès i, per tant, formar part d'aquest sector on el monocultiu de la vinya és tan predominant, inspira a alguns escriptors, tant de la vila com externs a aquesta, a plasmar en la seva obra aspectes relacionats amb aquest paisatge. Així doncs, ja sigui a través de descripcions, tot focalitzant-se en l'escenografia que ofereix el territori, o bé centrant-se en la relació entre la vinya i el vi, diferents autors parlen sobre aquest paisatge natural.

En primer lloc, és novament el poeta vilafranquí Massanell qui guarda un espai en la seva obra dedicat precisament a aquest marc natural penedesenc. Ho fa a través del poema «Arqueologia i vi negre».⁷² En les seves línies, on ens assigna també que Josep Maria de Sagarra en va fer aportacions, ens introdueix la fragància que se sent al passejar per Vilafranca. Ens posa en el context de situar-nos a la plaça que, actualment, rep el nom de Jaume I. En l'època, just davant seu hi havia el cafè Cal Noi-Noi, espai que actualment ocupa el Vinseum. Davant aquest ambient, Massanell ens explica que aquesta olor suau i plaent que cita en la seva obra ve donada precisament per les consumicions de vi que prenen els ciutadans vilafranquins al cafè.

En els seus últims tres versos, l'autor remarca la relació entre aquest edifici habitual com a seu social pels vilafranquins de l'època i la viticultura. Així ens ho exposa: «palau-taverna on, plens de gosadia, / s'aiguabarregen l'arqueologia / i el vi negre que vessa d'un bocoi.»

Per tant, és destacable com l'autor remarca, fent incís també en la temàtica dels edificis de la Vilafranca als segles XIX i XX, la importància del vi i el seu perfum; l'eix central d'aquest poema.

Aquest mateix autor escriu una altra breu obra la qual li atorga el títol de «Vinya hivernal».⁷³ En aquest poema, com ja ens introdueix el seu títol, es parla de la vinya, monocultiu penedesenc tant habitual, exitós i identificatiu de la zona. En aquest cas, Massanell ens la presenta des de la seva elegància en l'estació de l'any de l'hivern.

---

⁷² Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 45). Vegeu-lo en la pàgina 114, en l'apartat dels annexos.

⁷³ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 139). Vegeu-lo en les pàgines 114-115, dins l'apartat dels annexos.

Ell ens exposa el seu punt de vista en observar-la en aquesta època, i és que ens inicia el poema ni més ni menys que amb els versos següents: «Bellesa de la vinya en aquesta hora crua / d'hivern, bellesa en veure-la tan perfectament nua.» Per tant, d'alguna manera se'ns declara aquí el seu motiu per escriure l'obra. És precisament el fet de sentir-se captivat per aquesta bellesa i elegància de la vinya hivernal que porta a Massanell a plasmar les seves impressions a través d'aquest poema.

A més a més, també en destaca la geometria que presenta el cultiu, ja que la distribució entre els ceps sebla ser exactament mantinguda i amb una coherència precisa. Per tant, aquest punt també reforça la idea de solemnitat que li transmet el paisatge vilafranquí a l'autor.

Amb aquests dos aspectes ressaltats, podem concloure que el que realment inspira el poeta a escriure sobre l'escenografia natural és precisament aquesta exuberància, goig i encant que li transmeten.

Troblem també que Massanell ens fa referència a aquesta mateixa temàtica del paisatge penedesenc amb el poema «El Penedès».⁷⁴ Ens diu que aquesta zona és inigualable en tot el territori català, que és única i insubstituïble. Ho remarca ja al primer vers, tot dient que «Com la del Penedès no hi ha contrada».

En la descripció d'aquest paisatge natural, també ens fa referència a les vinyes, encara que, aquí, no hi dona tanta importància com a les obres anteriors. Al poema no només apareix el monocultiu, sinó que Massanell nombra també altres elements naturals que ell observa en l'entorn natural de la seva vila, com poden ser algunes muntanyes o camps de blat, així com pins, oliveres o un ametller que floreix en temps de primavera.

Amb aquest recull de poemes d'Antoni Massanell i Esclassans, observem que, així com s'inspira en tants àmbits vilafranquins, també s'apropia del paisatge natural que envolta la vila per fer-ne literatura. En els tres poemes comentats fa referència al conreu més característic del Penedès, encara que d'una manera diferent. En el poema «El Penedès» tan sols la cita esporàdicament, tot descrivint l'escenografia general i no centrant-se tant en la vinya específicament. En els dos poemes previs, en canvi, sí que utilitza el monocultiu com a

---

⁷⁴ Antoni Massanell i Esclassans, *Del meu terror*. (p.23). Reproduït a la pàgina 115 del treball.

eix central de l'obra, tot exaltant-lo i donant-li la importància que mereix per ser tan significatiu en la zona.

Mes no és aquí on acaba l'estudi sobre quins són els elements vilafranquins que més inspiren els autors del segle XIX i XX a escriure precisament sobre la població. Si hem recorregut els punts geogràfics –passant des de carrers, places i barris fins a elements més específics com monuments i edificis–, l'activitat casteller, el folklore vilafranquí, i el paisatge natural, només ens queda fer referència als textos que tracten d'homenatges i memòries.

Figura 19: Paisatge natural Vilafranca del Penedès

Font: Vinyes a Vilafranca_Turisme Vilafranca del Penedès.

2.6. HOMENATGES I MEMÒRIES

Els autors dels dos segles anteriors, de la mateixa manera que ho fan alguns escriptors avui en dia, trobaven interessant deixar constància d'aquella gent que estimaven. Per això, a l'investigar les temàtiques que relacionaven Vilafranca del Penedès amb aquests autors, apareix també l'element del record. Per exemplificar-ho, veurem obres concretes.

És Massanell qui dedica més d'un poema a amics seus, per deixar constància dels seus sentiments envers ells i per plasmar aquelles vivències viscudes, les quals ara pot reviure tan sols a través del record. A través d'aquests poemes, doncs, expressa les seves emocions en fer memòria de les anècdotes conjuntes amb aquest seguit de persones.

Primerament, tenim el poema titulat «A la memòria de Fèlix Cusiné».⁷⁵ Com ja ens avança al títol, Massanell escriu ara en motiu de la mort d'un amic seu, Fèlix Cusiné. En el poema, l'escriptor recorda les experiències viscudes ambdós junts els dies de festa, i s'aferra a la idea que el seu amic retornarà aquests dies de finals d'agost per no perdre's la cerimònia. Així ho diu en la seva segona estrofa: «Ara em diuen que ets lluny. Mes se m'entesta / creure que resta intacte el teu somrís / i que any rere any, en el moment precís, / vindràs per celebrar la nostra Festa.»

A més a més, en les seves línies exposa l'enyor que tindrà durant la Festa Major per l'absència del seu amic, puix que no es pot imaginar passar aquells dies assenyalats sense ell. Així doncs, autoconvencent-se de la idea que Fèlix Cusiné no faltará a la festa, l'autor es dirigeix a ell tot dient-li que descansi, ara en temps d'hivern, que el mes d'agost serà despertat; acabarà presentant-se a la Festa Major, on coincidirà amb la veu poètica.

Tanmateix, l'autor se centra també en aquesta temàtica mitjançant el poema «En la mort de Gabriel Martínez i Escofet».⁷⁶ En l'obra, Massanell remarca el seu sentiment per l'absència del seu gran amic Gabriel Martínez i Escofet que, amb el sobrenom de "Gabi", va ser cap de colla dels Castellans de Vilafranca des de l'any 1964 al 1969 i, a més a més, també el 1974. En l'obra, la presència de la cerca de la veu poètica en busca del seu gran amic a les

---

⁷⁵ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 58). Vegeu-lo en la pàgina 116, dins l'apartat dels annexos.

⁷⁶ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 59). Vegeu-lo en les pàgines 116-117, dins l'apartat dels annexos.

diades castelleres és molt predominant. És més, al no poder fer-se la idea que no pot ser el seu amic qui estigui cantant els castells, Massanell simplement es decanta per recordar-lo tal i com sempre l'havia vist a la plaça més Castellera, tot duent un mocador lligat al cap. Així ens ho exposa: «Tanco els ulls... i et retrobo! Que poc, amic, em costa! / –el mocador, com sempre, te'l veig lligat al cap».

És el mateix Massanell qui fa un homenatge a través del poema «De l'homenatge a la Mare de Déu de Vilafranca».⁷⁷ Com el propi títol ja indica, es tracta d'una veneració a l'església Mare de Déu de Vilafranca del Penedès, situada dins el conjunt de la Residència Mare Ràfols, protegida com a bé cultural d'interès local. En aquesta commemoració, s'alcen dos pilars, un de cada colla castellera del moment. Per tant, els Castellers de Vilafranca i els Xicots de Vilafranca aixequen aquestes construccions en agraïment a l'església.

Dit això, podem veure que, amb l'excusa de fer l'homenatge a l'edifici, Massanell juga amb diferents elements comuns en les obres literàries de temàtica vilafranquina dels segles XIX i XX. Tracta des de l'activitat castellera, tan comuna a la vila, fins a anomenar un edifici de la població, a qui, precisament, es fa el compliment. Així succeeix també en el seu poema «De l'ofertori en l'ofici a honor de Sant Fèlix».⁷⁸ En aquesta obra que hem classificat ja a la secció de folklore vilafranquí, el poeta centra l'atenció en la Moixiganga, i és per aquest motiu que l'hem tractat anteriorment. Realment, però, el poeta, en els seus versos, fa referència a l'honor que fa aquesta associació cap a Jesús. Per tant, intercal·la aquests dos elements, el folklòric i la memòria.

Això ens exemplifica que, realment, els autors que escrivien sobre Vilafranca del Penedès en els segles passats no es centraven tan sols en una temàtica si trobaven motiu d'estendre la seva obra en més àmbits. Per tant, si eren captivats per aspectes varis de Vilafranca, com passa en els dos poemes de Massanell –«De l'homenatge a la Mare de Déu de Vilafranca» i «De l'ofertori en l'ofici a honor de Sant Fèlix»–, no tenien cap problema en plasmar-los a l'obra.

---

⁷⁷ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 63). Vegeu-lo en la pàgina 117, dins l'apartat dels annexos.

⁷⁸ Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*. (p. 64).

3. CONCLUSIONS

La lectura i l'anàlisi d'aquesta recollida de textos del segle XIX i XX ha estat el que ens ha permès arribar als objectius finals; descobrir de quina manera Vilafranca del Penedès és un espai escrit.

Hem fet el recorregut per l'obra literària creada a través de la inspiració que genera aquesta població. Això ens ha portat a examinar els elements concrets de la vila que inspiraven els autors i lletraferits dels segles anteriors. Hem vist, doncs, quins eren els eixos centrals dels poemes, fragments narratius o, fins i tot, un cas de peça teatral, en les obres de figures literàries tant vilafranquines com externes. És així ja que, com hem anat veient, Vilafranca del Penedès no és un espai retratat només per escriptors locals, sinó que gent de fora la població ha trobat també diferents àmbits d'interès. Per tant, han decidit dedicar una secció de la seva obra a la que és la capital de la comarca de l'Alt Penedès.

Aquest fet ens indica precisament que Vilafranca no és una zona que passi per desapercebuda dins el territori català, ans al contrari. Sigui d'alguna manera o altra, diversos autors que hi han anat a parar han sigut captivats per l'essència de la vila, i han deixat escrit el que més la representa.

Així doncs, hem pogut esbrinar que un dels eixos centrals de la literatura basada en Vilafranca del Penedès són alguns dels carrers, places o barris que s'hi troben. Es tracta d'aquells que són més antics i commemoratius pel que s'hi feia o el que representaven.

Dit això, a través de textos de figures com el baró de Maldà, Pla, Sagarra, Teixidor, Mercader-Miret, i el vilafranquí Massanell, hem descobert que les places que més protagonisme adquirien en l'època eren la plaça de la Constitució, la plaça de l'Oli, la plaça de Sant Joan i la plaça de la Vila. Aquest fet ens indica que, molt probablement, eren les més importants i rellevants en els segles XIX i XX a Vilafranca del Penedès. És interessant que el conjunt d'autors catalans ens deixin constància d'aquests indrets i, sobretot, de com eren en la seva època. De fet, és precisament aquesta la seva intenció –a banda de crear literatura, és evident–. Aquesta imatge que ens donen no només ens permet imaginar-nos com era part del centre històric de Vilafranca en el moment, sinó que també ens possibilita contrastar-lo amb l'actual. Tal fet desperta un gran interès en els ciutadans vilafranquins amb neguit de conèixer amb profunditat la seva localitat.

A més a més, conjuntament amb totes aquestes places, també se'ns ha accentuat molt el tema del comerç, posant encara més atenció amb l'abundància de sabateries. Ho hem vist en un fragment destacable en l'obra de Vallverdú, on se'ns deia que «les sabates són omnipresents a Vilafranca: de tots els preus i de tots els estils i per a tots els gustos.» Aquesta activitat comercial, doncs, podria ser un dels motius pels quals les places vilafranquines eren tan visitades i passejades pels ciutadans.

Tanmateix, allunyant-nos una mica de les places com a objecte central de les obres, hem vist que algun barri també és inspiració en la creació literària sobre la vila. En els dos poemes que exposa Massanell sobre el barri de Les Clotes ens mostra el seu encant envers aquesta secció de la vila. La descripció que ens ofereix l'autor sobre el barri o, fins i tot, del paisatge que ell veu des d'aquest, és apassionant. Així doncs, decideix traslladar-ho a la seva obra i, així, assolir el seu objectiu; fer arribar als lectors la imatge que ell descriu de la millor manera possible. És mitjançant les seves detallades descripcions que compleix amb la seva intenció, puix que, al llegir les seves obres, ens il·lustra una imatge mental basada en les seves explicacions. Si més no, en el meu cas ha sigut així.

Com a última temàtica en aquest paisatge urbà tan descrit pels autors antics, tenim el cementiri de la vila. El fossar de Vilafranca ha estat objecte d'obra tant per Mercader-Miret com per Massanell.

En el primer cas, l'autor ho ha fet a través del fragment narratiu comentat. Hem observat com centra l'atenció en la constant presència dels xiprers dins el fossar de Vilafranca. Com ja hem vist a l'apartat del comentari del fragment, els compara fins i tot amb els guardians de l'indret, per la seva perseverança i persistència en aquest. A més, també remarca en l'obra el sentit que comporten aquests arbres, que és precisament unir el cel amb la terra; l'ànima amb el cos.

És aquesta mateixa idea la que fomenta també Massanell en la seva obra «Fossar de Vilafranca». En aquest poema, també ens presenta la voluntat que té de ser enterrat en aquest cementiri que tant ha visitat durant la seva infància. Tanmateix, ens diu que ell pertany a aquell indret, a aquell jardí tan bonic que ha causat inspiració per la seva obra i, per tant, ha de descansar allà sigui com sigui.

A més a més, hem vist que el mateix autor té un altre poema on l'eix central tornen a ser els xiprers del fossar. En el cas de «Beneiré els vells xiprers...», Massanell es posa a comparar aquests arbres amb diferents element externs a la temàtica com poden ser caputxes de frares o, fins i tot, gotes d'aigua.

Per últim, la seva darrera obra on apareix la temàtica del cementiri és titulada «Al plàtan que hi havia davant el cementiri». En aquest poema, l'autor ens plasma la tristesa que sent al veure que aquest arbre que havia vist sempre al fossar, ha sigut desterrat darrerament.

Amb el recull d'aquest seguit de textos on l'eix principal del poema és el fossar de Vilafranca hem pogut observar que el que més captiva els autors d'aquest indret són els xiprers. Aquest arbres, com descriuen Mercader-Miret i Massanell, tenen la funció d'unir el món terrenal amb el celestial però, a més a més, embelleixen el cementiri de Vilafranca. És aquest últim motiu el que fa que les dues figures literàries se sentin inspirades i embadalides per la zona, fet que els porta a deixar-ne constància.

Així doncs, el més atractiu d'aquestes obres on es prioritzen elements geogràfics de la vila és el fet de no ser simples descripcions. Pel contrari, amb l'excusa d'escriure sobre carrers, places, barris o indrets de Vilafranca, els escriptors han sigut capaços de crear literatura. Amb l'afegit dels recursos literaris i també les pinzellades de subjectivitat amb què anaven ornamentant les seves obres, els escriptors han aconseguit que, a l'expedir-les, els lectors s'hi enganxessin. A més a més, pel que fa a aquest últim punt de l'atracció de la gent, probablement han captivat no només els ciutadans vilafranquins sinó que, possiblement, també altres lectors de fora de Vilafranca del Penedès. Així doncs, podria ser perfectament que, a través de l'elegància de les seves obres, els autors hagin empès gent de fora la nostra vila a venir a visitar la capital de l'Alt Penedès.

Tot i això, no només aquest paisatge urbà ha sigut inspiració pels autors que tracten Vilafranca als segles XIX i XX, sinó que la cultura també ha esdevingut matèria literària. Si per algun aspecte es caracteritza Catalunya i, de retruc, Vilafranca del Penedès, és per les tradicions tan significatives com són els castells i el folklore, i Vilafranca no es queda curta en aquests àmbits.

Sobre l'activitat castellera, element cultural molt determinant de la vila i que destaca arreu de Catalunya, ens en parla Massanell. L'autor vilafranquí que ens ha deixat més obra literària sobre la seva localitat guarda un racó per aquesta temàtica.

Dins els seus poemes que giren entorn aquesta matèria, ell n'escriu algun amb la intenció de dedicar-lo als castellers i castelleres, com pot ser «Als castellers».

Com enfoca Massanell la temàtica dins les seves obres? Doncs bé, el que procura fer-nos arribar el poeta és la importància i rellevància que té l'activitat castellera dins la vila.

En realitat, no se centra només en com podem destacar els castells dins Vilafranca, sinó que, en algun moment, fins i tot ens els posa en el context català. Al poema «Als castellers», per exemple, hem vist com connecta la disciplina amb l'exaltació de la seva pàtria i nacionalitat. Ha remarcat el paper tan emblemàtic que té l'activitat castellerà en l'àmbit cultural de Catalunya, així com ha honorificat els seus participants tot dient-los, a l'últim vers, que són «l'esperit inquiet del poble català.» A més, hem vist com en el mateix poema l'autor subratlla la perseverança que tenen aquests castellers i castelleres, referit-se sobretot a la primera colla vilafranquina, a l'hora d'assolir els objectius. En l'obra, Massanell destaca igualment la germanor dels valors que serveixen, fins i tot, com a lema de l'activitat: «Força, Equilibri, Valor i Seny». En realitat, en el poema «Als castellers» ell anomena el «Seny, Agilitat i Força».

A més a més, hem vist que dins l'obra de Massanell on la matèria principal són els castells, trobem el recurs literari de la comparació. En el poema «Pilar de cinc a la missa castellerà» l'autor se centra en contrastar un arbre que hi ha just davant el pilar que s'alça, amb aquest mateix. En descriu les semblances, com ara l'alçada o el color, que ens assigna que és verd. Per tant, arribem a la conclusió que la construcció l'aixequen els Castellers de Vilafranca, pel color de la seva camisa. En aquest mateix poema l'autor també fa referència a l'esforç que hem citat anteriorment. Per tant, novament remarca aquests valors que tanta presència tenen a l'hora de fer castells.

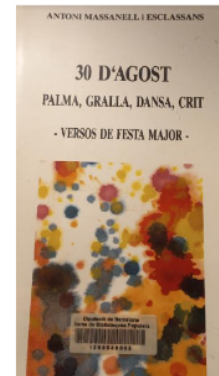
Tanmateix, al llarg de les obres de Massanell entorn la temàtica castellerà, hem observat també que hi té protagonisme la plaça de la Vila, altrament anomenada plaça més castellerà. És en aquest indret on tenien lloc la gran majoria de diades castelleres. L'autor, doncs, era captivat per l'ambient de la plaça en dies importants del calendari casteller, com pot ser el 30 d'agost, quan hi té lloc la diada de Sant Fèlix. És tanta l'emoció i passió que sent durant aquesta diada que ens vol deixar constància dels seus sentiments, i ho fa a través del seu tercer i últim poema de la temàtica: «Somni Casteller».

Dit això, hem vist que Antoni Massanell i Esclassans ha deixat marca dels sentiments que tenia envers aquesta activitat que tant caracteritza la vila. Amb els seus poemes hem observat que sentia vertaderament passió pels castells, motiu que precisament l'ha portat a inspirar-se en l'activitat cultural.

Així i tot, aquest àmbit cultural no acaba aquí. És més, si seguim el recorregut per la creació literària entorn Vilafranca del Penedès al llarg dels segles XIX i XX, veiem que el folklore vilafranquí és destacable. Novament, és el poeta vilafranquí per excel·lència, Massanell, qui ens introdueix aquesta temàtica en les seves obres.

Ell, a través del seu llibre *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–* dedica mínimament un poema a cada ball del seguici vilafranquí, i a altres elements que també hi estiguin relacionats. Per tant, aquesta obra és la que més destaca pel que fa a la literatura sobre el folklore de la vila. De fet, és l'única que ens en parla, a excepció del poema «De l'ofertori en l'ofici a honor a Sant Fèlix (1990)», que el mateix Massanell localitza en la seva *Antologia poètica*.

Figura 20: Portada 30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit -versos de Festa Major-

Font: 30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit -versos de Festa Major-.

A través dels poemes de l'autor, veiem de quina manera ell era captivat per totes aquestes figures folklòriques i balls tradicionals que omplien els carrers i places els dies de Festa Major. Com hem vist, l'autor, en la seva obra, plasma des de les expressions i reaccions del públic envers els balls que comporten foc, fins el captivador dring de les panderetes o panderos. També ens fa referència a les actuacions dels balls parlats, així com a la part final del seguici festiu, format pels Falcons de Vilafranca i les colles castelleres de la vila. No oblida tampoc el grup de músics –grallers i timbalers– que acompanyen aquest folklore en tot el recorregut. Tanmateix, Massanell dona molta importància també a la figura del Sant. En els poemes que dedica al patró de la vila, Sant Fèlix, dona a entendre que, certament, tot el seguici és en honor a aquest. Per tant, des del drac de Vilafranca, que dona tret d'inici a les cercaviles i processons, fins a la Moixiganga, que es troba en darrera posició, existeixen en agraïment al patró.

Dit això, hem observat que l'obra *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit –versos de Festa Major–* ha adquirit força protagonisme en el treball pel fet que és on, majoritàriament, Massanell ha agrupat els seus versos sobre la Festa Major de Vilafranca. Aquest fet de dedicar un llibre sencer al seguici festiu ens porta a reconèixer Massanell com a un autor que se sent orgullós de ser vilafranquí per les tradicions que això comporta. Per tant, la seva admiració per aquests costums vilafranquins el porten a deixar constància del cúmul d'emocions i sentiments presents en l'autor en els darrers dies del mes d'agost.

Hem vist que l'obra que completa aquest seguit de poemes de Massanell i que, per tant, també gira entorn la temàtica de la Festa Major, és *Vilafranca, un dinar de Festa Major*. Jordi Casanovas, en l'obra, certament transcendeix diferents àmbit vilafranquins, ja que tracta des dels castells, fins a elements del paisatge natural, passant, evidentment, per les tradicions de la vila. Per tant, també decideix plasmar la importància d'identitat vilafranquina des d'una perspectiva més contemporània. Així doncs, malgrat no escrigui tantes obres com Massanell, Casanovas també és significatiu en l'obra inspirada en Vilafranca del Penedès.

No obstant això, encara que Massanell dedicés una obra sencera a parlar del seguici vilafranquí, també trobava destacable alguns monuments i edificis de la vila. Així doncs, crea contingut sobre aquest àmbit. Tanmateix, hem vist que ho fan igualment altres autors com Costa, Pla, Sagarra i Mercader-Miret.

Aquest llistat d'escriptors han fet una feina important en la seva obra, la qual és deixar constància d'alguns elements tant arquitectònics com escultòrics de la seva època. Gràcies a les seves exposicions, hem pogut contrastar el paisatge urbà que tenien en la seva època amb l'actual. Aquest fet ens ha permès veure l'evolució que ha anat adquirint la vila al llarg d'aquests dos segles.

Els autors parlaven, en primer lloc, del monument Milà i Fontanals. En aquest cas, és una escultura que encara avui perdura, però que Costa i Pla en deixen constància per accentuar la importància del filòleg i escriptor vilafranquí Manuel Milà i Fontanals. A través del poema de Costa titulat «Per a la inauguració del monument a Milà i Fontanals» i el fragment narratiu de Pla en què es dirigeix al mateix monument, hem observat com eren captivats per l'escultura. En el primer cas, l'autor dona en la seva obra un enfocament d'honor cap a la figura de Milà, mentre que, en el segon cas, Costa se centra més en la descripció. Malgrat aquesta discrepància, els dos escriptors ens acaben accentuant la majestuositat i elegància que manifesta l'escultura.

A més a més, a banda d'aquest monument que tant caracteritza la vila, hem vist com els autors dels segles XIX i XX també ressalten dos cafès de l'època com són Cal Noi-Noi i el cafè del Comerç.

Envers el primer, Sagarra, en la seva obra *L'aperitiu*, dedica un fragment a parlar sobre aquest establiment. També Massanell hem vist que escriu sobre aquest indret, encara que ell ho fa mitjançant un poema. A través dels dos textos, hem arribat a la conclusió que el cafè de Cal Noi-Noi tenia lloc a la planta baixa del Palau Reial de Pere el Gran, el qual,

actualment, és denominat com a Vinseum. Per tant, al poder fer aquest paral·lelisme entre com era el nucli històric de la vila en l'època que plasmen els autors i com és actualment, penso que he assolit un dels objectius del treball. L'eix central de la recerca era veure de quina manera Vilafranca ha esdevingut matèria literària de diferents autors i lletraferits dels segles XIX i XX. Així i tot, a banda d'això, la investigació tenia també la voluntat de poder contrastar l'escenografia vilafranquina dels dos segles anteriors amb l'actual. Són precisament les obres analitzades les que ens han permès fer-ho.

Dit això, si els autors antics se centraven amb el cafè de Cal Noi-Noi, també ho feien amb l'anomenat cafè del Comerç. En aquest cas, Pla és qui en deixa constància, i ho fa a través del fragment que hem destacat de la seva obra *Tres biografies. Maragall, Pijoan, Pujols*. Com hem vist, el motiu pels quals era destacable aquest establiment és el fet de ser el cafè on es reunien, habitualment, els intel·lectuals de l'època. Amb això que, Pla, ens fa esment de les converses que tenia, per exemple, Milà i Fontanals amb es vilafranquins il·lustres del segle passat.

Per tant, dos cafès tan significatius en l'època no podien ser absents en les obres dels escriptors dels segles XIX i XX.

Pel que fa a la mateixa temàtica dels edificis que captivaven aquestes figures literàries, hem vist que l'església de Sant Joan i la Basílica de Santa Maria reserven també un lloc en la literatura sobre Vilafranca.

Ha estat el mateix Josep Pla i Casadevall qui ha deixat constància en la seva obra d'aquesta església pertanyent a la plaça de Sant Joan, altrament anomenada plaça de la Verdura. En el seu fragment narratiu que hem ressaltat i analitzat, ens en fa una descripció per exposar-nos la seva bellesa arquitectònica. És precisament aquest enfocament artístic que dona a l'obra el que ens fa arribar a la conclusió que és l'estètica de l'església de Sant Joan la que fa que l'autor sigui captivat. Tant és així que decideix, fins i tot, dedicar una part de la seva obra a aquest edifici.

De la mateixa manera, la Basílica de Santa Maria ha estat objecte d'obra tant per Mercader-Miret com per Massanell. En el primer cas, l'escriptor ens accentua el campanar que conté la basílica, mentre que, el segon autor, remarca el protagonisme que té l'edifici en la vila.

Mes si parlem de paisatges, els autors no només es centraven en l'urbà, sinó que es focalitzaven també en l'escenografia natural que ofereix l'entorn de Vilafranca. El característic paisatge natural de la comarca de l'Alt Penedès no passa per desapercebut en la creació literària dels segles XIX i XX.

És novament el poeta Antoni Massanell i Esclassans qui ens parla sobre aquesta temàtica. Ho fa, com hem vist, a través del poemes «Arqueologia i vi negre», «Vinya hivernal» i «El Penedès». En aquests tres, centra l'atenció principalment en les vinyes, tan característiques en la comarca. En el primer cas, Massanell exposa la imatge d'aquest conjunt de ceps, comparant-la amb un mar verd, en temps de primavera. És en «Vinya hivernal», en canvi, que manifesta la seva admiració de la vinya nua en aquesta època de l'any. En el mateix poema, l'autor troba remarcable també la geometria que presenta el conreu, ja que, com hem vist en les seves descripcions, diu que els ceps estan distribuïts a la perfecció. És, doncs, aquest conjunt de quadres el que fan inspirar l'autor sobre elements naturals que ofereix el paisatge vilafranquí.

Així i tot, a banda de la bellesa i elegància que presenten les vinyes als afores de Vilafranca, també es caracteritzen pel seu fruit. El raïm és el que permet la producció de cava i vi, articles vilafranquins molt distintius i beneficiosos en l'àmbit del comerç. Per tant, aquests productes no passen per desapercebuts en l'obra de Massanell. En l'anàlisi que hem fet sobre el poema «Arqueologia i vi negre», per exemple, hem observat com l'autor enalteix el perfum que deixa el vi.

Així doncs, aquests dos conceptes –la bellesa de l'estampa que ens ofereixen les vinyes, juntament amb la producció que lliuren– han estat combinats en l'obra de Massanell.

Un cop vist que el paisatge vilafranquí era objecte d'obra en els segles anteriors, seguim amb l'anàlisi de l'expedició realitzada. Ens trobem ara amb què diferents homenatges i memòries són també escrits per Massanell. En els poemes «A la memòria de Fèlix Cusiné», «En la mort de Gabriel Martínez i Escofet» i «De l'homenatge a la Mare de Déu de Vilafranca», l'autor fa honor a elements relacionats amb la seva vida. En les dues primeres obres, plasma aquelles vivències viscudes amb els seus amics, les quals ara pot reviure només a través del record. A més a més, veiem que aquestes anècdotes compartides amb els dos autors a qui fa memòria van connectades amb la Festa Major de Vilafranca del Penedès. Per tant, podem concloure que l'autor acostumava a passar aquests dies de finals d'agost amb els seus amics més estimats, els quals enyora ara. És més, tan immesurable és aquesta enyorança que, fins i tot, hem vist que en la seva obra és habitual el fet de no creure's que l'hagin deixat.

Per tant, als seus poemes hi ha present l'esperança que té Massanell en el sentit que els seus vells amics baixin a fer-li companyia durant els dies de festa.

Tanmateix, no només fa memòria als seus amics, sinó que també fa homenatge a una de les esglésies més singulars de Vilafranca, l'església de la Mare de Déu de Vilafranca. Ho fa a través del poema «De l'homenatge a la Mare de Déu de Vilafranca», on ja se'ns avança la temàtica. En aquesta obra, l'autor juga amb diferents elements que, prèviament, ja havíem vist que eren objecte d'obra en els segles XIX i XX. En aquest cas, amb l'excusa de fer un homenatge ens introdueix la temàtica de l'activitat castellera, així com la dels edificis. És així perquè la veneració és precisament a una església, per tant, a un edifici i, tanmateix, els castellers alcen un pilar per honorificar-la. Per tant, això ens porta a veure que alguns autors que tracten Vilafranca del Penedès com a objecte literari no es focalitzen només amb un dels àmbits analitzats, sinó que poden introduir-ne més d'un a la mateixa obra.

Amb això, que ja hem arribat al final del recorregut de Vilafranca com a espai escrit. De l'entretingut viatge destaco la manera en què la literatura ha servit com a vehicle entre les realitats concretes i l'imaginari col·lectiu. D'alguna manera, fent un paral·lelisme amb conceptes de comunicació lingüística, la literatura ha adquirit el paper de canal i codi per vincular l'emissor i el receptor. Amb aquest emissor em refereixo, per exemple, als senyals del paisatge vilafranquí –un cep, un gotim, una flaire de raïm...– senyals que capta el receptor, que no és altre que el sentiment i l'emoció que comporta ser ciutadà d'aquesta vila. Al llarg del projecte aquests dos extrems s'han unit precisament gràcies a la creació literària, fet que és realment fascinant.

Dit això, amb aquest recorregut per tots els autors i textos llegits, exposats i analitzats, dono el treball per acabat.

Personalment, ha estat una experiència gratificant poder assolir l'objectiu principal del projecte; investigar de quina manera la capital de l'Alt Penedès ha esdevingut matèria literària. Trobar els textos que m'han permès assolir els propòsits no ha estat gens fàcil, i encara menys analitzar-los i extreure'n conclusions.

Així i tot, a base d'anar classificant els textos per temàtiques i anar rellegint-los fins a comprendre'ls de la millor manera possible, he pogut arribar a conèixer els autors més comuns en l'escriptura de contingut vilafranquí al llarg dels segles XIX i XX. A més, no només he analitzat les seves vides sinó que, el més important, he vist de quina manera es relacionaven amb la meva estimada vila.

Entretant, m'agradaria destacar Antoni Massanell i Esclassans el qual, després de veure l'àmplia creació literària que té entorn Vilafranca del Penedès, ha esdevingut, personalment, en meu poeta vilafranquí preferit. Sincerament, penso que és important que figures com ell ens hagin deixat tants llibres, puix que, almenys a mi, em desperta interès veure com afectava l'entorn vilafranquí en els segles passats. He trobat apassionant veure com autors de tants anys enrere parlen sobre aspectes que jo conec avui en dia. Així doncs, m'ha encisat llegir les seves obres i descobrir quins sentiments despertaven el folklore vilafranquí o els castells, per exemple, en aquests autors. Aquestes emocions plasmades als textos m'han permès contrastar-les amb les que sento jo al ser vilafranquina, i trobo que això és veritablement fascinant.

Val a dir, però, que encara que Massanell hagi predominat en aquest treball, sense tots els altres autors no s'hagués pogut realitzar la recerca, ja que no hagués adquirit una visió tan general i àmplia. Dit això, trobo molt significatiu que escriptors catalans que no siguin locals hagin escrit sobre Vilafranca. Això ens indica que no era una població que passés per desapercibuda durant els segles XIX i XX en els països catalans, i això m'omple d'orgull.

En resum, un cop acabat el meu Treball de Recerca de batxillerat, considero que no hagués pogut escollir millor tema. Tractar aquesta combinació entre literatura i Vilafranca, dos dels àmbits que més prioritzo en el meu dia a dia, m'ha fet créixer tant culturalment com emocionalment.

4. FONTS D'INFORMACIÓ

4.1. AUTORS

- d'AMAT i de CORTADA, Rafael . Enciclopèdia.cat. Gran enciclopèdia catalana.
<<https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/rafael-damat-i-de-cortada>>
[Consulta: 4 juliol 2022].
- d'AMAT i de CORTADA, Rafael. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010.
<<http://www.endrets.cat/index.php/autor/24/amat-i-de-cortada-rafael-d-ca.html>>
[Consulta: 4 juliol 2022].
- COSTA i LLOBERA, Miquel. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010.
<<http://www.endrets.cat/index.php/autor/46/costa-i-llobera-miquel-ca.html>>
[Consulta: 27 juny 2022].
- COSTA i LLOBERA, Miquel. Espais escrits.
< <https://www.espaisescrits.cat/ca/qui-som/autors/miquel-costa-i-llobera> >
[Consulta: 27 juny 2022].
- SAGARRA i de CASTELLARNAU, Josep Maria de. Espais escrits.
<<https://www.espaisescrits.cat/ca/qui-som/autors/josep-maria-de-sagarra-i-de-castellarnau>>
[Consulta: 12 juliol 2022].
- SAGARRA i de CASTELLARNAU, Josep Maria de. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010.
<<http://www.endrets.cat/index.php/autor/50/sagarra-i-de-castellarnau-josep-maria-de-ca.html>>
[Consulta: 12 juliol 2022].

- PLA i CASADEVALL, Josep. Real academia de la historia.
< <https://dbe.rah.es/biografias/9858/josep-pla-casadevall> >
[Consulta: 29 juny 2022]
- PLA i CASADEVALL, Josep. Espais escrits.
< <https://www.espaisescrits.cat/ca/qui-som/autors/josep-pla-i-casadevall> >
[Consulta: 29 juny 2022].
- PLA i CASADEVALL, Josep. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010.
< <http://www.endrets.cat/index.php/autor/33/pla-i-casadevall-josep-ca.html> >
[Consulta: 29 juny 2022].
- MERCADER-MIRET, Jaume. Biblioteca vilafranquina.cat.
<<https://biblioteca.vilafranca.cat/noticies/jaume-mercader-miret>>
[Consulta: 13 juliol 2022].
- VALLVERDÚ i AIXALÀ, Josep. Enciclopèdia.cat. Gran enciclopèdia catalana.
< <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/josep-vallverdu-i-aixala> >
[Consulta: 1 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. El Penedès escriu. Cultura. Ajuntament de Vilafranca del Penedès.
<<https://cultura.vilafranca.cat/lletres/paraules-al-claustre-i/jornades-paraules-al-claustre/antoni-massanell-i-esclassans-1924-1993>>
[Consulta: 11 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. Enciclopèdia.cat. Gran enciclopèdia catalana.
<<https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/antoni-massanell-i-esclassans>>
[Consulta: 11 juliol 2022].

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. [en línia].
<<http://www.endrets.cat/index.php/autor/47/massanell-i-esclassans-antoni-ca.html>>
[Consulta: 11 juliol 2022].
- CASANOVAS i GÜELL, Jordi. Enciclopèdia.cat. Gran enciclopèdia catalana.
<https://www.enciclopedia.cat/cerca/gec?search_api_fulltext=Jaume+Mercader+Miret&field_faceta_cerca_1=All>
[Consulta: 13 juliol 2022]. 4.2. CARRERS, PLACES, BARRIS I CEMENTIRI
- d'Amat i de Cortada, Rafael. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Les cases de senyors dintre de la vila*. [en línia] *Viatge a Maldà i anada a Montserrat* (p. 178).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/42/les-cases-de-senyors-dintre-de-la-vila-ca.html>>
[Consulta: 4 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Plaça de la Constitució* [en línia]. *Antologia poètica* (p. 49).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/44/placa-de-la-constitucio-ca.html>>
[Consulta: 11 juliol 2022].
- SAGARRA i de CASTELLARNAU, Josep Maria de. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Pujant, pel carrer de Santa Bàrbara* [en línia]. *L'aperitiu* (p.455).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/52/pujant-pel-carrer-de-santa-barbara-ca.htm>>
[Consulta: 12 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Plaça de l'Oli* [en línia]. *Antologia poètica* (p. 48).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/799/placa-de-l-oli-ca.html>>
[Consulta: 11 juliol 2022].

- TEIXIDOR i COMES, Joan. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Placeta de Sant Joan o de la Vila* [en línia]. *Una veu et crida* (p. 155-156).
< <http://www.endrets.cat/index.php/text/39/placeta-de-sant-joan-ca.html> >
[Consulta: 28 juny 2022].
- VALLVERDÚ i AIXALÀ, Josep. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Presidint la Plaça de Sant Joan*. [en línia]. *Visions de Catalunya. Anoia, Alt Penedès i Garraf* (p. 158).
< <http://www.endrets.cat/index.php/text/38/presidint-la-placa-de-sant-joan-ca.html> >
[Consulta: 1 juliol 2022].
- VALLVERDÚ i AIXALÀ, Josep. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *I és una plaça, un encant permanent*. [en línia]. *Visions de Catalunya. Anoia, Alt Penedès i Garraf* (p. 164).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/43/i-es-una-placa-un-encant-permanent-ca.html>>
[Consulta: 1 juliol 2022].
- GIRONA i OLIVÉ, Sadurní. *Vilafranca Vila senyora*. (Poemes Sadurní Girona i Olivé, 1986). 1ra ed. Ajuntament de Vilafranca del Penedès.
[Consulta: 13 juliol 2022].
- GIRONA i OLIVÉ, Sadurní. *Vilafranca Vila castellerà*. (Poemes Sadurní Girona i Olivé, 1986). 1ra ed. Ajuntament de Vilafranca del Penedès.
[Consulta: 13 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *Les Clotes a primers de maig*. (Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*). 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 146. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.
[Consulta: 11 d'agost 2022].

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *Les Clotes. (Antoni Massanell i Esclassans, Antologia poètica)*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 57. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.
[Consulta: 27 juliol 2022].
- MERCADER-MIRET, Jaume. *Els xiprers del cementiri de Vilafranca. (XXV sonets triats)*. 1ra ed., Barcelona: Columna, 1990, p. 41. ISBN: 84-7809-155-6.
[Consulta: 21 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *Fossar de Vilafranca. (Antoni Massanell i Esclassans, Antologia poètica)*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 51. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.
[Consulta: 27 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *Al plàtan que hi havia davant del cementiri. (Antoni Massanell i Esclassans, Antologia poètica)*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 50. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.
[Consulta: 25 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *Beneiré els vells xiprers... (Antoni Massanell i Esclassans, Antologia poètica)*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 52. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.
[Consulta: 27 juliol 2022].

4.3. CASTELLS

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Als castellers* [en línia]. *Antologia poètica* (p. 60). <http://www.endrets.cat/index.php/text/51/als-castellers-ca.html> + 30 d'agost. *Palma, gralla, dansa, crit -versos de Festa Major-*. (p.99).
[Consulta: 11 juliol 2022].

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *Pilar de cinc a la missa castellerà*. (*Antoni Massanell i Esclassans, Antologia poètica*). 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 62. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.
[Consulta: 8 d'agost 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *Somni Casteller: (30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit -versos de festa Major-)*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: Vilatana, 1992. (p. 101).
[Consulta: 6 desembre 2022].

4.4. FOLKLORE I FESTA MAJOR

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit -versos de festa Major-*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: Vilatana, 1992.
[Consulta: 11 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *De l'ofertori en l'ofici a honor de Sant Fèlix (1990)*. (*Antoni Massanell i Esclassans, Antologia poètica*). 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 64. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.
[Consulta: 9 d'agost 2022].
- CASANOVAS i GÜELL, Jordi. *Vilafranca. Un dinar de Festa Major*. 1ra ed., Vilafranca del Penedès: Edicions i Propostes Culturals Andana, 2015. ISBN: 978-84-96995-97-0.
[Consulta: 13 juliol 2022].

4.5. MONUMENTS I EDIFICIS

- COSTA i LLOBERA, Miquel. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Per a la inauguració del monument a Milà i Fontanals* [en línia]. *Horacianes, dins Poesia completa* (p.591).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/34/per-a-la-inauguracio-del-monument-a-mila-i-fontanals-ca.html>>
[Consulta: 27 juny 2022].
- PLA i CASADEVALL, Josep. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *El senyor Milà té un monument a Vilafranca*. [en línia]. *Tres biografies. Maragall, Pijoan, Pujols* (p. 480-481).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/35/el-senyor-mila-te-un-monument-a-vilafranca-ca.html>>
[Consulta: 29 juny 2022].
- SAGARRA i de CASTELLARNAU, Josep Maria de. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *En la part baixa d'aquest palau* [en línia]. *L'aperitiu* (p. 455-456).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/48/en-la-part-baixa-d-aquest-palau-ca.html>>
[Consulta: 12 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Record de Cal Noi-Noi* [en línia]. *Antologia poètica* (p. 46).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/49/record-de-cal-noi-noi-ca.html>>
[Consulta: 11 juliol 2022].
- PLA i CASADEVALL, Josep. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Dubto que hi hagi un estri vuitcentista més ben conservat*. [en línia] *Tres biografies. Maragall, Pijoan, Pujols* (p. 480-481).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/41/dubto-que-hi-hagi-un-estri-vuitcentista-me-s-ben-conservat-ca.html>> [Consulta: 29 juny 2022].

- PLA i CASADEVALL, Josep. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *A Vilafranca, encara hi flota l'esperit equànime*. [en línia]. *Tres guies* (p.1028).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/40/a-vilafranca-encara-hi-flota-l-esperit-equanime-ca.html>>
[Consulta: 29 juny 2022].
- MERCADER-MIRET, Jaume. *El campanar de Santa Maria, de Vilafranca. (XXV sonets triats)*. 1ra ed., Barcelona: Columna, 1990, p. 40. ISBN: 84-7809-155-6.
[Consulta: 21 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *A Santa Maria de Vilafranca. (Antoni Massanell i Esclassans, Antologia poètica)*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 201. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.

[Consulta: 12 d'agost 2022].

4.6. PAISATGE NATURAL

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. Endrets geografia literària dels Països Catalans. Universitat de Vic. 2010. *Arqueologia i vi negre* [en línia]. *Antologia poètica* (p. 45).
<<http://www.endrets.cat/index.php/text/50/arqueologia-i-vi-negre-ca.html>>
[Consulta: 11 juliol 2022].
- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *Vinya Hivernal. (Antoni Massanell i Esclassans, Antologia poètica)*. 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 139. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.

[Consulta: 11 d'agost 2022].

- Massanell i Esclassans, Antoni. *Vinya Hivernal*. (Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*). 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 139. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.

[Consulta: 11 d'agost 2022].

4.7. HOMENATGES I MEMÒRIES

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *A la memòria de Fèlix Cusiné*. (Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*). 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 58. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.

[Consulta: 27 juliol 2022].

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *En la mort de Gabriel Martínez i Escofet*. (Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*). 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 59. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.

[Consulta: 8 d'agost 2022].

- MASSANELL i ESCLASSANS, Antoni. *De l'homenatge a la Mare de Déu de Vilafranca*. (Antoni Massanell i Esclassans, *Antologia poètica*). 1ra ed. Vilafranca del Penedès: 1994, p. 63. (Selecta d'Escriptors Penedesencs). ISBN: 84-86933-34-X.

[Consulta: 9 d'agost 2022].

4.8. ALTRES CONSULTES DIÀRIES

- Diccionari.cat. Gran diccionari de la llengua catalana.

<<https://www.diccionari.cat/>>

- Diccionari de sinònims. Softcatalà.

<<https://www.softcatala.org/diccionari-de-sinonims/>>

5. ANNEXOS

5.1. CARRERS, PLACES, BARRIS I CEMENTIRI

Plaça de la Constitució

Al meu pare

Qui, mirant vells papers, la vista s'escarrassa
prou sap que antigament eres l'única plaça

que la vila que avui du el títol de «Senyora»
oferia als seus fills, fos clergue o llevadora.

De l'un a l'altre extrem ets una gran botiga.
Els dies de mercat, no hi cap ni una formiga.

Conills, ous, aviram... Amb què no es comercia?
I així fa la viu-viu la nostra pagesia.

La faç del botiguer, el temps, com la trasmuda!:
és d'un parlar eloquaç per més que resti muda:

si el sol somriu, somriu, ja que el calaix s'apuja,
però se'ns desfà en plor si el dissabte és de pluja.

És la vida, senyors, amb els seus alts i baixos:
«Carrers mullats?»... ai las! doncs «eixuts els calaixos».

Els capvespres d'hivern -i més en jorns plujosos-

les teves voltes són refugis amorosos.

Voltes que em sou estoig de records immarcibles:
closos o oberts els ulls, tostemps se'm fan visibles.

Al teu clos he nascut i això mai no s'oblida.
Mentre em resti un alè, sigues-me, o plaça, vida!

Plaça de l'Oli

Pot ser que passi algú pel teu passeig
i no s'adoni del que jo ara hi veig?

Si és així, deu dur als ulls la son encara.
O pitjor: que no té la vista clara.

Que avui, o plaça, ets tan rica de llum,
i encara, alhora, exhales un perfum

capaç d'extasiar qualche novícia,
que als meus sentits no els cal altra delícia.

D'anys ha que ens coneixem, no tinc present
d'haver viscut en tu un millor moment.

És que ja no eren prou les teves gràcies
que ens sorprens amb la flor de les acàcies?

Placeta de sant Joan,

pintada amb tons d'aquarel·la;
mantega de temple sant
i blau de cel que s'encela;
arbres d'un verd expectant
que el gris dels porxos entela.

Hi anàvem a mig matí;
l'hora era massa quieta.
Infants en ròdol mesquí
s'arremoraven. Retreta,
l'aigua que en recs s'esbandí,
pel broc de pedra s'espleta.

Hi anàvem més cap al tard;
noies s'hi esqueien, lasses,
amb un enyor a l'esguard;
promeses filtren llurs passes;
s'aixequen del cor covard
i es migren, tostemps escasses.

El cel advera el neguit.
Somriu, en la llum incerta,
una ala d'ocell petit
que inflà la natura inerta
d'un frec brunzent i d'un crit;
ràpid atzur que es desperta.

El cor en flocs es desfà,
que aquest ressò massa dura;
s'aplomen ombres, i en va
encenen, groga mixtura,
fanals misèrrims, malsà
tribut d'una bruixa obscura.

Si plou, tot queda somort.
Degoten aigua les fulles,
plaça estremida d'un cor
de veus alades que embulles;
camino fent el cor fort,
marrit de plors i despulles.

Presidint la Plaça de Sant Joan, teniu ací l'edifici de l'Ajuntament de Vilafranca, ja dins el clos antic de la ciutat.

Què ens suggereix l'edifici? Força coses, en primer terme que això ha d'ésser, primer que tot, una construcció destinada a usos oficials: podria ésser també un centre d'alta recreació, com per exemple un casino -s'entén, un casino de senyors-, i no podem negar que fa patxoca. L'estil no és ben definit, en diríem un estil ostentós passat per un empatx burgès i una innegable adscripció al neo-renaixement que tants edificis municipals ha aconseguit d'aixecar a les nostres latituds.

Aixecar? Anem més a poc a poc, si us plau. Entreu a l'edifici un cop l'home de la panera us hagi deixat el pas lliure, i el primer que albirareu és un pati gòtic. Sí, un pati gòtic: el Penedès té bastant de gòtic, és una vila molt acostada a les proteccions reials de la nostra edat d'or històrica. Malgrat que els vilafranquins donen una importància relativa a l'edifici, i potser no fos un gran palau quan la municipalitat va adquirir-lo al final del segle XVI, valia la pena, tal vegada, que n'haguessin conservat la traça gòtica. Ara és gòtic només de per dins, perquè, a part les reformes fetes a la primeria del segle XVII, encara el 1912 hom va tapar l'antiga façana amb l'actual. Tot plegat, aquesta façana fa un cert efecte de carregament i de dissimetria, i que ens perdoni el responsable, senyor Campllonch, ben acreditat per altres obres.

Al carrer estret lateral, visible a la fotografia, la façana de la casa de la vila conserva trets gòtics -no fou reformada- ben definits, i alguna gàrgola i tot que us espia des de la ratlla de llum i d'ombra, paret amunt.

La preferim, ho confessem, a la façana principal actual, que, per decisió d'un entusiasta ajuntament de la primeria de segle, i amb diners provinents d'arbitris extraordinaris, fou alçada, i a la qual acaben de donar aires de recarregament els fanals amb coronaments d'ous de granota.

I és una plaça, un encant permanent. És el gran carrer de botigues vilafranquí, on tot sembla subordinar-se a un anar i venir, a una transacció entretinguda i delicada. La roba estesa, penjada, abasta des de les peces d'abric fins als tapavergonyes, i hi ha un deversall de sabates per a tots els gustos. Us heu adonat mai de la quantitat de sabateries que tenim al país? Valga'm Déu val. Aneu on aneu, podeu trobar, en poblacions entre cinc i deu mil habitants, més sabateries, a proporció, que no en trobaríeu en una ciutat gran. O és que es veuen més, no ho sabem. El cas és que, entre les botigues que fan parada a fora, i els venedors ambulants, que també estenen la mercaderia, les sabates són omnipresents a Vilafranca: de tots els preus i de tots els estils i per a tots els gustos.

Hi ha, en algun racó, un piano de maneta muntat en un tricicle tot apedaçat i xapat amb subjectadors fets de filferros. Un home esguerrat sosté el platet i una dona embarassada roda la maneta, i fa escoltar, a tongades, entre la xerrameca de la gent, els aires de *La boda de Luis Alonso*, o unes notes lleument emparentades amb la peça. Les dones que han sortit a firar-se s'hi miren i remiren: les que només havien anat en cerca de queviures acaben comprant un davantal o unes sabatilles. La mainada ja no sap on mirar.

Quan tot haurà plegat veles -exactament-, el carrer emporxat, de porxos irregulars enfora dels quals s'aboquen els balcons i les tribunes, reprendrà el seu aire comercial més constant: les botigues permetran de contemplar llurs entrades, que alternen el to més modern i multicolor amb la deliciosa decoració modernista i noucentista. Hi ha alguna botiga, en aquesta avinguda comercial, que gosaríem recomanar a l'Ajuntament de Vilafranca que fos conservada i que sota cap pretext no arribés a ésser canviada de decoració i de presentació. Carnisseries, fleques, especieries, tenen, en alguns casos, un marc d'autèntic museu.

Vilafranca, Vila senyora

És Vilafranca

Vila senyora,

molt falaguera

i halagadora.

És Vilafranca

Vila senyora,

Senyora Vila

com no n'hi ha altre.

És gran que de tot s'hi troba,
pagesos i molts comerciants,
botigues i magatzems grans,
i tot de tendes de roba.

Manel Milà i Fontanals
hi està honrat amb un monument,
els nens castellers, igualment,
pels tots admirats vilatans.

També té un museu del vi
un Palau dels Reis d'Aragó,
i té tantes coses de bò
que no s'acaben mai de dir.

Vilafranca és formosa
senzilla i generosa,
i sa esplèndida comarca
la fa encara, més senyora.

Vilafranca, Vila castellera

És la plaça de la Vila
junt amb la de <<Sant Joan>>
la plaça més castellera
de Vilafranca i el seu voltant.

És una plaça històrica
que ens recorda als vilatants,
tant als petits com als que són grans
fets que no perd la memòria.

El cafè de cal <<Nen Muxó>>,
el forner de cal <<Oliver>>
el majorista <<Carrué>>
i els barbers <<Ràfols i Vinós>>.

<<LA CAIXA>> i el cafè del <<Comerç>>
la verdulera <<Parera>>
la <<Sila>> i la <<Rebatxola>>
i també la del <<Garrallet>>.

Les professores de piano
<<Avlina Junyent>>, <<Paquita Prats>>
l'església de Sant Joan>> i el <<Gaig>>
com el verduler <<Mariano>>.

La <<Florència>> i l <<Carantigas>>
de la <<Lliga>> l'edifici,
com la fonda de cal <<Quintí>>
i el col·legi dels <<Maristes>>.

La farmàcia <<Bosch>> i cal <<Cuyàs>>
baixos de darrera <<Conde Moy>>
cantonada de cal <<Farreró>>
i de la <<Loteria>> despatx.

Recordant tot aquest personal,
que de la plaça és la llavor
diuen que en el món no hi ha millor
que puguin fer cosa igual.

Visca la plaça castellera
de Vilafranca del Penedès,
que igual no en trobareu cap més
que pugui semblar-se a ella.

Les Clotes a primers de maig

D'un sol color, avui, és tota
la clota: s'ha uniformat:
verd i verd: el del sembrat
i el de la vinya que brota.

Al llarg dels anys no s'esgota
la seva fertilitat:
si el graner és curull de blat,
al celler es vessa la bóta.

Terra meva, clota meva,
que, braços oberts, m'aculls,
quin goig dur-te dins els ulls
dia a dia, sense treva.

Per a mi ets la millor llenca
de terra penedesenca!

Les Clotes

Des del mirador del cementiri evangèlic

Quina estesa de vida al meu davant!:
sembrats i vinyes, terres verdejant.

I un cant d'ocell. I el crit de la rosella.
I el treball que a ple camp hom descapdella.

I al cel, d'un blau puríssim de tan llis,
un núvol blanc que el solca amb faç feliç.

I, pel camí, ja que l'amor perdura,
una parella, que sovint s'atura.

I el pollancre, d'aspecte esvelt, altiu,
que es deleix per tenir el mirall d'un riu.

I la masia, neta d'ombres, lliure.
I la muntanya, al lluny, de clar somriure.

Vida pertot, vida inundant-me el cor.
Però darrere meu, a frec, la mor.

Els xiprers del cementiri de Vilafranca

Elegant i severa robustesa
dels xiprers suggerint l'eternitat;
ofrena de segura placidesa
dins el seu clima d'hospitalitat.

Són llances guardianes, flama encesa
en la pira de la perennitat;
permanent joventut en la fermesa
del seu impàvid verd i majestat.

Germans per la figura i la presència
dels dels jardins més nobles de Florència,
de Fiesole, d'Assís, del Vaticà.

Quan, de les fulles, l'aire en fa juguina,
s'hi sent com un llebeig de mar llatina
amb aura de paisatge italià.

Fossar de Vilafranca

En un racó d'aquest fossar, d'altíssims
xiprers, ha de trobar la meva argila
aquell repòs amb què la Mort honora
els seus vassalls. Em plau l'indret. L'estimo
ja des d'infant i cada jorn me'n sento
més ciutadà: per l'alta son dels avis,
per la cendra de tantes veus amigues,
sobretot per la pau que m'encomanen
les tardes de Nadal quan, solitari,
d'extrem a extrem recorro sense presses
un tan florent reialme...

Sigui un dia
plenament tardoral, quan ja la tarda
comença a declinar, que pugui fer-hi
el darrer dels camins. Per aquella hora
demano a algú que vulgui recordar-se
d'invocar-me la pluja:
-Pluja, pluja,
damunt les quatre fustes mal deixades
del meu taüt, damunt l'asfalt, damunt la
negror de les teulades. Pluja, pluja,
damunt els camps, damunt les vinyes lasses,
damunt la gran nuesa dels pollanques.
Pluja, la pluja, regalant pels marges,
entollant les roderes, fent opaca
la ratlla d'uns camins que a totes hores
em són delit. La pluja fina, lenta,
que assaona els sembrats i fa més grisa
la faç de les muntanyes...

Al plàtan que hi havia davant del cementiri

Després d'anys i més anys de ser el constant
guardià de la porta del més gran

i bell jardí que té la nostra vila,
d'anar observant silent i amb faç tranquil·la

els vianants que amb molt lleu remoreig
vénen a fer-hi el seu darrer passeig,

t'han desterrat. Qui sap si tal vegada
vers un pati on el crit d'una mainada

enjogassada et sobta de valent,
o en una plaça o en un passeig on gent

mig vagarosa, quan som prop del caure
de la tarda, li plau d'anar-hi a raure...

Tot just absent i ja sé d'un mà,
més que fidel, que em ve a descabdellar

un fil d'enyor, que en ser a la reravera
haurà pres cos puix, del pas de l'any, era

el temps en què als meus ulls feies més goig
per dur el fullatge tot tenyit de roig.

Beneiré els vells xiprers...

Beneiré els vells xiprers
del fossar de Vilafranca.

(Qui no diria que són
grosses caputxes de frare?)

Beneiré els vells xiprers,
grosses caputxes de frare.

(Dins la calma del matí
semblen banderes plegades.)

Beneiré els vells xiprers,
banderes de pau plegades.

(Quan reben el bes del sol
es tornen atxes en flama.)

Beneiré els vells xiprers,
processó d'atxes en flama.

(Si mireu l'ombra que fan
veureu exèrcits de llances.)

Beneiré els vells xiprers,
girats, baldufes en dansa.

(Si esguardeu els més petits,
són gotes d'aigua que cauen.)

Beneiré els vells xiprers,
gotetes d'aigua que cauen.

Beneiré els vells xiprers
amb l'aigua de dues llàgrimes.

5.2. CASTELLS

Als castellers

Camins enllà de l'aire us somriu un estel
o és fruit d'aquest orgull que ens costa de colltòrcer
que agermanant-se Seny, Agilitat i Força
alceu aquestes torres talment altra Babel?

Sou la plasticitat d'un somni, d'un anhel,
que abril darrere abril un clam de fe reforça
o plagieu el pi, de vermelloso escorça,
que fervorós arrela davall del nostre cel?

Sigui quin sigui el plor que us mena a aquest desfici
sigueu, o castellers!, fidels a l'exercici
que ens llega aquesta terra que ens ve donant el pa

que cada cop que us veig dreçats com una flama
us sé talment la veu que arreu arreu proclama
l'esperit inquiet del poble català.

Pilar de cinc a la missa castellera

(29 de novembre de 1987)

O arbre de la creu!, arbre d'on penja
el Fill de Déu, jo he vist aquest diumenge

enlairar-se, blanc-verd, al teu davant
un altre arbre... Si en res a tu semblant,

tan sols per la nuesa de fullatge.
I era, als meus ulls, un retre't d'homenatge

en un aiguabarreig de goig i esforç
al bell compàs del bategar d'uns cors.

Somni casteller

“Què hi fa que ara el sol esberli les pedres,
que rius de suor ens solquin el cos:
la Festa és la Festa! i, a honor de Sant Fèix,
hem de celebrar-la fent-li el Carro Gros”.

No em pregunteu pas qui és que així em parlava:
si una veu d'avui o bé del passat,
però pregunteu-vos: aquestes paraules
les veurem mudades en realitat?

Tanco els ulls i em trobo al cor de la plaça:
quina coloraina de camises veig!,
les verdes s'apleguen: plantegen batalla.
Ara o mai!, murmura un que jo conec.

S'enfila, s'enfila el so de les gralles,
s'inflamen els ànims, s'alcen els ulls,
que el castell s'enlaira, s'enlaira, s'enlaira,
tothora subjecte a un sol crit: Amunt!

Per ara tot marxa sense cap problema:
els quints ja es col·loquen en el seu just lloc.
Si el castell tremola, tot seguit s'assenta:
són coses aquestes que entren en el joc.

Ja els dosos posats, un dels nens s'hi emparra:
com va prenent forma el quatre de vuit!
L'anxaneta dubta... Són moments... Malhaja!:
no puc ja saber-los: tinc oberts els ulls.

5.3. FOLKLORE I FESTA MAJOR

De l'ofertori en l'ofici a honor de Sant Fèlix (1990)

Sagrari clos. I Tu, Senyor, hi reposes.
Basteix la Moixiganga un monument.
Com no corre ningú a obrir-te'n la porta?
No et plauria també ser-hi present?

Ella amb gran dignitat ens representa
escenes de la teva passió.
I a toc de gralla! Res d'això no et tempta?
No m'ho puc creure... L'obro, doncs, Senyor?

5.4. MONUMENTS I EDIFICIS

Per a la inauguració del monument a Milà i Fontanals

Gran i senzill, amb cor patriarcal,
alta la testa de Plató serena;
de seny, mesura i sapiència plena
l'ànima, sols desconeixent del mal;

sobri en el viure i el saber com cal,
fent de ses obres lluminosa ofrena,
sobre aqueix riu del temps qui se destrena,
s'alça de nou el mestre ja immortal.

Tard s'és alçat el monument de glòria,
però sa imatge durarà en la història
més que aqueix bronze, son tribut d'honor.

Mostra en Milà a tos fills, oh Catalunya!,
i ton jovent fins a l'edat més llunya
veneri de la raça el gran Mentor.

En la part baixa d'aquest palau, abans hi havia xivarri de cavalleries i senyors de barret de plomes; és possible que de tant en tant saltés alguna ganivetada; ara no hi ha res més que un cafè, mig cafè mig taverna, que en diuen a cal Noi-Noi. Aquesta paraula repetida fa pensar en un llunyà riu asiàtic.

El sostre de cal Noi-Noi és baix, i tot gasta una pintura d'ala de passerell. Encara que sense gens de truc ni d'intenció, diríeu que és una taverna parada pel turisme sentimental.

Darrera el taulell dormen mitja dotzena de bótes estibades. A la paret, damunt les bótes, hi ha tres quadrets: són tres cromos visitats de mosques. Dos representen dues belleses picants de l'època del polisson; el tercer, que és el del mig, representa el papa Lleó XIII. La presència d'aquest príncep escardalenc passa desapercibuda de la resta de la taverna. Les taules i les cadires són com les dels escenaris on es representa Don Joan de Serrallonga; fa setanta-dos anys que, en un racó de cal Noi-Noi, hi ha un ram de flors artificials, delicadíssim. Les pintures d'Odilon Redon són l'equivalent únic d'aquest ram de flors.

A la tal taverna, hi havia anat molt un home pintoresc del país que li deien el «Notxes». Aquest home ja és mort, però la seva ànima ha quedat penjada al sostre. Conten que quan tocava la una al rellotge de la catedral, es posava la mà al clatell com si li haguessin tirat un roc.

Ara hi ha altres ànimes amables que juguen al canari; hi ha el Xeripitu, que pesa cent quaranta-tres quilos, va mig vestit de tartaner i porta una gorra de vigilant, perquè abans feia anar dretes les orelles de les mules i ara passa les nits contant històries, corrent a cercar la llevadora si es presenta el cas i mastegant l'aire fred que engega l'arqueologia de la plaça.

Entre els habituals, un tortosí sec toca la guitarra i diu, com aquell qui dol i vol, unes quantes havaneres del repertori antic.

Tot això s'empassa deliciosament amb una mica de cafè negre, una copa de conyac i la conversa del fill de l'amo, profundament esportiu, amb un suèter de color de pela de llimona.

Aquí la gent canta poc i juga sense fe, però hi ha tracte familiar i l'establiment no té hora fixa per a tancar les portes. Això fa que les persones sensibles sempre deixin la cadira de cal Noi-Noi amb una punta de tristesa. Jo, quan trobo un lloc així, no me'n sabria moure mai.

La confluència precisa de l'arqueologia i el vi negre es perd en els racons de la població tocats de cartells de cinema, a la Rambla, mudada i opulenta, en el confort amable del casino; és per això que els nervis ens fugen cap a la plaça de l'Oli, cap al gust de les mitres i de les bótes rànries.

A quatre passes s'aixeca una muntanya sense pretensions, tota cosida de vinyes. Darrere d'aquesta muntanyeta hi ha una llenca de mar una mica adormit i una mica garranyeu, que ara és llis i dolç com un sucre candi.

Record de Cal Noi-Noi

Al meu pare

La gent, què en sap? Mes jo ho recordo encara
perquè, durant llarg temps, em fou camí
aquell, pel corraló, anar i venir
de casa a cal Noi-Noi amb el meu pare.

La imatge, si bé llunya, em pervé clara:
amb l'eina als dits vèiem, absorts, sorgir
el testimoniatge d'un ahir,
plenes de pols les bates i la cara.

Que el nostre goig fou d'entaular batalla
contra els gruixos de guix i calç, mortalla
que envilia els carreus del vell palau.

Avui, l'antic casal, fita assolida,
què té a envejar? No així la meva vida
que el retorn al passat, sovint, l'atrau.

Dubto que hi hagi un estri vuitcentista més ben conservat, en el país, que aquest *Café del Comercio*. És un document d'època veritablement típic, d'un sabor remarcable, d'un sabor pansit i arnat, inoblidable. És un establiment que sembla fet exprés perquè el públic que aplaudia el teatre del senyor Teodor Baró hi prengué xocolata. Fou freqüentat pel senyor Manuel Milà i Fontanals i els vilafranquins il·lustres del segle passat. [...]

En canvi, el *Café del Comercio* té un ambient tan intens, que mentre no el transformin serà la reminiscència pública del senyor Milà i els seus amics més completa de què disposa Vilafranca.

S'hi reunien, durant les tardes de la canícula - gairebé tots feien vacances -, amb aquell aire que tenien, casolà, posat, plàcid. El Penedès era un forn. Els raïms anaven madurant sota els pàmpols aspres amb l'escalfor del sol i de la terra rogenca i aterrossada. Vilafranca, impregnada de pols fins al moll de l'os, tenia el color de les veles dels carros: la petita granulació era perceptible al tacte. A les roderes dels camins hi havia tanta pols que, dels carros que hi passaven, només se'n sentia, en els sotracs, el soroll de les boixes. Pels tallerets i botigues de dins la vila, la gent s'hi movia amb aquella indolència, amb aquella economia de moviments que és necessària a l'estiu per a passar la tarda. El sol petava sobre les pedres antigues i daurades de l'església de Jesús, i el ressol, de color de vi blanc, feia tremolar la mitja penombra del *Café del Comercio*, situat a l'altra banda de la plaça. Les mosques feien una música de fons a la ciutat. Fou una tarda així, adormida en la sonsònia dels insectes, en la suor de les axil·les i en l'enlluernament del sol africà, que quedà provat fins a quin punt el senyor Manuel Milà tenia les idees estètiques arrelades.

El campanar de Santa Maria, de Vilafranca

Gegant de pedra amb veu de torrentada
de bronzes polifònics, inundat
la vastitud immensa i airejada
del cel de Vilafranca radiant.

Robusta gravidesa perfilada
amb potència i amb gràcia, harmonitzant
amb la força i la llum esbatanada
dels camps i de les vinyes verdejant.

Veus tendres i veus greus; campanaria
amb gravetat de dol i amb galania
de festes exultants i llum de sol.

I dalt de tot, senyala les ventades
un Àngel amb les ales desplegadas,
circumdat d'orenetes en ple vol.

A Santa Maria de Vilafranca

L'espiga, quan es colltorça
dalt la tija, no us cregueu
que ho motiva el pes, la força
del gra; tampoc no us penseu

que és que està ben empapada
de pluja o que bufa el vent.

No res d'això, Immaculada,
sinó que us fa acatament.

Igualment així es comporta
la vinya, no és que el sarment
s'arquegi pel fruit que porta
–raïm d'or on hi ha latent

un doll de llum i alegria
que encomana viror–
sinó que a Vós, o Maria,
s'inclina amb submissió.

Són fruits d'aquesta comarca,
blat, raïm, raïm i blat,
que intueixen que sou l'Arca
que el Fill de Déu ha estotjat.

Per això us fan reverència,
Mare nostra del Socós.
Oh!, si a la vostra presència
nosaltres, els pecadors,

féssim igual, testa clina
–però una llàgrima als ulls–
i buidéssim la petxina
dels nostres errors i orgulls!

Ja superada la tanca
i emprès de nou el camí,
o Mare de Vilafranca,
no ens deixeu de beneir!

5.5. PAISATGE NATURAL

Arqueologia i vi negre

(Sonet amb paraules de Josep Maria de Sagarra)

Quan hom diu «Vilafranca», sol pensar
fatalment en un tros de terra grassa
i compacta on la vida encara hi passa
entre mitres i bótes i tartrà.

Si és que hi fas cap, no et cal sinó emmenar
carrer de Sant Bernat amunt la passa,
i et trobaràs de sobte en una plaça
on sents que és important ser català.

Per tots cantons es nota la fragància
que neix de tanta i tanta pedra rànica
i del vi que es consum a cal Noi-Noi,

palau-taverna on, plens de gosadia,
s'aiguabarregen l'arqueologia
i el vi negre que vessa d'un bocoi.

Vinya Hivernal

Bellesa de la vinya en aquesta hora crua
d'hivern, bellesa en veure-la tan perfectament nua.

Pura geometria:
exactes les distàncies –jo diria–

que, vista des del lluny, entre corrua
i corrua de ceps, van dibuixant-se,
espais per on devotament avança
el meu esguard, sempre àvid de bellesa.
Vinya hivernal, quanta delicadesa!

El Penedès

Com la del Penedès no hi ha contrada
tan feta a la mida de l'ull humà:
a cada cap d'entrada un arc romà
i als peus el blanc somriure de l'onada.

A l'abric d'una doble serralada
s'estén, fèrtil de terres, un bell pla
on vinya i blat es van donant la mà
prop d'uns poblets de faç assolellada.

Arreu dels seus camins el goig esclata:
allí un mas entre pins, allà la plata
dels olivers delimitant un camp...

Oh! qui els pogués seguir ara i tothora
tant quan la llum de l'ametller ja aflora
com quan les fulles són d'or vell i aram.

5.6. HOMENATGES I MEMÒRIES

A la memòria de Fèlix Cusiné

Com la recordo, amic, la Vila en festa
i enmig la plaça —o món curull d'encís!—
t'hi veig encara, rialler, feliç,
lloant dels castellers la seva gesta.

Ara em diuen que ets lluny. Mes se m'entesta
creure que resta intacte el teu somrís
i que any rere any, en el moment precís,
vindràs per celebrar la nostra Festa.

No puc desarrelar-te'n, no! ¿Tu absent
quan de l'agost en ser a les acaballes
el cor ens bat al ritme de les gralles
mentre aixequen castells la nostra gent?

Just som l'hivern, però. Dorm, doncs, i en calma:
prou que et deixondirà el dring d'una Palma.

En la mort de Gabriel Martínez i Escofet

No me la vull pas creure, amic, la teva mort.
No me la vull fer meva la idea que a la plaça
ja no hem de sentir més com, potent, s'escarrassa
la teva veu per dur la nau fins a bon port.

Torres, castells, pilars... I no t'hi fas present?
Toc de tabals i gralles... I no t'hi fas visible?
S'ha fet real allò que semblava impossible:
que es vagi a muntar el peu i se't vagi absent?

Prou bé miro i remiro i busco ací i allà
mentre, insistent, la gralla pessigolleja l'aire,
mentre –nineta dels teus ulls– s'enfila enlaire
el menut anxaneta... En va, tot és en va.

On t'has ficat avui? Per què no véns? Qui ho sap?
Silenci, sols silenci com a única resposta.
Tanco els ulls... i et retrobo! Que poc, amic, em costa!
–el mocador, com sempre, te'l veig lligat al cap.

De l'homenatge a la Mare de Déu de Vilafranca

Fent d'escorta a la Mare, dos pilars.
Si de distint color, iguals d'altura.
No us heu fixat, però, en la Criatura
que Maria –la Mare– porta al braç?

Mireu-li els ulls: pels cims bé es deleix prou.
I als dits, no du un ocell –àgil sageta?
Tot em fa creure que, de ser anxaneta,
coronaria els grans castells de nou.

Fent d'escorta a la Mare, dos pilars.
Ambdós muntats per gent vilafranquina.
Mentre els van davallant hom endevina
que a Mare i Fill se'ls fa esplendent la faç.

